C:\Users\Plazma\Desktop\Knhy pdf\Hesse_Herman-Gertruda.pdb

PDB Name: Hesse Gertruda
Creator ID: REAd
PDB Type: TEXt
Version: 0
Unique ID Seed: 0
Creation Date: 24.10.2008
Modification Date: 24.10.2008
Last Backup Date: 1.1.1970
Modification Number: 0

Hermann Hesse Gertruda
překlad Ivana Vízdalová

První kapitola
Když zvenčí pohlížím na svůj život, nevypadá zvláště šťastně. Ale i navzdory všem omylům ho ještě méně smím nazvat nešťastným. Nakonec je také úplně pošetilé takto se ptát na štěstí nebo neštěstí, neboť se mi zdá, že těch nejnešťastnějších dnů svého života bych se vzdával hůře než všech radostných. Jestli v životě člověka záleží na tom, s plným vědomím přijímat neodvratitelné, zcela vychutnávat dobro a zlo a opatřit si vedle vnějšího ještě vnitřní, opravdovější, nikoli náhodný osud, pak můj život nebyl chudý a nebyl špatný. Jestliže vnější osud plynul přese mne jako přese všechny, neodvratitelný a udělený bohy, pak moje vnitřní sudba byla mým vlastním dílem, jehož sladkost či hořkost náleží mně a za něž zamýšlím převzít odpovědnost pouze já sám.
Mnohdy jsem si v uplynulých letech přál být básníkem. Kdybych jím byl, neodolal bych pokušení jít po stopách svého života až k jemným stínům dětství a až k milým, něžně ochraňovaným pramenům svých nejranějších vzpomínek. Takto je mi však tento majetek příliš drahý a posvátný, než abych si ho snad chtěl sám pokazit. O mém dětství lze pouze říci, že bylo krásné a radostné; nechávali mi volnost, abych sám objevoval své záliby a vlohy, sám si připravoval nejniternější radosti a bolesti a považoval budoucnost nikoli za cizí moc shůry, ale za naději a získávání vlastních sil. Tak jsem nepoznamenán procházel školami jako neoblíbený a málo nadaný, zato však klidný žák, který je nakonec přenechán

sám sobě, protože zřejmě nesnáší žádné silné vlivy.
Asi v šesti nebo v sedmi letech jsem pochopil, že ze všech neviditelných mocností je hudba určená k tomu, aby mě nejvíce zaujala a ovládala. Od té chvíle jsem měl svůj vlastní svět, své útočiště a své nebe, které mi nikdo nemohl vzít nebo zmenšit a které jsem si nepřál s nikým sdílet. Byl jsem muzikant, přestože do svých dvanácti let jsem se neučil hrát na žádný hudební nástroj a nepomýšlel na to, že bych si později chtěl vydělávat na chléb muzicírováním.
Od té doby při tom zůstalo, aniž se něco podstatného změnilo, a proto se mi při pohledu zpátky můj život nejeví pestrý a mnohotvárný, nýbrž od samého začátku naladěný na jeden základní tón a nastavený na jednu jedinou hvězdu. Ať se mi jinak dařilo dobře nebo špatně, můj vnitřní život zůstal nezměněn. Mohl jsem se dlouhý čas

toulat v cizích vodách, nedotknout se notového sešitu ani žádného hudebního nástroje, a přece jsem měl v každé hodině v krvi a na rtech melodii, takt a rytmus v dýchání a žití. Byt jsem na mnoha jiných cestách usilovně hledal vykoupení, zapomnění a osvobození, byt jsem sebevíc žíznil po Bohu, poznání a pokoji, vždy jsem to všechno našel pouze v hudbě. Nemusel to být Beethoven nebo Bach - skutečnost, že hudba vůbec na světě je, že člověk může být někdy až do hloubi srdce pohnut taktem a prolnut harmonií, pro mě pokaždé znovu znamenala hlubokou útěchu a ospravedlnění veškerého života. Ach hudba! Napadne tě melodie, zpíváš si ji bezhlasně, jen uvnitř, prosákneš jí svou podstatu, zmocní se všech tvých sil a pohybů - a na okamžiky, po které v tobě žije, vymaže všechno náhodné, zlé, syrové, smutné, dá rozeznít světu, ulehčuje těžké a propůjčuje křídla strnulému! To všechno může udělat melodie jedné lidové písničky! A což teprve harmonie! Už každý pěkně znějící souzvuk čistě naladěných tónů, například ve vyzvánění zvonů, nasytí mysl půvabem a požitkem a stupňuje se s každým dalším souznějícím tónem, až nakonec může roznítit srdce a rozechvět je slastí, jak to nedokáže žádná jiná rozkoš.
Ze všech představ ryzí blaženosti, které si národy a básníci vysnili, se mi vždycky jako nejvyšší a nejniternější jevila ta o naslouchání harmonii sfér. K ní se upínaly mé nejhlubší a nejskvostnější sny - na okamžik dlouhý jako úder srdce slyšet zaznít stavbu kosmu a veškerenstvo života v jejich tajné, vrozené harmonii. Ach, jak jen může být život tak zmatený a rozladěný a prolhaný, jak jen mohou panovat mezi lidmi lež, zloba, závist a nenávist, když přece každá, i nejnepatrnější písnička a každá sebeskromnější hudba tak jasně káží, že čistota, harmonie a bratrská hra jasně naladěných tónů otevírá nebe! A jak já mohu spílat a hněvat se, když sám jsem při nejlepší vůli nedokázal učinit ze svého života žádnou píseň, žádnou čistou hudbu! V nejhlubším nitru sice cítím neodbytného nabadače, žíznivou žádostivost po čistém, blahodárném, blaženém znění a doznívání; mé dny jsou však plné náhod a nelibozvučnosti, a kamkoli se obrátím a kdekoli zaklepu, nikde mi nic čistě a jasně nezazní zpátky.
Dost už o tom, chci vyprávět. Když si uvědomím, pro koho tyto stránky píši, kdo vlastně nade mnou má takovou moc, že ode mne může žádat vyznání a prolomit mou osamělost, musím vyslovit jedno milé ženské jméno, které pro mne představuje nejen velký kus žití a

osudu, nýbrž také může stát jako hvězda a vznešený symbol nade vším.

Druhá kapitola

Teprve v posledních letech školní docházky, kdy všichni mí kamarádi začali mluvit o svých budoucích povoláních, jal jsem se i já o tom přemýšlet. Učinit z hudby povolání a prostředek obživy jsem vlastně nezamýšlel, ale zase jsem si nedovedl představit žádné jiné povolání, které by mě těšilo. Nechoval jsem odpor k obchodu nebo jiným zaměstnáním, která mi navrhoval otec, jenom mi byla lhostejná. Ale protože mí kamarádi dávali najevo takovou hrdost na povolání, která si zvolili, a možná také nějaký hlas ve mně se o to zasadil, zdálo se mi přece jen dobré a správné učinit povolání z toho, co už beztak vyplňovalo mé myšlenky a jako jediné mi dělalo opravdovou radost. Přišlo mi vhod, že jsem ve dvanácti letech začal s hrou na housle a pod vedením dobrého učitele jsem se něčemu pořádnému naučil. Jakkoli

se otec bránil a strachoval, když viděl, jak jeho jediný syn vstupuje na nejistou dráhu umělce, právě jeho odporem má vůle rostla a učitel, který mne měl rád, mé přání ze všech sil podporoval. Nakonec se otec podvolil a jen na zkoušku mé vytrvalosti a v naději, že změním smýšlení, mi byl uložen ještě jeden rok školní docházky, který jsem si poměrně trpělivě odseděl a v jehož průběhu jsem se ve své touze jen utvrdil.
V tomto posledním roce školy jsem se také poprvé zamiloval do krásné mladé slečny našich známých. Aniž bych ji často vídal a také aniž bych po tom příliš silně toužil, jsem jako v nějakém snu vychutnával a trpně snášel sladká hnutí první lásky. A v té době, kdy jsem celý den stejně intenzivně myslel jak na svou lásku, tak na hudbu a v noci nádherným vzrušením nemohl spát, jsem poprvé vědomě zachytil melodie, které mě napadly Byly to dvě drobné písně a pokusil jsem se je zapsat. Naplňovalo mne to stydlivým, leč hlubokým potěšením, pro které jsem téměř zapomněl na své hravé milostné trápení. Mezitím jsem se doslechl, že má milovaná chodí na hodiny zpěvu, a velmi jsem dychtil po tom, jednou ji slyšet zpívat. Po měsících se mé přání splnilo, na jednom večírku v domě mých rodičů. Ta krásná dívka byla vyzvána, aby zazpívala, velmi se bránila, nakonec však přece jen musela a já vyčkával v nesmírném napětí. Doprovázel ji jeden pán na našem malém úzkém klavíru, zahrál několik taktů a ona spustila. Ach, zpívala špatně, smutně špatně, a ještě když zpívala, proměnilo se moje zděšení a muka v soucit a potom v humor, a na-

příště jsem byl této zamilovanosti prost.
Byl jsem trpělivý a ne právě líný, ale nikoli dobrý žák, a v posledním roce jsem se už vůbec nesnažil. Nezavinila to zahálčivost, ba ani moje zamilovanost, ale stav mladické zasněnosti a lhostejnosti, otupělost smyslů a hlavy, jen občas, náhle a prudce přerušená, když mne jako éter zahalila jedna z těch nádherných hodin předčasné tvůrčí slasti. Pak jsem se cítil obklopen průzračným, křišťálovým vzduchem, v němž snění a pouhé přežívání nebylo možné, kde se všechny smysly zostřily a bděle číhaly. V oněch hodinách toho nevzniklo mnoho, snad deset melodií a několik úvodních taktů harmonických skladeb; ale na ovzduší těch hodin jsem nikdy nezapomněl, na ten průzračný, téměř chladný vzduch a na napjaté soustřeďování myšlenek, abych melodii dal jediný správný a nikoli už náhodný pohyb a řešení. Spokojen jsem s těmi malými výkony nebyl a nikdy jsem je nepovažoval za něco platného a dobrého, ale bylo mi jasné, že v mém životě nebude nic tak kýžené a důležité jako návrat takových hodin jasu a tvorby. Kromě toho jsem okusil také dny plné nadšení, kdy jsem improvizoval na housle a vychutnával opojení z letmých nápadů a barevných nálad. Záhy jsem však pochopil, že to není tvorba, ale hraní a hýření, před kterým se musím střežit. Zpozoroval jsem, že oddávat se snům a těšit se z hodin opojení je něco jiného než neúprosně a jasně jako s nepřáteli zápasit s tajemstvími formy. A zčásti už tehdy jsem zpozoroval, že skutečná tvorba způsobuje osamění a požaduje od nás něco, co musíme odpočítat od blaženosti života. Konečně jsem byl svobodný, školu jsem měl za sebou, s rodiči jsem se rozloučil a začal nový život jako žák konzervatoře v hlavním městě. Činil jsem tak s velkým očekáváním a byl jsem přesvědčen, že na hudební škole budu dobrým žákem. K mé trapné lítosti tomu však bylo jinak. Pouze stěží jsem sledoval celou výuku, hodiny klavíru, které jsem teď musel navštěvovat, jsem pociťoval jen jako jedno velké utrpení a brzy jsem celé studium viděl tyčit se před sebou jako nezdolatelnou horu. Sice jsem se nehodlal vzdát, byl jsem však zklamaný a rozpačitý. Teď jsem viděl, že jsem se při veškeré skromnosti přece jen považoval za jakéhosi génia a namáhavost a těžkosti cesty k umění jsem výrazně podcenil. Navíc se mi důkladně znechutilo komponování, protože jsem nyní v sebemenší úloze viděl jen hory obtížností a pravidel, naučil jsem se naprosto nedůvěřovat své-

mu citu a už jsem ani nevěděl, zda ve mně vůbec je jiskra vlastní síly. Tak jsem zeskromněl a zesmutněl a svou práci jsem dělal stejně, jako bych ji vykonával v nějaké kanceláři nebo na nějaké jiné škole, pilně a neradostně. Stěžovat jsem si nesměl, nejméně už v dopisech domů, šel jsem tedy započatou cestou v tichém zklamání dál a předsevzal si, že se stanu alespoň slušným houslistou. Cvičil jsem a cvičil, polykal hrubosti a výsměch učitelů, viděl mnohé jiné, do nichž bych to nebyl řekl, jak snadno postupují vpřed a sklízejí chválu, a vytyčoval si stále menší a menší cíle. Neboť ani s hrou na housle to nebylo a nešlo tak, abych na to mohl být hrdý a směl doufat, že ze mě bude virtuos. Vypadalo to spíše tak, že když budu pilný, může se ze mě alespoň stát použitelný řemeslník, který v nějakém malém orchestru hraje bez

ostudy a bez poct skromné housle a vydělává si tím na živobytí.
A tak doba, po níž jsem tolik toužil a od níž jsem si tolik sliboval, byla v mém životě jediná, kdy jsem neradostně kráčel svou cestou, opuštěn duchem hudby, a žil ze dne na den bez tónu a taktu. Kde jsem hledal požitek, povznesení, lesk a krásu, nacházel jsem jen požadavky, pravidla, povinnosti, potíže a nebezpečí. Když jsem dostal nějaký hudební nápad, byl bud' banální a už stokrát použitý, nebo zjevně v rozporu se všemi zákony umění, a nemohl tudíž za nic stát. Sbalil jsem tedy všechny své velké myšlenky a naděje. Byl jsem jedním z tisíců, kteří přišli k umění s mladistvou drzostí a jimž selhaly síly, když šlo do tuhého.
Tento stav trval asi tři roky. Bylo mi teď něco přes dvacet let, zjevně jsem se zmýlil ve svém povolání a v započaté cestě jsem pokračoval jen ze studu a povinnosti. Nevěděl jsem už nic o hudbě, jen o cvičeních prstokladu, těžkých úkolech, rozporech v nauce o harmonii, deptajících hodinách klavíru u učitele, který se jen posmíval a všechny mé snahy považoval za pouhou ztrátu svého času.
Kdyby ve mně přece jen vskrytu nepřežíval starý ideál, mohl jsem se v těchto letech mít opravdu dobře. Byl jsem volný a měl jsem přátele, byl jsem hezký a kvetoucí mladý člověk, syn zámožných rodičů. Chvílemi jsem to všechno vychutnával, prožíval jsem veselé dny, lásky, pitky, prázdninové cesty. Ale nedokázal jsem se tím utěšit, v rychlosti odbýt svou povinnost a především se radovat ze dnů mládí. Aniž jsem si to uvědomoval, stýskal jsem si ve všech nestřežených hodinách po zašlé hvězdě umělectví, nemohl jsem zapome-

nout a ohlušit zklamání. Jen jednou se mi to skutečně podařilo.
Byl to nejpošetilejší den mého pošetilého mládí. Tenkrát jsem běhal za jednou žákyní slavného učitele zpěvu H. Vypadalo to, že se jí vede podobně jako mně, přišla s velkými nadějemi, setkala se s přísnými učiteli, nebyla zvyklá pracovat, a nakonec se dokonce domnívala, že ztratila hlas. Začala všechno brát na lehkou váhu, flirtovala s námi kolegy a uměla nám všem zamotat hlavu, k čemuž ovšem nebylo zapotřebí příliš mnoho. Měla v sobě ohnivou, živě zbarvenou krásu, která záhy odkvétá.
Tato krásná Liddy mě svou naivní koketerií upoutávala, kdykoli jsem ji viděl. Nikdy jsem do ní nebyl zamilovaný dlouho, často jsem na ni úplně zapomněl, ale když jsem byl s ní, zamilovanost se mě pokaždé znovu zmocnila. Zahrávala si se mnou stejně jako s ostatními, dráždila nás, vychutnávala svou moc a sama dávala jen zvědavou smyslnost svého mládí. Byla velmi krásná, ale jen když mluvila a pohybovala se, když se hlubokým, teplým hlasem smála, když tančila nebo se bavila žárlivostí svých milenců. Kdykoli jsem se vrátil ze společnosti, kde jsem ji viděl, vysmíval jsem se sám sobě a dokazoval si, že je nemožné, aby člověk jako já vážně miloval takovou ochotnou lehkomyslnici. Někdy ale se jí gestem či zašeptaným slovem podařilo vzrušit mě tak, že jsem rozpálený a divoký prochodil polovinu noci poblíž jejího bytu.
Tehdy jsem prožíval krátké období divokosti a napůl nucené bujnosti. Po dnech skleslosti a tupého klidu vyžadovalo mé mládí bouřlivý pohyb a opojení, a tak jsem chodil s několika stejně starými kamarády po zábavách a na tahy. Byli jsme považováni za veselé, rozverné, ba nebezpečné buřiče, což v mém případě nebyla pravda, a u Liddy a v okruhu jejích přátel jsme požívali pochybné, leč sladké pověsti hrdinů.
Nakolik bylo řádění opravdu mladistvou zábavou a nakolik chtěným omámením, to dnes už nedokáži rozhodnout, protože jsem těmto poměrům a celé vnější mladosti už dávno zcela odrostl. Jestli jsem něco přeháněl, odpykal jsem si to. Jednoho zimního dne, kdy nebylo vyučování, jsme všichni vyrazili za město, osm nebo deset lidí, mezi nimi Liddy a tři její přítelkyně. Měli jsme s sebou sáně rohačky, tenkrát se jízda na nich ještě považovala za dětskou zábavu, a hledali v pahorkatém okolí města silnice a svahy, kde by se dobře sáňkovalo. Přesně si na ten den vzpomínám, bylo mírně chladno, občas na čtvrt hodinky vykouklo slunce, svěží vzduch omamně

voněl sněhem. Děvčata v barevném oblečení a šátcích se nádherně vyjímala na bílém pozadí, ostrý vzduch opájel a rychlý pohyb v takovém čerstvém povětří byl požitkem. Naše malá společnost měla skvělou náladu, škádlila se a žerty poletovaly sem tam, odpovídalo se na ně sněhovými koulemi a rozpoutávaly se malé koulovací války, až jsme byli všichni uřícení a celí od sněhu a museli jsme chvíli oddychovat, než jsme začali znovu. Postavili jsme velký sněhový hrad, obléhali jsme ho a dobývali, občas jsme na saních sjeli mírný svah.

Kolem poledne, kdy jsme po všem dovádění dostali strašný hlad, hledali jsme a našli vesnici a dobrý hostinec, dali si navařit a nasma-žit, obsadili klavír, zpívali, křičeli, objednávali víno a grog. Přinesli jídlo a slavnostně jsme hodovali, dobré víno teklo proudem, pak si dívky přály kávu a my okoušeli likéry. V malé hospůdce bylo křiku a povyku, až nám všem z toho šla hlava kolem. Byl jsem neustále blízko Liddy, která mě dnes v milostivé náladě vyznamenávala zvláštní přízní. V tom ovzduší plném veselí a opojení rozkvetla přímo nádherně, blýskala krásnýma očima a nechávala si líbit leckteré napůl odvážné, napůl nesmělé něžnosti. Začali jsme hrát na fanty, přičemž fanty bylo nutné vykupovat u klavíru napodobováním některého z našich učitelů, mnohdy ale i polibky, jejichž počet a kvalita byly přesně sledovány.
Když jsme rozpálení a hlučící opustili dům a vydali se na cestu domů, bylo ještě časné odpoledne, ale už se začínalo trochu šeřit. Zase jsme jako rozpustilé děti řádili na sněhu a beze spěchu jsme se vraceli tiše nadcházejícím večerem do města. Podařilo se mi zůstat po Liddině boku a povýšil jsem se na jejího rytíře, nikoli bez námitek ostatních. Některé úseky cesty jsem ji táhl na sáňkách a ze všech sil chránil před stále novými útoky sněhových koulí. Nakonec nás nechali na pokoji, každá dívka si našla svého společníka a jen dva zbylí mládenci kroužili kolem a škádlili nás bojovými výpady. Nikdy jsem nebyl tak vzrušený a bláznivě zamilovaný jako v oněch hodinách. Liddy se do mě zavěsila a strpěla, abych ji v chůzi k sobě lehce tiskl. Hned při tom živě povídala, co jí na mysl přišlo, hned po mém boku šťastně, a jak se mi zdálo, slibně mlčela. Planul jsem a byl rozhodnut tuto příležitost podle svých sil využít, nebo alespoň tento důvěrně něžný stav udržet tak dlouho, jak jen to bude možné. Nikdo ani neměl nic proti tomu, když jsem kousek před městem navrhl ještě okliku a zabočil na krásnou horskou pěšinu vedoucí v půlkruhu příkrým

svahem nad údolím a skýtající četné možnosti daleké vyhlídky na říční tok a město, které už z hlubiny zářilo třpytivými řadami lamp a tisícem červených světel.
Liddy byla stále ještě zavěšená do mé paže a nechávala mě mluvit, mé horoucí přepjatosti přijímala se smíchem, a přece se zdálo, že i ona je velmi vzrušená. Když jsem ji však s lehkým násilím k sobě přitiskl a chtěl ji políbit, vyprostila se a uskočila.
"Podívejte se," zvolala zadýchaně, "tam tu louku musíme sjet na saních! Nebo máte strach, vy hrdino?"
Pohlédl jsem dolů a užasl, protože svah byl tak příkrý, že jsem se skutečně na okamžik té bláznivé jízdy zhrozil.
"To nejde," řekl jsem ledabyle, "už je moc tma."
Okamžitě mě zahrnula posměchem a rozhořčením, nazvala mě strašpytlem a zapřísahala se, že ten svah sjede sama, když jsem příliš zbabělý na to, abych jel s ní.
"Samozřejmě že se vyklopíme," křičela se smíchem, "ale to je na celém sáňkování přece to nejveselejší."
Když mě tak provokovala, zrodil se ve mně nápad.
"Liddy," řekl jsem tiše, "pojedeme. Když se vyklopíme, smíte mi nacpat sníh za krk, ale když dojedeme dolů bez pádu, chci také svou odměnu."
Jen se smála a sedla na saně. Podíval jsem se jí do očí, zářily teple a radostně, usedl jsem tedy dopředu, přikázal jsem jí, aby se mě pevně držela, a odrazil se. Cítil jsem, jak mě objala a zkřížila ruce na mé hrudi, chtěl jsem na ni ještě něco zavolat, ale už jsem nemohl. Svah byl tak prudký, že jsem měl pocit, že se řítíme do prázdna. Okamžitě jsem se snažil dát nohy na zem, abych zastavil nebo nás přece jen vyklopil, neboť najednou se mi zahryzl do srdce smrtelný strach o Liddy. Bylo však příliš pozdě. Saně se nezadržitelně řítily z kopce dolů, jen jsem v obličeji cítil studený bodavý oblak zvířeného sněhu, pak jsem slyšel, jak Liddy křičí hrůzou, a potom už nic. Strašná rána jako kovářským kladivem zasáhla mou hlavu a někde mě řezavě zabolelo. Poslední pocit, který jsem vnímal, byl chlad.
Tou krátkou rychlou jízdou na saních jsem odpykal své mladické veselí a pošetilost. Poté se s mnoha jinými věcmi rozplynula i moje láska k Liddy
Zmatku a ustrašeného shonu, který vypukl po nehodě, jsem byl ušetřen. Pro ostatní to byly trýznivé okamžiky Slyšeli Liddy křičet,

smáli se a shora vtipkovali do tmy, konečně pochopili, že se stalo něco zlého, namáhavě sestoupili dolů a

chvíli jim trvalo, než z opojení a rozpustilosti přešli k uvažování. Liddy byla bledá a napůl v mrákotách, ale nezraněná, jen rukavice měla roztrhané a jemné bílé ruce trochu odřené a zkrvavené. Mě odnášeli jako mrtvého. Jabloň nebo hrušeň, o kterou se roztříštily sáňky a mé kosti, jsem se později marně pokoušel najít.
Mysleli si, že jsem utrpěl otřes mozku, ale tak zlé to nebylo. Hlava a mozek sice utrpěly a trvalo velmi dlouho, než jsem v nemocnici přišel k vědomí, avšak rána se hojila a mozek odpočíval. Zato ale několikrát zlomená levá noha nechtěla řádně srůst. Od té doby jsem mrzák, který může jen kulhat, nikoli však kráčet, nebo dokonce běhat či tančit. Tím byla mému mládí znenadání vykázána cesta do klidnějších krajů, kterou jsem se vydal nikoli beze studu a odporu. Ale vydal jsem se jí a mnohdy se mi zdá, jako bych onu noční jízdu na saních a její následky ve svém životě ani postrádat nechtěl. Samozřejmě přitom nemám na mysli ani tak tu zlomenou nohu jako spíše ostatní následky té nehody, které byly daleko příjemnější a radostnější. Ať už to bylo samo neštěstí, hrůza a pohled do temnoty, nebo dlouhé ležení a několikaměsíční klid a uvažování, ta kúra mi udělala dobře.
Začátek té dlouhé doby na lůžku, asi první týden, z mých vzpomínek zcela vymizel. Dlouho jsem byl v bezvědomí, a i když jsem se pak definitivně probral, byl jsem slabý a lhostejný. Přijela matka a každý den věrně vysedávala v nemocnici u mé postele. Když jsem na ni pohlédl a promluvil s ní několik slov, tvářila se vlídně a téměř vesele, přestože, jak jsem se později dozvěděl, o mě měla strach, a sice nikoli o můj život, nýbrž o můj rozum. Občas jsme si v tom tichém, světlém nemocničním pokojíku spolu dlouho povídali. Avšak náš vztah nebyl nikdy příliš hluboký; vždycky jsem tíhl více k otci. Nyní byla ona obměkčena soucitem a já vděčností, byli jsme naladěni smířlivě, ale oba jsme už příliš dlouho žili ve vzájemném vyčkávání a netečné snášenlivosti, než aby probouzející se srdečnost dokázala najít cestu do našich slov. Spokojeně jsme se na sebe dívali a nechávali věci nevyřčené. Opět byla mou matkou, protože mě měla nemocného a mohla mě ošetřovat; a já se na ni zase díval s chlapeckými pocity a na chvíli zapomněl na všechno ostatní. Později se ovšem vrátil starý vztah a my jsme se vyhýbali častějším zmínkám o

době nemoci, protože nás oba uváděla do rozpaků.
Zvolna jsem si začal uvědomovat svou situaci, a protože jsem překonal horečky a vypadal klidně, lékař už netajil skutečnost, že mi zřejmě na ten pád zůstane trvalá vzpomínka. Své mládí, kterého jsem si ještě sotva stačil trochu vědomě užít, jsem viděl citelně omezené a ochuzené a měl jsem spoustu času, abych se s tím smířil, neboť jsem ležel ještě dobrého čtvrt roku.
V myšlenkách jsem se také horlivě pokoušel pochopit svou situaci a vytvořit si obraz budoucnosti, nedošel jsem s tím však daleko. Usilovné přemýšlení ještě nebylo nic pro mě, vždycky jsem se brzy unavil a ponořil se do uklidňujícího snění, kterým mne příroda chránila před strachem a zoufalstvím a vnucovala mi klid na léčení. Přesto mě však mé neštěstí soužilo po dlouhé hodiny a noci, aniž jsem si dokázal vymyslet nějakou útěchu, jež by stála za řeč.
Tu se jedné noci stalo, že jsem se po několika hodinách lehké dřímoty probudil. Měl jsem pocit, že se mi něco hezkého zdálo, a snažil jsem se vzpomenout co, leč marně. Připadal jsem si podivuhodně dobře a lehce, jako bych všechno nepříjemné překonal a měl za sebou. A jak jsem tak ležel a rozmýšlel a cítil kolem sebe tiché proudy uzdravování a osvobozování, vyvstala mi na rtech melodie, téměř nezvučná, broukal jsem si ji dál a nepřestával, a znenadání na mě jako odhalená hvězda opět hleděla hudba, s níž jsem si byl tak dlouho cizí, a mé srdce tlouklo v jejím taktu a celá má bytost rozkvetla a vdechovala nové, čisté závany vzduchu. Neuvědomoval jsem si to, jen to tu bylo a tiše to mnou pronikalo, jako by ke mně zdáli doléhal tlumený zpěv chórů.
S tím svěžím pocitem v nitru jsem zase usnul. Ráno jsem byl veselý a uvolněný jako už dlouho ne. Matka si toho všimla a zeptala se, z čeho se raduji. Tu jsem se vzpamatoval a po chvíli jí řekl, že jsem už tak dlouho nemyslel na své housle, a teď že jsem si na ně opět vzpomněl a těším se na ně.
"Ty ale ještě dlouho nebudeš smět hrát," řekla trochu ustrašeně.
"To nevadí, ani kdybych už nikdy nemohl hrát."
Nerozuměla mi a já jsem jí to nemohl vysvětlit. Viděla však, že se mi vede lépe a že za tou neodůvodněnou veselostí nečíhá žádný nepřítel. Po několika dnech o tom opatrně opět začala.

"Poslyš, jak to teď" vlastně je s tvojí hudbou? Skoro jsme si mysleli, že se ti zprotivila, a otec mluvil s tvými učiteli. Nechceme ti do

toho mluvit, především ne teď - ale myslíme si, že jestli ses zklamal a raději bys to vzdal, měl bys to udělat, a nezůstávat ze vzdoru nebo studu. Co myslíš?"
Tu jsem si opět vzpomněl na celý ten čas odcizení a zklamání. Pokusil jsem se matce vyprávět, jak se mi vedlo, a zdálo se, že to pochopila. Teď si však jsem svou věcí zase jistější, řekl jsem, a v žádném případě nechci jen tak od všeho utéci, ale nejprve dostudovat. U toho zatím zůstalo. V základech mé duše, kam ta žena nemohla dohlédnout, byla jen hudba. Ať už se to s houslemi podaří nebo ne, opět jsem slyšel svět znít jako dobré umělecké dílo a věděl jsem, že kromě hudby pro mě není blaha. Kdyby mi můj stav už nikdy nedovolil hrát na housle, tak bych se toho musel vzdát, možná bych si musel hledat nějaké jiné povolání a třeba se stát obchodníkem; ale to všechno nebylo tak důležité - ani jako obchodník, ani jako cokoli jiného bych hudbu nevnímal, nežil v ní a nedýchal jen pro ni o nic méně. Zase bych komponoval! Těšil jsem se nikoli na housle, jak jsem řekl matce, ale ruce se mi třásly na tvoření hudby, na tvorbu. Už jsem občas znovu pocítil hlasitější závany průzračného vzduchu, napjatý chlad myšlenek, jako dříve ve svých nejlepších hodinách, a cítil jsem také, že chromá noha a ostatní zlo má vedle toho jen nepatrný význam.
Od toho okamžiku jsem byl vítězem, a byt i potom má přání často zalétala do krajiny zdraví a mladické rozkoše a třebaže jsem nezřídka s hořkostí a zuřivým studem nenáviděl a proklínal své mrzáctví, to utrpení nikdy tak snadno nezdolalo mou sílu; bylo tu něco, co dodávalo útěchy a rozjasňovalo duši. Občas přijel matku a mě navštívit otec a jednoho dne, protože se mi už dávno dařilo snesitelně, si ji s sebou odvezl domů. první dny jsem se cítil poněkud osaměle, styděl jsem se také, že jsem s matkou mluvil nepříliš srdečně a jejím myšlenkám a starostem jsem věnoval jen malou pozornost. Avšak onen druhý pocit mě vyplňoval tak velice, že výsledkem těchto úvah bylo pouhé dojetí a dobře míněné nápady, jak vše napravit.
Pak mě nečekaně přišel navštívit někdo, kdo se sem za přítomnosti matky neodvážil. Byla to Liddy. Velmi mě udivilo, že ji vidím. V prvním okamžiku mě vůbec nenapadlo, jak blízko jsem jí před nedávnem byl a jak velmi jsem do ní byl zamilovaný. Přišla ve velkých rozpacích, které stěží skrývala, bála se mé matky, a dokonce

soudu, protože věděla, že mé neštěstí zavinila, a jen pomalu jí docházelo, že věc není tak zlá a v podstatě jí do ní nic není. Teď si oddychla, nebylo však možné přehlédnout lehké zklamání. Ta dívka se přes všechno špatné svědomí přece jen v koutku svého dobrého ženského srdce vnitřně těšila z celé té příhody, z toho velkého, dojemného a tklivého neštěstí. Použila dokonce několikrát slovo "tragický", nad čímž jsem sotva dokázal potlačit smích. Vůbec nebyla připravená na to, že mě najde tak čilého a s tak malým respektem ke svému neštěstí. Měla v úmyslu prosit mě o odpuštění a poskytnout jí je by mi jako zamilovanému muselo připravit obrovské zadostiučinění, přičemž na základě této jímavé scény by se znovu vítězně zmocnila mého srdce.
Pro to pošetilé dítě bylo jistě nemalou úlevou vidět mě tak dobře naladěného a sebe zproštěno veškeré viny a obžaloby. Liddy se však z té úlevy neradovala, nýbrž čím více se její svědomí uklidňovalo a její přinesený strach rozplýval, tím zřetelněji jsem viděl, jak umlká a chladne. Dodatečně ji nemálo uráželo, že jsem její podíl na celé věci oceňoval tak nepatrně, ba dokonce jsem na něj zřejmě zapomněl, a že jsem dojetí a odprošování v zárodku potlačil a připravil ji o celou tu krásnou scénu. I navzdory mé velké zdvořilosti zpozorovala velmi dobře, že už do ní vůbec nejsem zamilovaný, a to bylo to nejhorší. I kdybych ztratil paže a nohy, přece jen jsem byl zbožňovatelem, kterého sice nemilovala a nikdy neobšťastnila, na jehož strádání však nacházela zadostiučinění tím větší, čím byl nešťastník ubožejší. Teď z toho nebylo nic, pozorovala to velmi jasně, a já viděl, jak na jejím krásném obličeji pohasíná a chladne vřelost a účast soucitné návštěvnice nemocného. Nakonec se rozloučila otřelou frází, odešla a více nepřišla, přestože to svatosvatě slíbila.
Jakkoli mi bylo trapné vidět svou dřívější zamilovanost klesat do takové malosti a směšnosti, jakkoli to zraňovalo mou ješitnost, návštěva mi přece jen udělala dobře. Velmi mě udivilo, když jsem tu krásnou

žádoucí slečnu poprvé viděl bez vášně a růžových brýlí, a uvědomil jsem si, že jsem ji vůbec neznal. Kdyby mi někdo ukázal panenku, kterou jsem jako tříletý objímal a miloval, nemohly by mě odcizení a proměna citu udivit více než teď, kdy jsem dívku, po níž jsem před týdny ještě horoucně toužil, před sebou viděl jako úplnou cizinku.
Z kamarádů, kteří byli na onom nedělním zimním výletu, mě dva

několikrát navštívili, řeč však vázla a já si dobře všiml jejich úlevy, když se mi začalo dařit lépe a když jsem je požádal, aby mi už nepřinášeli žádné oběti. Později jsme se už nesetkali. Bylo to pozoruhodné a dělalo to na mě melancholicky zvláštní dojem: všechno, co v těch mladých letech patřilo k mému životu, ze mě spadlo, odcizilo se mi a ztratilo se. Najednou jsem viděl, jak chybně a smutně jsem celý čas žil, neboť nyní ze mě spadly lásky, přátelé, zvyklosti a radosti těch let jako špatné šaty, bez bolesti se ode mě oddělily, takže zbyl jen úžas, jak jsem to s nimi mohl vydržet tak dlouho, nebo ony se mnou.
Oproti tomu mě překvapila jiná návštěva, na kterou bych byl nikdy nepomyslel. Jednoho dne přišel můj učitel klavíru, ten přísný a uštěpačný pán. Ponechal si v ruce hůl a na rukou rukavice, mluvil obvyklým drsným, téměř kousavým hlasem, nazval tu zlou jízdu na saních "kočírováním ženských" a podle tónu jeho slov se zdálo, že smůlu, kterou jsem zažil, mi naprosto přeje. Ale i tak bylo divné, že mě navštívil, a také se ukázalo - ačkoliv nezměnil tón -, že nepřišel ve zlém úmyslu, ale proto, aby mi řekl, že i přes mou těžkopádnost mě považuje za snesitelného žáka, že jeho kolega, učitel houslí, je téhož názoru, a že tedy oba doufají, že se brzy vrátím zdravý a udělám jim radost. Přestože tato řeč, která vypadala skoro jako odproše-ní za dřívější drsné jednání, byla pronesena v naprosto stejném, břitce ostrém tónu jako všechno předcházející, zněla mi jako vyznání lásky. Vděčně jsem podal neoblíbenému učiteli ruku, a abych mu projevil důvěru, pokusil jsem se mu objasnit, jak mi v těch letech bylo a jak teď začíná znovu ožívat můj bývalý srdečný vztah k hudbě.
Profesor zavrtěl hlavou a výsměšně hvízdl, když se ptal: "Aha, vy se chcete stát skladatelem?"
"Pokud možno," odpověděl jsem stísněně.
"No tak to vám přeji štěstí. Já bych si myslel, že teď snad začnete s novou horlivostí cvičit, ale jako skladatel to samozřejmě nemáte zapotřebí."
"Ale ne, tak to není myšleno."
"Tak jakpak? Víte, když je student hudby líný a nerad pracuje, tak se vždycky dá na komponování. To svede každý a génius je, jak známo, také každý."
"Tak to opravdu nemyslím. Mám se snad stát klavíristou?"
"Ne, milý pane, na to byste skutečně nestačil. Ale naučit se slušně

hrát na housle byste vskutku ještě mohl."
"Vždyť to také chci."
"Doufám, že to myslíte vážně. Už bych se nerad déle zdržel. Přeji vám brzké uzdravení, pane, a na shledanou!"
S tím odešel a zanechal mě v úžasu. Dosud jsem ještě málo pomýšlel na návrat ke studiím. Teď jsem se přece jen začal obávat, že by to zase mohlo jít těžko a být nepříjemné a nakonec všechno skončit tak, jak to bylo na začátku. Takové myšlenky však neměly dlouhého trvání a také se ukázalo, že návštěva morousovitého profesora byla míněna opravdu dobře a byla znamením upřímné náklonnosti.
Když jsem se uzdravil, měl jsem podniknout cestu na zotavenou, dal jsem však přednost tomu, počkat s ní do hlavních prázdnin a teď se raději hned dát do práce. Tehdy jsem poprvé pocítil, jak překvapivě může zapůsobit čas klidu, především nedobrovolného. Pustil jsem se do hodin a cvičení s nedůvěrou, ale všechno šlo lépe než předtím. Ovšem teď jsem také viděl, že ze mě nikdy nebude virtuos; toto poznání mě však v mém současném stavu nijak nebolelo. Ostatní šlo dobře a za dlouhé přestávky se především tajemná houština hudební teorie, učení o harmonii a kompozici proměnila ve snadno přístupnou, veselou zahradu. Cítil jsem, že nápady a pokusy mých dobrých hodin už nezůstávají za hranicemi všech pravidel a zákonů, že přísnou žákovskou poslušností vede úzká, přesto zřetelně rozpoznatelná cesta ke svobodě.
Samozřejmě byly ještě hodiny a dny a noci, kdy všechno přede mnou stálo jako ostnatý plot a já se s rozbolavělým mozkem mořil nad rozpory a mezerami; ale zoufalství se už nedosta-vovalo a úzká stezka

byla před mýma očima zřetelnější a schůdnější.
Na konci semestru mi k mému překvapení náš učitel teorie při loučení před prázdninami řekl: "Jste letos jediný žák, který zřejmě opravdu trochu rozumí hudbě. Kdybyste jednou něco složil, rád bych se na to podíval."
S těmito útěšnými slovy v uších jsem odjel na prázdniny. Delší čas jsem už nebyl doma, teď, ve vlaku, domov opět vyvstal před mým srdcem, dožadoval se lásky a vyvolával záplavu zpola zasutých vzpomínek na dětství a první jinošské roky. Na nádraží rodného města na mě čekal otec a jeli jsme drožkou domů. Ale hned druhý den ráno mě to hnalo ven, na procházku starými ulicemi. Tehdy mě poprvé zahalil smutek po mém ztraceném mládí a vzpřímené postavě. Bylo pro mě utrpením, když jsem se musel belhat se svou pokři-

venou a nepohyblivou nohou o holi uličkami, kde mi každý roh připomínal chlapecké hry a zaniklé radosti. Vracel jsem se domů v melancholické náladě a každý, koho jsem viděl a čí hlas jsem slyšel, a všechno, na co jsem myslel, mi trpce připomínalo dřívější časy a mou zmrzačenost. Přitom jsem trpěl tím, že matka zřejmě s mou volbou povolání souhlasila ještě méně než kdykoli předtím, i když to jasně neřekla. Hudebníka, který se mohl ukázat jako štíhlý dlouhonohý virtuos nebo energický dirigent, by tak ještě přijala; jak se chce jako houslista prosadit napůl chromý člověk s průměrným vysvědčením a plachou povahou, to nechápala. V takových myšlenkách ji podporovala jedna stará přítelkyně a vzdálená příbuzná, kterou otec kdysi vykázal z domu, což mu odplácela trpkou nenávistí, a samozřejmě zákaz nedodržovala, neboť k matce často chodívala v době, kdy byl otec v kanceláři. Se mnou od mých chlapeckých let sotva prohodila slovo, nesnášela mě a v mé volbě povolání spatřovala politováníhodné znamení zvrhlosti, v mém neštěstí však zřejmý trest a nabádání k prozřetelnosti.
Otec, aby mi udělal radost, zařídil, že jsem byl pozván jako sólový hráč na koncert městského hudebního spolku. Ale nemohl jsem, odmítl jsem tedy a na celé dny jsem se stáhl do svého pokojíku, ve kterém jsem bydlel už jako chlapec. Zvláště mě trápilo to neustálé vyptávání a zpovídání, takže jsem vůbec nevycházel. Přitom jsem se přistihl, že se z okna dívám na život ulice, školáky a především mladé dívky s nešťastnou závistí.
Jak jen smím doufat, myslel jsem si, že bych kdy zase mohl projevit nějaké dívce svou lásku! Vždycky budu stát opodál jako při tanci a budu muset přihlížet a dívky mě nebudou brát vážně, a kdyby někdy ke mně nějaká byla vlídná, byl by to jen soucit! Ach, útrpnosti jsem už měl až po krk.
Za těchto okolností jsem nemohl doma zůstat. Také rodiče nemálo trpěli mou podrážděnou melancholičností, a sotva něco namítali, když jsem je žádal o svolení, zda bych se hned směl vypravit na dlouho plánovanou cestu, kterou mi otec slíbil. Ještě i později mě má vada trápila a ničila mi přání a naděje, na kterých mé srdce lpělo; ale svou slabost a znetvoření jsem zřejmě už nikdy neprožíval tak horce a mučivě jako tehdy, kdy mě pohled na každého zdravého muže a každou krásnou ženskou postavu pokořoval a bolel. Jak jsem pomalu přivykal holi a kulhání, až už mně skoro nevadily, tak jsem si léta

musel zvykat na to, abych si byl svého postižení vědom bez hořkosti a nesl je s odevzdaností a humorem. Naštěstí jsem mohl cestovat sám a nepotřeboval už žádnou zvláštní péči; každý doprovod by mi byl proti mysli a rušil mé vnitřní uzdravování. Jakmile jsem seděl ve vlaku a nikdo mě nápadně a soucitně nepozoroval, cítil jsem se hned lehčeji. Jel jsem bez přestávky den a noc s opravdovým pocitem útěku a zhluboka jsem se nadechl, když jsem druhého večera zahlédl zamlženým oknem špičaté vysoké hory. Za soumraku jsem dorazil do poslední stanice, unaveně a radostně jsem došel temnými uličkami městečka v kantonu Graubűn-den k prvnímu hostinci a po poháru temně rudého vína jsem deset hodin vyspával únavu z cesty a už i velkou část dovezené stísněnosti.
Ráno jsem nastoupil do malého horského vláčku, který mířil úzkými údolími podél bílých, šumivých potoků nahoru do hor, a potom jsem na malém, opuštěném nádražíčku přesedl do auta a kolem poledne jsem byl nahoře, v jedné z nejvýše položených vesniček země.
Bydlel jsem teď v jediném malém hostinci tiché, chudé vesnice -občas jako jediný host - až do podzimu. Měl jsem v úmyslu chvíli si tady odpočinout a potom cestovat dál Švýcarskem, vidět kus světa a ciziny.

V těchto výškách však foukal vítr a vál vzduch naplněný drsnou průzračností a majestátem a já je nechtěl už nikdy opustit. Jedna strana vysokohorského údolí byla porostlá jedlovým lesem téměř až nahoru, druhá stěna byla holá a skalnatá. Tady jsem trávil dny, mezi kamením zhnědlým sluncem nebo u některé z dravých bystřin, jejichž píseň v noci zněla celou vesnicí. V prvních dnech jsem vychutnával samotu jako chladivý léčivý nápoj, nikdo se za mnou neohlížel, nikdo neprojevoval zvědavost nebo soucit, byl jsem svobodný a sám jako pták ve výšinách a brzy jsem zapomněl na svou bolest a chorobný pocit závisti. Občas mi bylo líto, že nemohu jít daleko do hor, navštívit neznámá údolí a alpské lučiny, stoupat po nebezpečných cestách. A přece jsem se v podstatě cítil skvěle, po zážitcích a rozrušení uplynulých měsíců mě obklopovalo ticho a samota jako bezpečný hrad, znovu jsem našel duševní klid a učil jsem se snášet svou tělesnou slabost, když už ne s lehkostí, tak alespoň odevzdaně.
Týdny tam nahoře jsou téměř ty nejkrásnější v mém životě. Dýchal jsem čistý, jasný vzduch, pil ledovou vodu z potoků, sledoval, jak se na příkrých svazích pasou stáda koz, hlídaná černovlasými, zasněně tichými pastevci, občas jsem slyšel táhnout údolím bouři,

díval se z nebývalé blízkosti do tváře mlze a mrakům. Ve skalních skulinách jsem pozoroval malý, něžný, barevný svět květin a mnoho druhů nádherných mechů a v jasných dnech jsem si rád udělal hodinovou procházku a stoupal vzhůru, až jsem viděl přes vrcholy zdejších kopců vzdálené, čistě načrtnuté vršky vysokých hor s modrými stíny a nadpozemsky zářivými stříbrnými sněhovými poli. Na jednom místě stezky, kde tenká stružka vedoucí od slabého, malého pramene udržovala vlhkost, jsem za jasných dnů vídal sedět a pít stovky malých modrých motýlků, kteří téměř neuhýbali před mými kroky, a když jsem je vyplašil, třepotavě kolem mě vzlétali s tichým, sametovým šuměním křídel. Od té doby, co jsem je objevil, chodíval jsem touto cestou jen za slunných dnů a pokaždé tam bylo to husté modré hejno a pokaždé to byl svátek.
Když se rozpomínám přesněji, nebyl však onen čas tak úplně modrý a slunný a slavnostní, jak mi vyvstává v paměti. Bývaly nejen mlhavé a deštivé dny, dokonce sníh a zima, ale nepohoda a zlé dny bývaly i ve mně.
Nebyl jsem zvyklý na samotu, a když první odpočinutí a rozkoš pominuly, občas na mě náhle ze strašné blízkosti zíralo utrpení, jemuž jsem unikal. Mnohé chladné večery jsem proseděl ve svém malém pokojíku, přes kolena přehozenou cestovní přikrývku, unavený a bezbranně vydaný pošetilým myšlenkám. Všechno, po čem mladá krev touží a v co doufá, slavnosti a roztančené veselí, láska žen a dobrodružství, triumf síly a lásky, to všechno stálo naproti na druhém břehu, navždy ode mě odděleno a navždy nedosažitelné. Dokonce i ta vzdorovitě rozpustilá doba napůl nuceného veselí, kterou zakončil můj pád při sáňkování, se mi pak ve vzpomínkách jevila jako krásná a rajsky zbarvená, jako ztracená země radosti, jejíž ozvěna ke mně zaléhala doznívajícím bakchickým rejem už jen z velké dálky. A když občas v noci přišla bouře, když byl chladný neustálý šum padajících vod přehlušen vášnivě naříkavým hučením rozvichřeného jedlového lesa, nebo když se v krovech vetchého domu v bezesných letních nocích ozývaly nevysvětlitelné zvuky, pak jsem ležel v beznadějných žhavých snech o životě a milostné bouři, vzteklý a spílají-cí Bohu, a připadal jsem si jako nuzný básník a snílek, jehož nejkrásnější sen není nic než jen slabý třpyt mýdlové bubliny, zatímco tisíc jiných okolo ve světě se raduje ze svých mladistvých sil a jásavě vztahuje ruce po všech korunách života.

Jakmile jsem však cítil, že posvátná krása hor a všechno, čím se mé smysly denně opájely, na mě hledí jen přes závoj a promlouvají ke mně z podivné dálky, objevil se závoj a tichá cizost také mezi mnou a onou často tak divoce propukající bolestí; a záhy to došlo tak daleko, že jsem obojí, lesk dnů a bídu nocí, vnímal jako hlasy zvenčí, kterým jsem mohl naslouchat s nezraněným srdcem. Viděl a cítil jsem sám sebe jako nebe s táhnoucími mraky, jako pole plné bojujících houfů, a ať radost a požitek, či bolest a melancholie, obojí znělo jasněji a srozumitelněji, vyprostilo se z mé duše a přistupovalo ke mně zvenčí, v harmoniích a řadách tónů, jež jsem vnímal jako ve snu a jež se mne, aniž bych chtěl, zmocňovaly.
Jednoho tichého večera při návratu ze skal, když jsem to všechno poprvé jasně pocítil a když jsem o tom přemýšlel a sám sobě byl hádankou, mě znenadání napadlo, co to všechno znamená, a že je to návrat oněch cizích, vzdálených hodin, které jsem v dřívějších letech v náznacích okusil. A s tou vzpomínkou se

opět dostavila ona nádherná jasnost, téměř skleněná světlost a průzračnost citů, z nichž tu každý stál bez masky a žádný se už nejmenoval bolest nebo štěstí, nýbrž znamenal jen sílu a zvuk a proud. Z chaosu, měňavosti a bojů mých vystupňovaných pocitů se stala hudba.
Nyní jsem ve svých světlých dnech viděl slunce a les, hnědé skály a vzdálené stříbrné hory s dvojím pocitem štěstí a krásy a s dvojí vnímavostí a v temných hodinách jsem cítil své choré srdce s dvojí žhavostí, jak se roztahuje a vzpíná, a už jsem nerozlišoval požitek a bolest, ale jedno splývalo s druhým a obojí bolelo a obojí bylo nádherné. A ať se mi v nitru dařilo dobře nebo zle, moje síla klidně stála nad tím, přihlížela a chápala světlo a temnotu jako sourozenecké sepětí, bol a mír jako takty a síly a části jedné velké hudby.
Nemohl jsem tu hudbu zapsat, mně samému byla ještě cizí a její hranice neznámé. Ale mohl jsem ji slyšet, mohl jsem svět v sobě vnímat jako dokonalost. A něco jsem dokázal i zachytit, malou část a ozvěnu, zjednodušenou a přeloženou. Na to jsem myslel a to po celé dny vstřebával, a zjistil jsem, že to lze vyjádřit dvojími houslemi, a začal jsem, jako mladý pták, který se odváží letu, s veškerou nevinností psát svou první sonátu.
Když jsem jednoho rána ve svém pokojíku hrál na housle první větu, dobře jsem poznal slabá a nedotažená místa a nejistotu, ale přece mi každý takt přejel přes srdce jako zamrazení. Nevěděl jsem,

jestli je ta hudba dobrá; věděl jsem však, že je to moje vlastní hudba, ve mně prožitá a zrozená a nikde předtím neslyšená.
Dole v hostinské světnici už léta bez pohnutí sedával otec hostinského. Měl už více než osmdesát roků, byl bílý jako ledový rampouch a nikdy nepromluvil ani slovo, jen se klidnýma očima starostlivě rozhlížel kolem sebe. Bylo tajemstvím, zda ten slavnostně mlčící vládne nadlidskou moudrostí a duševním klidem, nebo zda ho duševní síly opustily. K tomu starci jsem onoho rána sestoupil s houslemi pod paží, neboť jsem zpozoroval, že mé hře a každé hudbě vždy pozorně naslouchá. Protože jsem ho zastihl samotného, postavil jsem se před něj, naladil housle a přehrál svou první větu. Prastarý muž na mě upíral pokojné oči, jejichž bělmo bylo nažloutlé a okraje víček zarudlé, a poslouchal; a když myslím na tu hudbu, tak zase vidím toho starce a jeho nepohnutě kamennou tvář, ze které mě sledovaly klidné oči. Když jsem skončil, kývl jsem na něj, on lstivě zamrkal a zdálo se, že všechno pochopil, zažloutlé oči opětovaly můj pohled, pak se odvrátil, trochu sklonil hlavu a opět upadl do své obvyklé strnulosti.
Podzim začal v těchto výškách brzy, a když jsem jednoho rána odjížděl, ležela hustá mlha a v jemných kapičkách mžil studený déšť. Já si však vzal s sebou na další cesty slunce dobrých dnů a kromě vděčné vzpomínky ještě radostnou odvahu.

Třetí kapitola

V posledním semestru na konzervatoři jsem se seznámil se zpěvákem Muothem, který ve městě požíval určité ctihodné pověsti. Byl už čtyři roky hotov se studiem a po jeho dokončení jej okamžitě angažovala dvorní opera, kde zatím ještě vystupoval ve středně velkých rolích a vedle oblíbených starších kolegů se nemohl pořádně blýsknout, avšak mnozí ho považovali za budoucí hvězdu, kterou musí příští krok dovést ke slávě. Já ho znal z jeviště v několika rolích a učinil na mě vždycky silný, i když ne úplně čistý dojem.
K naší známosti došlo tak. Když jsem se vrátil do školy, přinesl jsem onomu učiteli, jenž mi tehdy projevil laskavou účast, svou houslovou sonátu a dvě písně, které jsem složil. Slíbil, že si práce prohlédne a řekne mi svůj názor. Trvalo dlouho, než tak učinil, a kdykoli jsem ho potkal, pozoroval jsem na něm jisté rozpaky. Konečně mě jednoho dne k sobě zavolala vrátil mi noty.
"Tady máte své práce," řekl poněkud rozpačitě. "Doufám, že jste si nedělal příliš velké naděje! Něco na nich je, nepochybně, a z vás může něco být. Ale upřímně řečeno, považoval jsem vás už za zralejšího a klidnějšího, vůbec jsem netušil, že máte v povaze tolik vášni-vosti. Očekával jsem něco tišího a přívětivějšího, co by bylo technicky jistější a dalo by se technicky posoudit. Vaše práce je však technicky nepodařená, takže k ní mohu říci jen málo, zato je ale troufalým pokusem, který nedokáži ocenit, ale jako váš učitel bych ho nechtěl chválit. Předvedl jste méně i více, než jsem čekal, a uvedl jste

mne do rozpaků. Jsem příliš učitelem na to, abych mohl přejít prohřešky proti stylu, a už vůbec nemohu posoudit, zda jsou vyváženy originalitou. Chci tedy vyčkat, až od vás zase něco uvidím, a přeji vám k tomu štěstí. Skládat přece budete dál, tolik jsem pochopil."
S takovým nic neříkajícím soudem jsem odešel a nevěděl, co si počít. Domníval jsem se, že na každé práci musí být hned znát, zda vznikla jen z hravé bujnosti a pro ukrácení času, nebo z potřeby a od srdce. Odložil jsem noty a předsevzal si, že na všechno prozatím zapomenu, abych byl v posledních měsících výuky opravdu pilný.
Tu mě jednou zase pozvala rodina, ve které se hodně pěstovala hudba a kterou jsem, jako známé svých rodičů, pravidelně jednou nebo dvakrát za rok navštěvoval. Byl to společenský večírek jako každý jiný, jen na něm bylo přítomno několik slavných lidí z opery,

jež jsem všechny znal od vidění. Byl tam i zpěvák Muoth, ten mě zajímal ze všech nejvíce, a poprvé jsem ho viděl tak zblízka. Byl to vysoký a krásný, imponující snědý muž s jistým a možná už trochu zhýčkaným vystupováním. Bylo na něm vidět, že se líbí ženám. Od-hlédnu-li od gestikulace, nevypadal ani hrdě, ani radostně, nýbrž měl v pohledu a mimice hodně hledajícího a neuspokojeného. Když jsem mu byl představen, pozdravil lehkým strnulým úklonem, aniž se mnou promluvil. Po chvilce však ke mně znenadání přišel a zeptal se: "Nejmenujete se Kuhn? Pak už vás trochu znám. Profesor S. mi ukazoval vaše práce. Nesmíte mu to mít za zlé, není indiskrétní. Ale zrovna jsem se k tomu připletl, a protože mezi nimi byla i píseň, s jeho dovolením jsem si ji prohlédl."
Byl jsem překvapen a v rozpacích. "Proč o tom mluvíte?" zeptal jsem se. "Myslím, že se to profesorovi nelíbilo."
"Bolí vás to? No, mně se ta píseň velmi líbila; mohl bych ji zpívat, jen kdybych měl doprovod. O ten bych chtěl požádat vás."
"Vám se to líbilo? A dá se to zpívat?"
"To se tedy dá, samozřejmě ne na každém koncertě. Rád bych ji ale měl pro sebe, pro svou soukromou potřebu."
"Já vám ji opíšu. Ale proč ji chcete mít?"
"Protože mě zajímá. Ta píseň, to je opravdová hudba, to přece víte sám!"
Pohlédl na mě, a způsob, jakým se díval na lidi, mi působil muka. Hleděl mi přímo do obličeje, bezstarostně si jej prohlížel a v očích měl plno zvědavosti.
"Jste mladší, než bych si myslel. Musel jste už prožít hodně bolesti."
"Ano," řekl jsem, "ale nemohu o tom mluvit."
"To také nemusíte, nechci vás přece zpovídat."
Jeho pohled mě mátl, také to byla svým způsobem slavná osoba a já ještě žák, takže jsem se mohl bránit jen slabě a nesměle, přestože se mi jeho vyptávání nelíbilo. Domýšlivý nebyl, ale nějak zraňoval můj pocit studu, přitom jsem se ale dokázal hájit jen chabě, neboť se ve mně ani nezrodil opravdový odpor. Měl jsem dojem, že je nešťastný a má nechtěně násilný způsob sahat na lidi, jako by jim chtěl vyrvat něco, co by ho mohlo utěšit. Jeho temné pátravé oči byly drzé i smutné a jeho tvář vypadala mnohem starší, než mohl být.
Krátce poté, když jeho slova ještě zaměstnávala mé myšlenky,

jsem ho viděl, jak se zdvořile a vesele baví s jednou dcerou hostitelů, která mu nadšeně naslouchá a dívá se na něj jako na zjevení.
Od svého neštěstí jsem žil tak osaměle, že ve mně toto setkání ještě celé dny doznívalo a rušilo mě. Nebyl jsem si sám sebou jist natolik, abych se muže s takovou převahou nebál, a přece jsem byl příliš osamělý a plný touhy po přátelství, abych nebyl jeho sbližováním polichocen. Nakonec jsem myslel, že na mě a svou náladu toho večera zapomněl. Náhle se k mému zmatku objevil v mém bytě.
Bylo to jednoho prosincového večera, už za úplné tmy. Zpěvák zaklepal a vstoupil, jako by na jeho návštěvě nebylo nic divného, a hned, bez úvodů a zdvořilostí, skočil doprostřed rozhovoru. Musel jsem mu dát tu píseň, a protože viděl v pokoji můj pronajatý klavír, chtěl ji hned zpívat. Musel jsem si sednout a doprovázet ho, a tak jsem poprvé slyšel svou píseň, jak zní zazpívaná. Bylo to smutné a proti mé vůli

mě to dojalo, protože nezpíval jako na jevišti, nýbrž tiše a jakoby pro sebe. Text, který jsem loňského roku četl v jednom časopise a opsal si ho, zněl takto:
Fén žene lavinu, běsnění smrti a hluk, fén žene lavinu, chtěl to snad Bůh?
Nevnímám, nezdravím, všechny lidi míjím, k jich zemi nepatřím, či se, Bože, mýlím?
Vidí mě vznášet se s raněným srdcem a v trýzni. Ach, Bože, zemřel jsi! Já tu mám žít, bídný?
Jak jsem ho slyšel zpívat, pochopil jsem, že se mu píseň líbila.
Chvilku jsme mlčeli, pak jsem se ho zeptal, zda by mi mohl říci, kde jsou chyby, a navrhnout opravy.
Muoth se na mě podíval svým temným, upřeným pohledem a zavrtěl hlavou.

"Tam není nic k opravování," řekl. "Nevím, jestli je kompozice dobrá, tomu vůbec nerozumím. V písni je zážitek a srdce, a protože sám ani nebásním, ani neskládám, těší mě, když jednou najdu něco, co mi připadá jako vlastní a co si sám rád zazpívám."
"Ten text ale není ode mě," namítl jsem.
"Ne? No, to je jedno, text je stejně vedlejší. Musel jste ho přece prožít, jinak byste to nesložil."
Nabídl jsem mu opis, který jsem měl už několik dní připravený Vzal si listy, sroloval je a zastrčil do kapsy kabátu.
"Jestli chcete, přijďte také někdy ke mně," řekl a podal mi ruku. "Žijete osaměle, nechci vám to kazit. Ale tu a tam se každý přece rád podívá do tváře slušnému člověku."
Když odešel, zůstaly jeho poslední slova a úsměv u mě, souzněly s písní, kterou zpíval, a se vším, co jsem dosud o tom muži věděl. A čím déle jsem to všechno v sobě nosil a zkoumal, tím jasnější to bylo, a nakonec jsem tomu člověku porozuměl. Rozuměl jsem, proč ke mně přišel, proč se mu má píseň líbila, proč se tak skoro domýšlivě ke mně vnutil a proč se mi zdál napůl plachý a napůl drzý. Trpěl, nesl v sobě nějakou velkou bolest a byl osamělostí vyhladovělý jako vlk. Tento trpící to zkoušel s hrdostí a samotou, a nevydržel to, byl na číhané po lidech, po dobrém pohledu a záchvěvu porozumění a byl ochoten dát se pro to v plen. Tak jsem si to tenkrát myslel.
Můj pocit z Heinricha Muotha byl nejasný. Cítil jsem dobře jeho žádost a bídu, měl jsem z něj však strach jako z krutého člověka, který má nade mnou převahu a mohl by mě upotřebit a nechat ležet. Byl jsem příliš mladý a prožil příliš málo lidského, než abych chápal a schvaloval, jak se vydává téměř bezbranný všanc a že zřejmě ani nezná stud bolesti. Viděl jsem však také, že zde trpí horoucí a niterný člověk a že je opuštěný. Nechtěně jsem si vzpomněl na řeči, které jsem o Muothovi slyšel, neurčité ustrašené školní klepy, jejichž barvu a tón jsem si ale uchoval v paměti. Vyprávěly se o něm bláznivé historky se ženami a dobrodružstvím, a aniž bych si pamatoval jednotlivosti, měl jsem pocit, že vím i o něčem krvavém, snad byl zapleten do případu nějaké vraždy nebo sebevraždy.
Když jsem brzy poté překonal plachost a zeptal se na to jednoho kamaráda, ukázalo se, že ta věc byla nevinnější, než jsem se domníval. Muoth, říkalo se, udržoval milostný poměr s jednou mladou dámou z dobré společnosti, která si sice před dvěma lety vzala život,

nikdo se však o tom, že zpěvák byl do případu zapleten, neodvážil mluvit více než v opatrných náznacích. To pravděpodobně moje fantazie, povzbuzená setkáním s tím zvláštním a pro mě lehce tajemným člověkem, kolem něj vytvořila onen nádech děsivosti. Avšak nepochybně musel s tou láskou prožít něco zlého.
Neměl jsem odvahu k němu jít. Nemohl jsem ovšem sám před sebou skrývat, že Heinrich Muoth je trpící a možná zoufající člověk, který po mně sahá a prahne, a mnohdy se mi zdálo, že musím to volání uposlechnout a zachoval bych se jako lotr, kdybych to neudělal. Přesto jsem k němu nezašel, bránil mi v tom jiný pocit. Co u mě Muoth hledal, to jsem mu dát nemohl, byl jsem úplně jiný člověk než on, a i když jsem stál mezi lidmi v mnohém ohledu osamocený a nepochopený, i když jsem také možná byl jiný než ostatní, oddělen od většiny osudem a založením, nechtěl jsem tím na sebe nijak upozorňovat. Ať si byl ten zpěvák démonický člověk, já jsem takový nebyl a má vnitřní potřeba mě zdržovala od všeho nápadného a zvláštního. Měl jsem nechuť a odpor k Muothově výrazné gestikulaci, zdálo se mi, že to je dobrodruh a žije život jako na divadle, a možná je určen k tomu, aby prožíval tragický a daleko viditelný osud. Já jsem naopak chtěl zůstat v klidu, mně gesta a smělá slova neslušela, já byl určen k

rezignovanosti. Tak jsem se domýšlel to či ono, jen abych se uklidnil. Na mé dveře zaklepal člověk, jehož mi bylo lito a jehož jsem snad oprávněně musel stavět nad sebe, ale já chtěl mít klid a nevpustit ho dovnitř. Horlivě jsem se vrhl do práce a nemohl se zbavit trýznivé představy, že za mnou někdo stojí a sahá po mně.
Protože jsem nepřicházel, Muoth vzal věc zase do svých rukou. Dostal jsem od něj psaníčko, bylo psané velkým rozmáchlým písmem a znělo:
"Milý pane! Jedenáctého ledna slavívám s několika přáteli své narozeniny. Smím Vás na ně pozvat? Bylo by krásné, kdybychom při této příležitosti mohli vyslechnout Vaši houslovou sonátu. Co tomu říkáte? Máte nějakého kolegu, se kterým byste mohl hrát, nebo Vám mám někoho poslat? Stefan Kranzl by byl ochoten. Radost by měl Váš
Heinrich Muoth."

To jsem nečekal. Měl jsem svou hudbu, o které ještě nikdo nic nevěděl, přehrávat před znalci a hrát na housle spolu s Kranzlem! Zahanbeně a vděčně jsem přislíbila už za dva dny mě Kranzl požádal, abych mu poslal noty. A opět po několika dnech mě pozval. Oblíbený houslista byl ještě mladý, byl to typ virtuosa, velmi útlý, štíhlý a bledý.
"Tak," řekl, jakmile jsem vešel, "vy jste ten Muothův přítel. Hned tedy začneme. Když si dáme pozor, tak to napodruhé, napotřetí už půjde."
Nato přede mě postavil židli, předložil mi part druhých houslí, vyznačil takt a spustil svým lehkým citlivým způsobem, že jsem se vedle úplně sesypal.
"Jen ne tak nesměle!" zvolal, aniž přerušil hru, a přehráli jsme celou skladbu.
"Tak, to by šlo!" řekl. "Škoda že nemáte nějaké lepší housle. Ale to nevadí. Allegro pak vezmem krapet rychleji, aby to nebrali jako smuteční pochod. Jedem!"
A tak jsem vedle virtuosa krotce přehrával své noty, moje obyčejné housle zněly dohromady s jeho drahými zcela přirozeně, a já byl udiven, jak je ten apartně vyhlížející pán nenucený, ba dokonce naivní. Když jsem se rozehřál a trochu nabral odvahu, zdráhavě jsem se ho zeptal na jeho úsudek o mé skladbě.
"To se, milý pane, musíte zeptat někoho jiného, já tomu moc nerozumím. Je to kapánek zvláštní, ale to maj lidi rádi. Když se to líbí Muothovi, tak už si o sobě můžete leccos myslet, ten nebere všechno."
Dal mi rady ke hře a ukázal mi některá místa, která bylo třeba změnit. Pak jsme domluvili další zkoušku na druhý den a já mohl jít.
Bylo mi útěchou, že jsem v tom houslistovi našel člověka tak jednoduchého a prostomyslného. Jestliže ten patří k Muothovým přátelům, mohl bych tam jakž takž obstát také. On byl ovšem hotovým umělcem a já začátečníkem bez velkých vyhlídek. Bylo mi jen líto, že se nikdo nechtěl o mé práci vyjádřit otevřeně. I ten nejtvrdší úsudek by mi byl milejší než tyhle dobromyslné výroky, které nic neříkaly.
V těch dnech byla tuhá zima, sotva se dalo vytopit. Mí přátelé horlivě chodili bruslit a blížilo se výročí našeho výletu s Liddy. Pro mě to nebyla moc dobrá doba, a jen proto, že jsem tak dlouho nevi-

děl žádné přátele a nezažil žádné veselí, jsem se těšil na večer u Mu-otha, aniž bych si jinak od toho příliš sliboval. V noci na jedenáctého ledna jsem se probudil nezvyklým zvukem a téměř děsivou teplotou vzduchu. Vstal jsem a šel k oknu, udiven, že už není zima. Tu se náhle zvedl jižní vítr, byl úžasně vlhký a vlažný, a vysoko po nebi, na kterém v úzkých průzorech zářily jednotlivé podivně velké a třpytivé hvězdy, hnala bouře velké těžkopádné mraky Na zasněžených střechách už byly černé skvrny a ráno, když jsem vyšel, byl všechen sníh roztálý. Ulice a tváře lidí vypadaly podivně změněné a nade vším se vznášel předčasný van jara.
Ten den jsem chodil v tichém horečnatém opojení, zčásti kvůli jižnímu větru a jitřivému vzduchu, zčásti z velkého rozrušení a očekávání večera. Často jsem vytáhl svou sonátu a přehrával z ní kousky, pak jsem ji zase odhodil. Tu jsem ji považoval za opravdu krásnou, byl na ni pyšný a měl z ní radost, tu mi náhle připadala nicotná, rozdrobená a nejasná. Nesnesl bych to vzrušení a tíseň dlouho. Nakonec jsem ani nevěděl, zda se na nadcházející večer těším, nebo se ho bojím.

Když nadešel, oblékl jsem si převlečník, vzal pouzdro s houslemi a vydal se k Muothovu bytu. Musel jsem až na předměstí do neznámé a odlehlé ulice a jen stěží jsem ten dům ve tmě našel; stál sám ve velké zahradě, která vypadala zanedbaně a sešle, za nezamčenou brankou se na mě vrhl velký pes, na kterého někdo z okna zapískal, a on mě s vrčením provázel ke vchodu. Tam mě přijala drobná stará žena s ustrašenýma očima, odebrala mi kabát a vedla mě jasně osvětlenou chodbou dovnitř.
Houslista Kranzl bydlel velmi vznešeně, a já očekával, že i u Mu-otha, o němž se říkalo, že je bohatý, to bude dost okázalé. Teď jsem spatřil sice velké, prostorné místnosti, příliš velké pro starého mládence, který se málo zdržuje doma, jinak ale vypadalo všechno velmi prostě, nebo vlastně nikoli prostě, ale nahodile a neuspořádaně. Nábytek byl zčásti starý a zdálo se, že patří k domu, mezi ním stály nové věci, koupené nazdařbůh a postavené bez rozmyslu. Okázalé bylo jen osvětlení. Nesvítil tu plyn, ale velké množství bílých svíček v jednoduchých, krásných cínových svícnech, v hlavním pokoji visel ještě jakýsi korunový svícen, což byl jednoduchý mosazný kruh osázený mnoha svíčkami. Tady bylo hlavním kusem nábytku nádherné křídlo.

V místnosti, do které jsem byl uveden, stálo několik pánů zabraných do rozhovoru. Odložil jsem pouzdro a pozdravil, někteří přikývli a zase se obrátili k sobě, stál jsem tam a připadal si cizí. Hned však přišel Kranzl, který debatoval s nimi a nejprve si mě nevšiml, podal mi ruku, představil mě svým známým a řekl: "To je náš nový houslista. Přinesl jste si taky housle?" Potom zavolal vedle do pokoje: "Ty, Muothe, přišel ten s těmi sonátami."
Teď vešel Heinrich Muoth, velmi vlídně mě uvítal a vzal mě s sebou do místnosti s křídlem, kde to vypadalo svátečně a bylo tam příjemné teplo, a nějaká krásná žena v bílých šatech mi nalila sklenku sherry. Byla to jedna herečka z dvorního divadla, jinak jsem ke svému překvapení neviděl žádné kolegy domácího pána a ona byla jedinou dámou.
Když jsem svou skleničku napůl z rozpaků a napůl z podvědomé potřeby tepla po chůzi vlhkou nocí rychle vypil, znovu mi nalila a nedala na můj odpor: "Jen si vezměte, to nemůže uškodit. Něco k jídlu totiž dostaneme až po hudbě. Přinesl jste přece housle a tu sonátu?"
Stroze jsem odpověděla byl jsem na rozpacích, vždyť jsem nevěděl, v jakém vztahu k Muothovi je. Zdálo se, že dělá hostitelku, a ostatně byla pastvou pro oči, i později jsem pak viděl, že můj nový přítel se vždy obklopuje výjimečně krásnými ženami.
Mezitím se celá společnost shromáždila v hudebním pokoji, Mu-oth postavil notový pultík, všichni se usadili a brzy jsem byl s Kran-zlem uprostřed hudby Hrál jsem, aniž bych to cítil, má hra mi připadala mizerná, a jen jako letmé blýskání na časy mi občas na okamžik prolétlo vědomím, že tady hraji s Kranzlem a že to je ten s bázní očekávaný velký večer a že tu sedí skupinka znalců a zhýčkaných hudebníků, kterým hrajeme mou sonátu. Teprve při rondu jsem začal vnímat, že Kranzl hraje nádherně, ale byl jsem pořád ještě tak stísněný a mimo hudbu, že jsem neustále myslel na něco jiného, a najednou mě napadlo, že jsem Muothovi ještě vůbec nepopřál k narozeninám.
Nyní byla sonáta u konce, krásná dáma vstala, podala mně a Kranzlovi ruku a otevřela dveře do menšího pokoje, kde na nás čekal prostřený stůl s květinami a lahvemi vína.
"Konečně!" zvolal jeden z pánů. "Div neumírám hlady."
"Vy jste ale ohava," řekla dáma. "Co si má skladatel myslet?"

"Jaký skladatel, cožpak je tady?"
Ukázala na mě. "Tady sedí."
Podíval se na mě a zasmál se. "To jste mi taky mohli říct předem. Ostatně ta hudba byla opravdu krásná. Jenže když má člověk hlad -"
Začali jsme jíst, a jakmile bylo po polévce a nalilo se bílé víno, Kranzl pronesl přípitek pánovi domu k narozeninám. Muoth vstal hned po přiťuknutí: "Milý Kranzle, jestli sis myslel, že teď budu mít řeč já k tobě, tak ses zmýlil. Už se žádné projevy přednášet nebudou, prosím vás o to. Ten jediný, který je možná nutný, beru tímto na sebe. Děkuji našemu mladému příteli za jeho sonátu, kterou považuji za úžasnou. Možná bude náš Kranzl jednou rád, když dostane ke hraní věci od něj, a hrát by je ostatně měl, protože tu sonátu opravdu pochopil. Připíjím skladateli a na dobré přátelství s ním."

Všichni si přiťukávali, smáli se, trochu si ze mne dělali legraci a záhy se u stolu rozpoutala zábava, kterou ještě podporovalo dobré víno a které jsem se s ulehčením oddal. Dlouho jsem se takovým způsobem nebavil a nerozptýlil, vlastně už rok. Teď mi smích a víno, cinkání skleniček, změť hlasů a pohled na krásnou veselou ženu otevřely zasuté brány k radosti a já jsem měkce vklouzl na druhou stranu do uvolněného veselí bezstarostných a živých rozhovorů a rozesmátých tváří.
Brzy jsme vstali od stolu a vrátili se do hudebního pokoje, kde se večírek s vínem a doutníky rozptýlil po všech koutech. Jeden tichý, málomluvný pán, jehož jméno jsem neznal, ke mně přišel a řekl mi o sonátě několik vlídných slov, která jsem úplně zapomněl. Pak mě vtáhla do rozhovoru herečka a přisedl si k nám Muoth. Znovu jsme si připili na dobré přátelství, když Muoth náhle řekl blýskaje svýma temně rozesmátýma očima: "Já už znám váš příběh." A ke krasavici: "Zlámal si kosti při sáňkování kvůli jedné hezké dívce." A zase ke mně: "To je krásné. V okamžiku, kdy je láska nejhezčí a ještě bez poskvrny, střemhlav z kopce dolů! To už stojí za zdravou nohu." Se smíchem vyprázdnil skleničku a okamžitě zase vypadal ponuře a přemýšlivě, když se zeptal: "Jak jste se dostal ke komponování?"
Vyprávěl jsem o chlapeckých časech, jak jsem na tom byl s hudbou, a také o loňském létě, o svém útěku do hor a o písni a sonátě.
"Ano," pravil pomalu. "Ale proč vás to těší? Člověk přece nemůže vypsat svou bolest na papír a tak se jí zbavit."
"To také nechci," namítl jsem. "Nechci nic dát a ničeho se zbavit,

jen slabosti a nesvobody. Chtěl bych pocítit, že bolest a radost vyvěrají ze stejného pramene a jsou pohyby stejné síly a takty stejné hudby, a obě jsou krásné a nutné."
"Člověče!" zvolal prudce. "Vy jste přece přišel o nohu! Můžete na to díky hudbě zapomenout?"
"Ne, proč? Nikdy to přece nemohu změnit."
"A nejste z toho zoufalý?"
"Netěší mě to, tomu můžete věřit, ale doufám, že mě to nikdy neuvede v zoufalství."
"Pak jste šťastný. Já bych asi nohu za takové štěstí nedal. Tak je to tedy s vaší hudbou? Vidíš, Marion, to je kouzlo umění, o kterém toho tolik stojí v knihách."
Vztekle jsem na něho vykřikl: "Nemluvte tak! Vy přece také nezpíváte jen pro svou gáži, ale máte z toho radost a útěchu! Proč se vysmíváte mně i sobě? Je to surové."
"Tiše, tiše," přerušila mě Marion, "nebo se rozzlobí."
Muoth na mě pohlédl. "Nerozzlobím. On má úplnou pravdu. Ale to s tou nohou nemůže být tak zlé, jinak by vás muzicírování neutěšilo. Vy jste spokojený člověk, může se vám přihodit cokoli, a vy stejně zůstanete spokojený. Ale já jsem tomu nevěřil."
A rozzuřeně vyskočil. "A taky to není pravda! Vždyť jste složil tu píseň o lavině, v ní není ani útěcha, ani spokojenost, ale zoufalství. Poslouchejte!"
Najednou byl u klavíru a v místnosti nastalo ticho. Začal hrát, spletl se, pak vynechal úvod a zpíval píseň. Teď jeho zpěv zněl jinak než tehdy u mě a já viděl, že se jí od té doby několikrát zabýval. Tentokrát také zpíval plným hlasem, svým vyšším barytonem, který jsem znal z jeviště a jehož síla a proudící vášeň dávaly zapomenout na nevysvětlitelnou tvrdost jeho zpěvu.
"To složil tento muž, jak říká, čistě pro zábavu, neví nic o zoufalství a je se svým osudem nekonečně spokojený!" zvolal a ukázal na mě, a já měl v očích slzy studu a vzteku, viděl jsem, jak se všechno jakoby zastřené závojem kymácí, a vstal jsem, abych tomu učinil konec a odešel.
Tu mě zadržela jemná, ale silná ruka a vtlačila mě zpátky do křesla a lehce a něžně mě hladila po vlasech, až mě zalily jemné horké vlny, zavřel jsem oči a potlačil slzy. Když jsem vzhlédl, uviděl jsem před sebou stát Heinricha Muotha, ostatní si zřejmě mého po-

hnutí ani celé scény nevšimli, pili víno a smáli se jeden přes druhého.
"Vy dítě," řekl tiše Muoth. "Když člověk napíše takové písně, má už přece něco takového za sebou. Ale je mi to líto. Člověk má někoho rád, a sotva je s ním pohromadě, začne s ním hádku."
"To je v pořádku," řekl jsem rozpačitě. "Ale rád bych teď šel domů, to nejhezčí z dneška jsme si přece už užili."

"Dobře, nechci vás nutit. My ostatní se teď, myslím, ještě opijeme. Tak buďte tak hodný a vezměte s sebou Marion, ano? Bydlí na Vnitřních příkopech, to pro vás není žádná zacházka."
Krásná žena se na něj na okamžik zkoumavě zadívala. "Ano, chtěl byste?" zeptala se mě pak a já vstal. Rozloučili jsme se jen s Muothem, v předsíni nám najatý sluha pomohl do kabátů, potom se ještě objevila ospalá malá stará žena a svítila nám velkou lucernou na zahradní cestě k brance. Stále ještě vál lehký vlahý vítr, hnal před sebou dlouhá černá mračna a pročesával holé koruny stromů.
Neodvážil jsem se nabídnout Marion rámě, ona se do mě však bez ptaní zavěsila, nasála se zakloněnou hlavou noční vzduch a z takové výšky pak na mě tázavě a důvěrně shlížela. Bylo mi, jako bych stále ještě cítil její jemnou ruku na vlasech, šla pomalu a vypadalo to, že mě chce vést.
"Tamhle stojí drožky," řekl jsem, protože mi bylo trapné, že se má přizpůsobovat mému belhavému kroku, a trpěl jsem, když jsem měl vedle teplé, silné, štíhlé ženy kulhat.
"Ne," odmítla, "pojďme ještě o ulici dál." A snažila se jít opravdu pomalu, a kdyby záleželo jen na mé touze, přivinul bych si ji ještě blíž k sobě. Teď mě však sžírala trýzeň a vztek, vyprostil jsem její paži ze své, a když na mě překvapeně pohlédla, řekl jsem: "Nejde se mi takto dobře, musím jít sám, promiňte."
A ona šla vedle mě opatrně a soucitně a mně nechybělo nic než vzpřímený krok a vědomí tělesné jistoty, abych říkal a dělal pravý opak toho, co jsem říkal a dělal teď. Byl jsem zamlklý a strohý, nebylo možné chovat se jinak, zase by mi vstoupily do očí slzy a já bych toužil ucítit její ruku na své hlavě. Nejraději bych uprchl do nejbližší postranní uličky. Nechtěl jsem, aby šla pomalu, aby mě šetřila, aby se mnou měla soucit.
"Zlobíte se na něj?" začala nakonec.
"Ne. Bylo to ode mě hloupé. Vždyť ho sotva znám."
"Je mi ho líto, když je takový. Má dny, kdy se ho člověk musí bát."

"Vy také?"
"Já nejvíce. Přitom nezpůsobuje nikomu větší bolest než sobě. Mnohdy sám sebe nenávidí."
"Ach, jen se dělá zajímavým!"
"Co to říkáte?" zvolala vyděšeně.
"Že je to komediant. Co se potřebuje vysmívat sobě a jiným? Nač potřebuje tahat z cizího člověka jeho zážitky a tajemství a zesměšňovat je, huba utrhačná!"
Jak jsem mluvil, vracel se můj nedávný vztek, byl jsem ochoten spílat tomu muži, shazovat toho, kdo mi způsobil bolest a komu jsem bohužel záviděl. I má úcta k té dámě poklesla, protože ho bránila a přede mnou se k němu otevřeně přiznala. Nebylo už tak dost na tom, že na sebe vzala úlohu být jedinou ženou na tomto mládeneckém večírku, kde se holdovalo vínu? V těchto věcech jsem nebyl zvyklý na svobodu, a protože jsem se styděl, že přesto po této krásné ženě toužím, začal jsem ve svém rozohnění raději hádku, než abych déle pociťoval její soucit. Ať mě považuje za surovce a uteče ode mě, bude to pro mě lepší, než když zůstane a bude laskavá.
Položila mi však ruku na paži. "Dost," zvolala tak vřele, že mi její hlas přes to všechno pronikl k srdci, "nemluvte dál! Co to děláte? Jste dotčen dvěma Muothovými slovy, protože jste nebyl dostatečně šikovný či odvážný, abyste na ně odpověděl, a teď, když jste pryč, se na něj přede mnou vrháte ošklivými slovy! Měla bych odejít a nechat vás samotného."
"Prosím. Jen jsem řekl, co si myslím."
"Tak přece nelžete! Přijal jste jeho pozvání, hrál jste u něj, viděl jste, jak vaši hudbu miluje, radoval jste se z toho a povzbudilo vás to, a teď, když jste rozzlobený a nedokážete od něj snést jedno slovo, začnete nadávat. To nesmíte, a já to chci přičíst vínu."
Zdálo se mi, že náhle zpozorovala, jak se věci se mnou mají a že to není vínem; změnila tón, aniž bych se byt jen pokusil ospravedlnit. Byl jsem bezbranný.
"Vy ještě Muotha neznáte," pokračovala. "Cožpak jste ho neslyšel zpívat? Takový je, násilnický a krutý, ale většinou sám k sobě. Je to ubohý, bouřící člověk, který má jen síly a žádné cíle. V každém okamžiku by chtěl vypít celý svět, a co má a co dělá, je pouhá kapka. Pije, a nikdy není opilý, má ženy, a nikdy není šťastný, zpívá tak nádherně, a přece nechce být umělcem. Když má někoho rád, působí

mu bolest, staví se, jako by pohrdal všemi spokojenými, ale je to nenávist vůči sobě, protože on spokojený být nemůže. Takový je. A k vám byl laskavý, jak nejlépe je toho schopen."
Zatvrzele jsem mlčel.
"Vy ho možná nepotřebujete," začala znovu, "máte jiné přátele. Ale když vidíme někoho, kdo trpí a je v utrpení hrubý, měli bychom ho šetřit a přičíst mu něco k dobru."
Ano, pomyslel jsem si, to by se mělo, a pozvolna, jak mě chůze nocí ochlazovala, byla moje rána sice ještě otevřená a já volal o pomoc, ale stále více jsem musel přemýšlet o Marioniných slovech a o hloupostech, kterých jsem se dnes večer dopustil, a připadal jsem si jako smutný pes a tiše prosil o odpuštění. Když se odvaha z vína rozplynula, zmocnilo se mě nepříjemné dojetí, kterému jsem se bránil, aniž jsem už té krásné ženě mnoho řekl. Kráčela teď, sama rozčilená a s nejistým srdcem, vedle mě potemnělou ulicí, kde tu a tam v mrtvé, černé ploše náhle z mokré půdy zasvítil odlesk lampy. Vzpomněl jsem si, že jsem u Muotha nechal své housle; a vtom jsem se opět probral a zděsil se a užasl nad vším. Toho večera se toho tolik změnilo. Tenhle Heinrich Muoth a houslista Kranzl a pak zase nádherná Marion, která hrála královny, všichni sestoupili ze svého piedestalu. U jejich olympského stolu neseděli bohové a blažení, ale ubozí lidé, jeden malý a komický, druhý stísněný a ješitný, Muoth, žalostný a horečnatý v pošetilém sebetrýznění, vznešená žena, malá a nebohá jako milenka bouřlivého poživačníka bez radosti, přitom tichá a dobrá a znalá utrpení. Sám jsem si připadal proměněný, už jsem nebyl prostý člověk, ale byl se všemi spřízněný, na každém jsem viděl bratrské i nepřátelské rysy, nemohl jsem tu milovat a tam opovrhovat, ale styděl jsem se za své malé pochopení a poprvé jsem ve svém lehkovážném mládí jasně pocítil, že není možné procházet životem a mezi lidmi tak jednoduše, tu s nenávistí a tu s láskou, tady s uctíváním a tam s pohrdáním, ale že všechno přebývá dohromady a vedle sebe, téměř neoddělené a v některých okamžicích stěží rozlišitelné. Pohlédl jsem na ženu, která šla po mém boku a nyní také úplně ztichla, jako by teď nacházela v srdci přece jen leccos utvořené jinak, než jak myslela a říkala.
Nakonec jsme došli před její dům, podala mi ruku, já ji v tichosti přijal a políbil. "Dobře se vyspěte!" řekla vlídně, ale bez úsměvu.
To jsem také udělal. Přišel jsem domů a ulehl do postele, ani ne-

vím jak, a okamžitě jsem usnul a spal nezvykle až do pozdního rána. Pak jsem vyskočil jak panáček z krabičky, provedl svou obvyklou ranní rozcvičku, umyl se a sáhl po oblečení; a teprve když jsem viděl přes židli viset převlečník a postrádal pouzdro s houslemi, znovu mi přišel na mysl včerejšek. Byl jsem teď vyspalý a naladěný jinak než v noci, nedokázal jsem na myšlenky z noci navázat; zbyla mi jen vzpomínka na podivně malé, jen na nitro působící zážitky a údiv, že tu teď přece jen stojím nezměněný a stejný jako vždycky.
Chtěl jsem pracovat, ale neměl jsem housle. Tak jsem vyrazil, zpočátku ještě nerozhodně, potom odhodlaně, včerejším směrem a došel k Muothovu bytu. Už před brankou do zahrady jsem ho slyšel zpívat, pes na mě skočil a stará žena, která rychle vyšla ven, ho s námahou odtáhla. Pustila mě dovnitř, řekl jsem jí, že si jen jdu pro své housle a nechci pána rušit. V předsíni stálo mé pouzdro a housle v něm byly uloženy i s notami. To musel udělat Muoth, myslel na mě. Slyšel jsem ho, jak vedle hlasitě zpívá, měkce, jako na plstěných podrážkách, popochází a občas na křídle vyťukne tón. Jeho hlas zněl svěže a jasně, ukázněněji, než jsem ho slýchával na scéně. Zpíval roli, kterou jsem neznal, často opakoval a rychle přecházel pokojem sem a tam.
Vzal jsem si své věci a chtěl jít. Byl jsem klidný a cítil, že se mě vzpomínka na včerejšek téměř nedotýká. Byl jsem však na Muotha zvědavý, zda se i on změnil, a přistoupil jsem blíž ke dveřím, a najednou, aniž bych docela chtěl, jsem držel v ruce kliku, stiskl jsem ji a stál v otevřených dveřích.
Muoth se při zpěvu otočil. Byl v košili, ve velmi dlouhé, bílé, jemné košili a vypadal svěže, jako by se zrovna vykoupal. Teď jsem se polekal, že jsem ho tak překvapil, jenže už bylo pozdě. On se však nezdál udivený, že jsem vstoupil bez zaklepání, a ani si zřejmě neuvědomoval, že na sobě nemá žádné šaty. Podal mi ruku, jako by bylo všechno v naprostém pořádku, a zeptal se: "Už jste snídal?" Když jsem řekl, že ano, usadil se u klavíru.
"Tu roli mám zpívat! Slyšíte tu árii! To je hrůza! Bude uvedena v královské dvorní opeře s Bűttnerem a

Duelliovou! Ale to vás nezajímá, a mě vlastně také ne. Jakpak se vede? Odpočinul jste si? Když jste včera odcházel, vypadal jste dost vyřízeně. A také jste se na mě zlobil. No ano. Nebudeme s těmi hloupostmi hned zase začínat."
A vzápětí nato pokračoval, ani jsem nestačil nic říci: "Víte, Kran-

zl je nudný. Nechce vaši sonátu hrát."
"Vždyť ji včera hrál!"
"Myslím na koncertě. Chtěl jsem mu ji vnutit, ale nechce. Bylo by dobré, kdyby se příští zimu dostala do nějakého matiné. Víte, Kranzl není tak hloupý, ale je líný. Pořád hraje ty polské hudebníky na insky a owsky, něco nového se neučí rád."
"Nemyslím," začal jsem, "že se ta sonáta hodí na koncert, nikdy jsem si to nenamlouval. Technicky ještě vůbec není čistá."
"To je přece putna! Vy se svým uměleckým svědomím! Nejsme přece žádní školometi a nepochybně se hrají horší věci, zrovna Kran-zl je hraje. Ale mám jiný nápad. Musíte mi dát tu píseň a brzy jich udělejte ještě víc! Na jaře odtud odcházím, dal jsem výpověď a udělám si dlouhé prázdniny. V té době chci uspořádat pár koncertů, ale něco nového, žádný Schubert a Wolf a Lőwe a to, co člověk slyší každý večer, nýbrž nové a neznámé věci, alespoň pár, takové, jako je ta píseň o lavině. Co myslíte?"
Pro mě byla vyhlídka, že Muoth bude veřejně zpívat mé písně, branou do budoucna, jejíž škvírkou jsem viděl samé nádherné věci. Právě proto jsem chtěl být opatrný a ani nezneužívat Muothovu vlídnost, ani se mu moc nezavazovat. Zdálo se mi, jako by mě chtěl až příliš násilně k sobě přitáhnout, oslnit a možná se mě nějak zmocnit. Proto jsem na to více méně nepřistoupil.
"Uvidím," řekl jsem. "Vím, že jste ke mně velmi dobrý, ale nemohu nic slíbit. Končím teď studium a musím myslet na dobré vysvědčení. Jestli jednou budu moci vystoupit jako skladatel, je nejisté, zatím jsem houslista a musím hledět, jak co nejdřív přijít k nějakému místu."
"Ale ano, to všechno můžete dělat. I tak vás však může zase napadnout taková píseň, kterou mi pak dáte, ne?"
"Ano, to jistě. Nevím ovšem, proč se mě tak ujímáte."
"Máte ze mě strach? Mně se prostě vaše hudba líbí, chtěl bych zpívat věci od vás a něco si od toho slibuji; jde mi o můj ryze vlastní prospěch."
"Dobře, ale proč se mnou tak mluvíte, myslím tak jako včera?"
"Ach, vy jste ještě uražený? Copak jsem to vlastně řekl? Už vůbec nevím. Rozhodně jsem s vámi nechtěl jednat ošklivě, jak jsem to zřejmě udělal. Můžete se přece bránit! Každý mluví a je takový, jaký je a být musí, a jeden druhého musíme uznávat."

"To si myslím také, ale vy děláte pravý opak, vy mě provokujete a neuznáváte nic z toho, co říkám. Vytáhnete něco, na co já sám nerad myslím a co je mým tajemstvím, a předhodíte mi to jako výtku. Dokonce se vysmíváte mé chromé noze!"
Heinrich Muoth pomalu odvětil: "Jo, jo. Lidé jsou prostě různí. Jednoho rozčílí, když se říká pravda, druhý nesnáší žádné fráze. Vás rozzlobilo, že s vámi nejednám jako s intendantem, a mě rozzlobilo, že se přede mnou schováváte a chcete mi nabulíkovat řeči o útěšné síle umění."
"Bylo to míněno, jak jsem řekl; jen nejsem zvyklý o takových věcech mluvit. A o tom druhém zkrátka mluvit nechci. Jak to vypadá ve mně a jestli jsem smutný nebo zoufalý a jak mi připadá moje noha a moje zmrzačení, to si chci nechat pro sebe a nikdo to ze mě nevy-nutí ani výhrůžkami, ani vysmíváním."
Vstal.
"Ještě nemám vůbec nic na sobě, rychle to napravím. Vy jste slušný člověk, to já, bohužel, ne. Nebudeme o tom už tolik mluvit. Vůbec jste nezpozoroval, že vás mám rád? Počkejte chvilku, sedněte si ke klavíru, než se obléknu. Nezazpíváte? - Ne? No, potrvá to jen šest minut."
Opravdu se z vedlejšího pokoje vrátil velmi brzy oblečený.
"Teď půjdeme do města a pojíme spolu," řekl bezstarostně. Neptal se, jestli se mi to také hodí; řekl: "Jdeme," a šli jsme. Neboť i když mě jeho způsoby dost rozčilovaly, přece jen mi imponovaly, on byl ten silnější. Kromě toho projevoval v řeči a chování náladovou dětinskost, která většinou působila roztomile

a úplně s ním smiřovala.
Od té doby jsem Muotha vídal často, mnohokrát mi poslal lístek na operu, nejednou mě požádal, abych u něj hrál na housle, a jestliže jsem k němu měl nějakou výhradu, nechal si toho ode mě nemálo líbit. Vzniklo přátelství, tehdy mé jediné, a já se téměř začal bát doby, až Muoth odjede. Skutečně dal výpověď a nenechal se navzdory mnoha snahám a ústupkům zadržet. Občas naznačil, že na podzim možná dostane angažmá na jedné velké scéně, ale zatím se o tom nemluvilo. Tou dobou přišlo jaro. Jednoho dne jsem byl na posledním pánském večírku u Muotha, přiťukávali jsme si na shledanou a na budoucnost, a tentokrát tam nebyla žádná žena. Muoth nás za ranního šera doprovázel k zahradní

brance, mával nám a vracel se zimomřivě ranní mlhou do svého už napůl vyklizeného bytu, provázen skákajícím a štěkajícím psem. Mně se ale zdálo, že skončila jedna etapa mého života; věřil jsem, že Muotha znám natolik, abych si byl jistý, že na nás všechny brzy zapomene, a teprve teď jsem pocítil zcela jasně a neomylně, že toho temného, náladového, panovačného muže mám opravdu rád.
Mezitím nadešlo i pro mě loučení. Naposledy jsem obcházel místa a lidi, které jsem si chtěl uchovat v dobré paměti; šel jsem také ještě jednou nahoru na horskou pěšinu a díval se na svah, na který stejně nikdy nezapomenu.
A odjel jsem domů, vstříc neznámé a pravděpodobně nudné budoucnosti. Místo jsem neměl, samostatné koncerty jsem pořádat nemohl, doma mě, k mé hrůze, čekalo několik žáků, kterým jsem měl dávat hodiny houslí. Sice mě očekávali také rodiče a byli dost bohatí, abych mohl být bez starostí, a také dost jemní a hodní, aby na mě nenaléhali a nevyptávali se, co teď ze mě bude. Ale že to tam dlouho nevydržím, to jsem věděl od samého začátku.
O deseti měsících, po které jsem teď seděl doma, dával třem žákům hodiny a přes to všechno vůbec nebyl nešťastný, nedokážu nic vyprávět. I tady žili lidé, i tady se denně něco dělo, ale můj vztah k tomu všemu spočíval jen v laskavě zdvořilé lhostejnosti. Nic mi neproniklo k srdci, nic mě nezaujalo. Oproti tomu jsem ve vší tichosti prožíval zasněné, podivné chvíle plné hudby, kdy celý můj život ustrnul a zdál se mi cizí a zůstal jen hlad po hudbě, který mě při hodinách houslí často nesnesitelně mučil a jistě ze mě dělal zlého učitele. Potom však, když jsem splnil svou povinnost, nebo jsem se lstivě a lživě z hodin vymluvil, klesl jsem hluboko do nádherně neskutečných snů, náměsíčně stavěl smělé stavby z tónů, hnal drzé věže do výše, klenul stinné kopule a vytvářel hravé ornamenty a nechával je stoupat lehce a požitkářsky jako mýdlové bubliny.
Zatímco jsem chodil naplněn otupělostí a cizotou, která zaháněla mé dřívější známé a dělala starost rodičům, vyvěral ve mně ještě mnohem prudčeji a bohatěji než před rokem v horách onen zasutý pramen; plody let zdánlivě promarněných sněním a prací neviditelně dozrály, padaly tiše a zvolna jeden po druhém a voněly a leskly se a obklopovaly mě téměř bolestným bohatstvím, jež jsem jen zdráhavě a s nedůvěrou přijímal. Začalo to písní, po ní následovala fantazie pro housle, po ní houslový kvartet, a když k nim za několik měsíců

přibylo ještě několik písní a nějaké návrhy na symfonické skladby, pojímal jsem to všechno jako začátek a pokus, a v srdci jsem pomýšlel na velkou symfonii, v nejsmělejších hodinách už také na operu! Do toho jsem čas od času psal pokorné dopisy kapelníkům a divadlům, přikládal doporučení svých učitelů a skromně jsem se připomínal, až se uvolní příští, trochu lepší místo houslisty. Přicházely pak krátké zdvořilé odpovědi začínající oslovením "Vážený pane", a někdy nepřišly ani ty, ale místo stále žádné. Pak jsem byl jeden nebo dva dny skromný a uzavřený do sebe, dával pečlivě hodiny a psal další pokorné dopisy. Avšak hned nato mě zase napadlo, že mám v hlavě ještě spoustu hudby, a sotva jsem znovu začal skládat, ponořily se dopisy a divadla a orchestry, kapelníci a vážení pánové do neviditelných hlubin a já se cítil sám, plně zaujat prací a uspokojený.
Nu, to jsou vzpomínky, které člověk nemůže vyprávět, jako ostatně většinu. Čím je člověk sám pro sebe a co prožije, jakým se stane a jak roste a churaví a umírá, to všechno je nesdělitelné. Život pracujících lidí je nudný, zajímavé jsou životní cesty a osudy bu-dižkničemů. I když mi tento čas v paměti utkvěl jako bohatý, nemohu o něm nic říci, neboť jsem stál mimo lidský a společenský život. Jen jednou jsem se zase na okamžiky přiblížil člověku, na kterého nesmím zapomenout. Byl to preceptor Lohe.

Jednou, už pozdě na podzim, jsem se šel projít. Na jihu města vznikla skromná vilová čtvrt, kde nebydleli bohatí, ale kde drobní střadatelé a malí rentiéři obývali nevelké domky s jednoduchými zahrádkami. Šikovný mladý stavitel tady postavil hodně hezkých věcí a ty jsem si teď chtěl prohlédnout.
Bylo teplé odpoledne, tu a tam klátili pozdní ořechy, zahrady a malé nové domky vypadaly ve slunci vesele. Hezké jednoduché stavby se mi líbily, prohlížel jsem si je s povrchně bezstarostným zájmem mladého člověka, pro kterého je myšlenka na dům a domov, rodinu, odpočinek a volno po práci ještě vzdálená. Klidná ulice mezi zahradami vzbuzovala příjemný dojem pohodli, pomalu jsem jí procházel a při chůzi jsem začal číst jména majitelů domků na malých, lesklých mosazných tabulkách u zahradních vrátek.
Na jedné z těchto tabulek stálo "Konrad Lohe", a když jsem to jméno četl, přišlo mi známé. Zastavil jsem se a uvědomil si, že se tak jmenoval jeden z mých učitelů na základní škole. A na okamžik přede mnou vyvstaly staré časy, udiveně na mě hleděly a na letmé vlně

přívály houf tváří, učitelů a kamarádů, přezdívek a příhod. A zatímco jsem stál, díval se na mosaznou tabulku a usmíval se, napřímil se za nejbližším rybízovým keřem muž, který tam sehnutý pracoval, přistoupil blíž a zahleděl se mi do tváře.
"Chcete jít ke mně?" zeptal se a byl to Lohe, preceptor Lohe, kterému jsme říkali Lohengrin.
"Vlastně ne," řekl jsem a smekl klobouk. "Nevěděl jsem, že tady bydlíte. Kdysi jsem byl vaším žákem."
Prohlédl si mě pozorněji, od hlavy až po hůl, rozpomněl se a vyslovil mé jméno. Nepoznal mě podle obličeje, ale podle chromé nohy, protože samozřejmě o mé nehodě věděl. Teď mě vpustil dovnitř.
Měl na sobě košili a přes ni uvázanou zelenou zahradnickou zástěru. Zdálo se, že vůbec nezestárl, a vypadal skvěle, jen kvetl. procházeli jsme malou upravenou zahrádkou sem a tam, potom mě zavedl na otevřenou verandu, kde jsme se posadili.
"Ano, nikdy bych vás nepoznal," přiznal upřímně. "Doufám, že na mě z dřívějška máte dobrou vzpomínku."
"Ne tak úplně," odpověděl jsem s úsměvem. "Jednou jste mě potrestal za něco, co jsem neudělal, a mé tvrzení jste prohlásil za lež. To bylo ve čtvrté třídě."
Ustaraně vzhlédl. "To mi nesmíte mít za zlé, také mě to mrzí. Učitelům se při nejlepší vůli stále znovu stává, že něco nehraje, a nespravedlnost je na světě hned. Vím o horších případech. Částečně proto jsem také odešel."
"Vy tedy už neučíte?"
"Už dlouho ne. Byl jsem nemocný, a když jsem se uzdravil, mé názory se natolik změnily, že jsem požádal o propuštění. Snažil jsem se být dobrým učitelem, ale nebyl jsem, k tomu musí být člověk zrozen. Tak jsem to vzdal a od té doby je mi blaze."
To na něm bylo vidět. Ptal jsem se dál, ale on teď chtěl slyšet můj příběh, a já mu ho pověděl. Že jsem se stal hudebníkem, to se mu moc nelíbilo, oproti tomu měl pro mou smůlu vlídný a jemný soucit, který mě nebolel. Opatrně zkoušel zjistit, jak se mi daří utěšit se, a mé napůl vyhýbavé odpovědi ho neuspokojily.
S tajemnými gesty dal váhavě, a přece netrpělivě a s plachými okolky najevo, že zná jednu útěchu, dokonalou moudrost, která je otevřena každému vážně hledajícímu.
"Já vím," řekl jsem, "myslíte bibli."

Pan Lohe se potutelně usmál. "Bible je dobrá, je to cesta k vědění. Ale není to vědění samo."
"A kde je vědění samo?"
"To snadno najdete, když budete chtít. Dám vám s sebou něco ke čtení, to vám dá základy. Už jste něco slyšel o učení o karmě?"
"O karmě? Ne, co je to?"
"To uvidíte, počkejte!" Odběhl a chvilku byl pryč, zatímco já seděl překvapeně a v nejistém očekávání a díval se dolů do zahrady, kde ve vzorných řadách stály ovocné zákrsky. Brzy Lohe zase přiběhl. Rozzářeně na mě pohlédl a podával mi knížečku, která uprostřed tajemných, umělecky spletených čar nesla nápis Teosofický katechismus pro začátečníky.
"Vezměte si to s sebou!" žádal mě. "Můžete si to nechat, a když budete chtít studovat dál, mohu vám

toho půjčit ještě víc. Toto je jen na úvod. Vděčím tomuto učení za vše. Uzdravilo mě na těle i na duši a doufám, že vám se povede stejně."
Vzal jsem tu knížečku a schoval ji. Ten muž mě provázel zahradou dolů k silnici, vlídně se rozloučil a prosil mě, abych zase brzy přišel. Podíval jsem se mu do obličeje, byl dobrý a radostný, a zdálo se mi, že nemůže škodit, když jednou zkusím tuto cestu ke štěstí. Tak jsem šel domů, knížečku v kapse, zvědavý na první kroky této stezky k blaženosti.
Ale vykročil jsem na ni až za několik dní. Když jsem se vrátil domů, zase mě k sobě prudce přitáhly noty, vrhl jsem se do nich a plul v hudbě, psal a hrál, až bouře pro tentokrát odezněla a já se vystřízlivělý vrátil do všedního života. Tu jsem ihned pocítil potřebu studovat nové učení a sedl jsem si k malé knížečce, o které jsem si myslel, že ji brzy vyčerpám.
Nešlo to však tak snadno. Knížečka se mi vzdouvala pod rukama a nakonec se ukázala jako nezdolatelná. Začala hezkým a přitažlivým úvodem o mnoha cestách k moudrosti, z nichž každá má svou platnost, a o teosofickém bratrství těch, kteří ve svobodě chtějí usilovat o vědění a vnitřní dokonalost, kterým je každá víra svatá a každá stezka ke světlu vítaná. Potom přišla kosmogonie, které jsem nerozuměl - rozdělení světa na různé "roviny" a dějin na zvláštní, mně neznámé epochy, přičemž roli hrála i potopená země Atlantida. Prozatím jsem to nechal být a pustil se do dalších kapitol, kde bylo ztvárněno učení o znovuzrození, jemuž jsem rozuměl lépe. Nebylo mi však vůbec

jasné, zda je to všechno mytologie a poetické fabulování, nebo zda to usiluje být slovo od slova pravdou. Zdálo se, že jde o to poslední, a to mi nechtělo jít do hlavy. Pak přišlo učení o karmě. Jevilo se mi jako religiózní uctívání zákona kauzality, které se mi docela líbilo. A tak to šlo dál. Brzy jsem velmi dobře pochopil, že celé toto učení může být útěchou a pokladem jen pro toho, kdo je přijímá pokud možno doslova a skutečně a vnitřně mu věří. Komu je, jako mně, zčásti krásnou, zčásti zmatenou alegorií, pokusem o mytologické vysvětlení světa, ten se sice z něho může učit a popřávat mu úctu, nikoli však z něj čerpat život a sílu. Člověk snad mohl být teosof duchem a se vší vážností, ale ona konečná útěcha kynula jen těm, kteří jím byli bez přílišného ducha, v jednoduché víře. To prozatím pro mě nebylo.
Ještě několikrát jsem však zašel k preceptorovi, který mě i sebe před dvanácti lety mořil řečtinou a nyní usiloval o to, stát se o tolik jiným způsobem, a přece stejně neúspěšně mým učitelem a vůdcem. Přáteli jsme se nestali, ale chodil jsem k němu rád, po nějaký čas byl jediným člověkem, s nímž jsem mluvil o důležitých otázkách svého života. Přitom jsem sice učinil zkušenost, že tyto hovory nemají žádnou hodnotu a v nejlepším případě vedou k moudrým výrokům, přece však mi tento muž, jehož církev a věda nechaly chladným a který nyní, v druhé polovině života, nalezl mír a krásu náboženství v naivní víře v podivuhodně vymyšlené učení, připadal dojemný a téměř úctyhodný.
Mně při veškeré snaze zůstala tato cesta dodnes nepřístupná a mám ke zbožným a v nějaké víře-pevným a spokojeným lidem ob-divnou náklonnost, kterou mi nemohou opětovat.

Čtvrtá kapitola

Během té krátké doby, kdy jsem navštěvoval zbožného teosofa a pěstitele ovoce, jsem jednoho dne dostal poštou malý finanční obnos, jehož původ mi byl nejasný. Odeslán byl od známého severoněmec-kého koncertního agenta, s nímž jsem však nikdy neměl co do činění. Na svou otázku jsem obdržel odpověď, že částka byla odeslána na pokyn pana Heinricha Muotha a je honorářem za píseň, kterou jsem složil a Muoth zpíval na šesti koncertech.
Hned jsem Muothovi napsal, poděkoval jsem mu a požádal ho o zprávu. Především jsem chtěl vědět, jak byla má píseň na koncertech přijata. O Muothově koncertním turné jsem sice slyšel a jednou nebo dvakrát četl v časopisech noticku, o mé písni se tam však nepsalo. V dopise jsem s důkladností osamělého člověka vylíčil svůj život a práci a přiložil také jednu z nových písní. Potom jsem dva, tři, čtyři týdny čekal na odpověď, a když žádná nedošla, zase jsem na celou věc zapomněl. Stále ještě jsem skoro celé dny psal svou hudbu, která mi vyvěrala jako ve snu. V přestávkách jsem však byl malátný a nespokojený, dávat hodiny mi bylo nesmírně zatěžko, cítil jsem, že už to dlouho nevydržím.

Proto pro mě bylo jako vykoupení z klatby, když konečně došel dopis od Muotha. Psal:
"Milý pane Kuhne! Nejsem žádný psavec dopisů, proto jsem Vaše psaní, na které jsem ani pořádně nevěděl, co odpovědět, nechal ležet. Nyní však mohu přijít s opravdovými návrhy. Jsem teď zaměstnán v opeře tady v R. a bylo by krásné, kdybyste také přijel. Pro začátek byste se mohl u nás uplatnit jako druhý houslista, dirigent je rozumný svobodomyslný muž, i když hrubián. Pravděpodobně se také brzy naskytne příležitost hrát tady něco od Vás, máme dobrou komorní hudbu. K písním by se také dalo leccos říci, mimo jiné je tady vydavatel, který je chce. Ale psaní je tak nudné, přijeďte osobně! Ale rychle, a zatelegrafujte kvůli tomu místu, spěchá to.
Váš Muoth"
Tak jsem byl náhle vyrván ze svého poustevnictví a neužitečnosti a opět unášen proudem života, dělal jsem si naděje i starosti, strachoval se i radoval. Nebylo nic, co by mě drželo, a rodiče byli rádi,

když viděli, že přede mnou leží slibná kariéra a dělám první rozhodný krok do života. Okamžitě jsem odeslal telegram a o tři dny později jsem už byl v R. a u Muotha.
Ubytoval jsem se v hotelu a chtěl jsem svého přítele navštívit, ale nenašel jsem ho. Pak se neočekávaně objevil v hotelu a najednou stál přede mnou. Podal mi ruku, na nic se neptal a nic nevyprávěl a ani v nejmenším nesdílel mé rozrušení. Byl zvyklý nechat se unášet a brát vážně a vychutnat vždycky jen přítomný okamžik. Sotva mi dopřál čas, abych se převlékl, a už mě vedl k dirigentu Rősslerovi.
"To je pan Kuhn," představil mě.
Rőssler krátce přikývl. "Těší mě. Co si přejete?"
"No," zvolal Muoth, "to je ten houslista!"
Dirigent na mě udiveně pohlédl, obrátil se zpět ke zpěvákovi a obořil se na něj: "Ale nic jste mi neřekl o tom, že ten pán je chromý Já musím mít lidi s rovnými údy."
Krev mi stoupla do tváří, ale Muoth zůstal klidný. Jen se zasmál. "Měl by snad tancovat, Rősslere? Myslel jsem, že má hrát na housle. Jestli to neumí, tak ho musíme zase poslat pryč. Ale nejprve ho přece vyzkoušejme."
"Dobrá, pro mě za mě, lidi. Pane Kuhne, přijďte ke mně zítra ráno, tak po deváté! Sem do bytu. Zlobíte se kvůli té noze? No, Muoth mi to také mohl říct předem. Tak uvidíme. Na shledanou."
Cestou od něj jsem to Muothovi vyčetl. Pokrčil rameny a řekl, že kdyby o mé vadě mluvil hned na začátku, dirigent by sotva souhlasil; teď jsem už jednou tady, a když se mnou bude Rőssler alespoň zpola spokojený, brzy ho poznám z lepších stránek.
"Ale jak jste mě mohl vůbec doporučit?" zeptal jsem se. "Vždyť vůbec nevíte, jestli něco umím."
"Jo, to je vaše věc. Myslel jsem si, že by to mohlo být dobré, a ono to taky dobré bude. Vy jste tak skromný králík, že byste to nikdy nikam nepřivedl, kdyby vás člověk občas nepostrčil. To se teď stalo, tak jen se protloukejte dál! Strach mít nemusíte. Váš předchůdce za moc nestál."
Večer jsme strávili v jeho bytě. I tady si pronajal několik místností daleko na předměstí, v zahradách a tichu, a jeho obrovský pes mu skákal naproti, a sotva jsme usedli a zahřáli se, ozval se zvonek a vešla velmi krásná, vysoká dáma a dělala nám společnost. Panovala stejná atmosféra jako tenkrát a jeho milenka měla opět knížecí posta-

vu, jíž se nedalo nic vytknout. Zdálo se, že krásné ženy spotřebovává s velkou samozřejmostí, a já se na tuhle novou díval s účastí a rozpaky, které jsem v blízkosti láskyschopných žen vždy pociťoval. Zároveň v tom však byla i trocha závisti, neboť se svou chromou nohou jsem stále ještě kráčel životem bez naděje a nemilován.
Stejně jako dříve, i tentokrát se u Muotha dobře a hodně pilo, ty-ranizoval nás svou násilnou a vskrytu skličující veselostí, a přece nás strhával. Zpíval nádherně, a zpíval i jednu píseň ode mě, a my tři jsme se spřátelili, rozehřáli se a sblížili, dívali se jeden druhému nepokrytě do očí a zůstali spolu, dokud v nás sálalo teplo. Vysoká žena, která se jmenovala Lotta, mě přitahovala svou něžnou vlídností. Teď už to nebylo poprvé, co mi krásná a milující žena se soucitem a zvláštní důvěrou vyšla vstříc, a také tentokrát mě to blažilo i bolelo zároveň; znal jsem však už trochu tuto písničku a nebral ji příliš vážně. Ještě se mi mnohokrát přihodilo, že mě zamilovaná žena poctila zvláštním přátelstvím. Všechny mě považovaly za

neschopného lásky a žárlivosti, k tomu se přidružil ten protivný soucit, a tak mi důvěřovaly v napůl mateřském přátelství.
Bohužel jsem v takových vztazích neměl dosud cvik a ještě jsem se nedokázal zblízka dívat na milostné štěstí, aniž bych trochu nemyslel na sebe a na to, že bych vlastně také rád jednou něco takového prožil. To mi poněkud pokazilo radost, byl to však pěkný večer s tou oddanou, krásnou ženou a temně žhoucím, silným a drsným mužem, který mne měl rád a staral se o mě, ale nedokázal mi svou lásku projevit jinak, než ji projevoval ženám, násilnicky a vrtkavě podle nálady.
Když jsme si přiťukávali posledním pohárem před rozloučením, kývl na mě a řekl: "Vlastně bych vám teď měl nabídnout bratrství, že? Rád bych to udělal. Ale necháme to, jde to i tak. Dříve, víte, jsem každému, kdo se mi líbil, hned tykal, ale nedělá to dobrotu, zvláště mezi kolegy. Se všemi jsem se dostal do hádky."
Tentokrát jsem neměl to hořkosladké štěstí, abych směl doprovodit milenku svého přítele domů. Zůstala tam a mně to bylo milejší. Cesta, návštěva u dirigenta, napjaté očekávání zítřka, nové styky s Muothem, všechno mi udělalo dobře. Teprve teď jsem viděl, jak jsem byl za ten dlouhý, o samotě pročekaný rok všemi zapomenut, jak jsem zhloupl a vzdálil se lidem, a zmocňovala se mě rozkoš i blažené napětí, když jsem v sobě konečně opět cítil vzrušení, praco-

val znovu s lidmi a byl zase součástí světa.
Příštího rána jsem se včas dostavil k dirigentu Rősslerovi. Zastihl jsem ho v županu a neoholeného, avšak uvítal mě a vyzval mě, vlíd-něji než včera, abych hrál, a to tak, že mi předložil psané noty a sedl si ke klavíru. Hrál jsem co možná statečně, ale čtení nedbale napsaných not mi působilo jisté potíže. Když jsme skončili, mlčky mi předložil jiný list, který jsem měl přehrát bez doprovodu, a potom třetí.
"Je to dobré," řekl. "Na čtení not si ještě musíte více zvyknout, nejsou vždycky jako tištěné. Přijďte dnes večer do divadla, najdu pro vás v orchestřišti místo a pak můžete svůj part hrát vedle toho, kdo to místo zatím nouzově zastával. Bude to trochu těsné. Dobře se předtím na noty podívejte, zkouška dnes není žádná. Dám vám lístek, s tím jděte po jedenácté hodině do divadla a vyzvedněte si noty."
Stále jsem sice pořádně nevěděl, na čem jsem, viděl jsem však, že tento muž nemiluje otázky, a tak jsem šel. V divadle o notách nikdo nevěděl a ani mě nechtěli vyslechnout, nebyl jsem ještě zvyklý na tamní shon, a vyvedlo mě to z míry. Potom jsem poslal spěšného poslíčka k Muothovi, ten přišel a hned šlo všechno skvěle. A večer jsem poprvé hrál v divadle. Cítil jsem, že mě dirigent pozoruje ostřížím zrakem. Druhého dne jsem místo dostal.
Tak podivný je člověk, že mě uprostřed nového života a navzdory splněným přáním mnohdy zachvacoval prchavý, jen vskrytu a nejasně pociťovaný stesk po samotě, ba dlouhé chvíli a prázdnotě dnů. Pak se mi uplynulý čas v rodném městě, z jehož tristní bezobsažnosti jsem s takovým vděkem unikl, jevil jako něco hodného touhy; zejména jsem však s opravdovým steskem vzpomínal na týdny strávené před dvěma lety v horách. Věřil jsem, že nejsem určen ke zdaru a štěstí, nýbrž ke slabostí a životním porážkám a že bez těchto stínů a obětí mi pramen tvorby musí vyvěrat zkalenější a chudší. Nejprve skutečně nebyla o klidných hodinách a tvůrčí práci řeč. A zatímco se mi dařilo dobře a vedl jsem bohatý život, domníval jsem se, že v hlubinách stále slyším tiše šumět a žalovat zasutý pramen.
Hra na housle v orchestru mě těšila, hodně jsem sedával nad partiturami a žádostivě hledal cestu vpřed do tohoto světa. Pomalu jsem se učil, co jsem znal jen teoreticky a vzdáleně, tedy rozumět po všech stránkách druhu a barvě jednotlivých nástrojů; vedle toho jsem četl a studoval scénickou hudbu a stále vážněji doufal, že přijde čas,

kdy se budu smět odvážit na vlastní operu.
Můj důvěrný styk s Muothem, jenž v opeře zaujímal jedno z nejpřednějších a nejčestnějších míst, mi to všechno rychle přibližoval a byl mi velmi užitečný. Ale u mně rovných, u kolegů z orchestru, mi velmi škodil, nevytvořil se mezi námi přátelsky upřímný vztah, k jakému jsem byl ochoten. Jen náš první houslista, Štýřan jménem Teiser, mi vycházel vstříc a stal se mým přítelem. Byl o dobrých deset let starší než já, jednoduchý otevřený muž s jemným, drobným, věčně uzardělým obličejem, byl úžasně muzikální, především měl neuvěřitelně citlivý a dobrý sluch. Patřil k těm, kteří nacházejí uspokojení ve svém umění,

aniž by sami chtěli hrát nějakou roli. Nebyl to žádný virtuos a ani nikdy nekomponoval, spokojeně hrál své houslové party a měl upřímnou radost, že řemeslo víceméně ovládá. Každou předehru znal tam i pozpátku jako málokterý dirigent, a kde přišla nějaká finesa a skvělé místo, kde nasazení nějakého nástroje vystupovalo obzvlášť krásně a originálně, tam zářil a vychutnával je jako nikdo v celém divadle. Hrál na téměř všechny nástroje, takže jsem se od něj mohl neustále učit a ptát se ho.
Celé měsíce jsme spolu nevyměnili ani slovo o něčem jiném než o řemesle, ale měl jsem ho rád a on viděl, že se hodlám se vší vážností něčemu naučit, tím se zrodila tichá shoda, které nechybělo mnoho do přátelství. Tak jsem mu nakonec vyprávěl o své houslové sonátě a požádal ho, aby ji jednou se mnou zahrál. Vlídně přislíbil a v určený den přišel ke mně domů. Abych mu udělal radost, obstaral jsem tehdy víno z jeho kraje, vypili jsme ho každý sklenku a pak jsem rozložil noty a začali jsme. Hrál skvěle z listu, ale náhle přestal a ruka se smyčcem mu poklesla.
"Poslyšte, Kuhne," řekl, "to je zatraceně krásná hudba. Tu tady nebudu jen tak přehrávat, ta se musí nejprve nastudovat. Vezmu si ji domů. Smím?"
Souhlasil jsem, a když opět přišel, zahráli jsme sonátu dvakrát, a když jsme skončili, plácl mě do ramene a zvolal: "Vy tajnůstkáři! Pořád děláte, že jste malý kluk, a potají provádíte takové věci! Nechci o tom moc mluvit, nejsem žádný profesor, ale je to sakra krásné!"
To bylo poprvé, co mou práci pochválil někdo, ke komu jsem měl opravdu důvěru. Ukázal jsem mu všechno; i písně, které byly právě v tisku a brzy poté vyšly. Ale že jsem tak smělý a pomýšlím na operu,

jsem se přece jen říci neodvážil.
V těch dobrých časech mě vyděsil jeden drobný zážitek, na který jsem nikdy nedokázal zapomenout. U Muotha, k němuž jsem často chodíval, jsem se už nějaký čas nesetkal s Lottou, nijak jsem však o tom nepřemýšlel, neboť do jeho milostných záležitostí jsem se nechtěl vměšovat a raději jsem je vůbec nechtěl znát. Proto jsem se po ní nikdy neptal a on se mnou beztak o těchto věcech nikdy nemluvil.
Jednoho odpoledne jsem seděl ve svém pokoji a studoval partituru. Na okně ležela moje černá kočka a spala, v celém domě bylo ticho. Náhle se otevřely venkovní dveře, někdo vešel dovnitř, domácí ho pozdravila a zastavila, on se však vymanil a blížil se k mým dveřím, na které také v okamžení zaklepal. Šel jsem otevřít, dovnitř vešla vysoká elegantní žena s obličejem zastřeným závojem a zavřela za sebou. Popošla několik kroků do místnosti, zhluboka se nadechla a konečně sňala závoj. Poznal jsem Lottu. Vypadala rozrušeně a já okamžitě vytušil, proč přišla. Na mou prosbu se posadila, podala mi ruku, ale dosud nepromluvila ani slovo. Když si všimla mé nesmě-losti, vypadala, že se jí ulevilo, jako by se předtím bála, že ji hned zase budu chtít poslat pryč.
"Je to kvůli Heinrichu Muothovi?" zeptal jsem se konečně.
Přikývla. "Věděl jste něco?"
"Nevím nic, jen jsem si to myslel."
Dívala se mi do tváře, jako vzhlíží nemocný k lékaři, mlčela a pomalu si stahovala dlouhé rukavice. Náhle vstala, položila mi ruce na ramena a upřeně na mě hleděla velkýma očima.
"Co mám dělat? Nikdy není doma, nikdy mi nenapíše, dopisy ode mě ani neotevře! Už tři týdny jsem s ním vůbec nemohla mluvit. Včera jsem tam byla, vím, že byl doma, ale neotevřel. Ani nezapískal na psa, a ten mi roztrhal šaty, také už mě nechce znát."
"Vy jste se spolu pohádali?" zeptal jsem se, abych jen tak němě neseděl.
Zasmála se. "Pohádali? Ach, hádali jsme se dost, od samého začátku! Nato jsem už byla zvyklá. Ne, v poslední době byl dokonce zdvořilý, hned se mi to nechtělo líbit. Jednou nebyl doma, když si mě pozval; jednou se ohlásil a nepřišel. Nakonec mi znenadání začal vykat! Kéž by mě raději zase uhodil!"
Nesmírně jsem se polekal. "Uhodil...?"
Znovu se zasmála. "Vy to nevíte? Ach, tloukl mě často, ale teď už

dlouho ne. Začal být zdvořilý, vykal mi a teď mě dokonce vůbec nezná. Myslím, že má jinou. Proto jsem přišla. Řekněte mi to, prosím vás! Má jinou? Vy to víte! Vy to musíte vědět!"
Než jsem tomu mohl zabránit, chytila mě za ruce. Byl jsem jako zkamenělý, a jakkoli jsem si přál odmítnout a celou tu scénu zkrátit, přece jen jsem byl skoro rád, že mě ani nepustila ke slovu, protože

bych nevěděl, co říci.
Ona, v naději a žalu, byla spokojená, že jsem jí naslouchal, a prosila a vyprávěla a stěžovala si s propukající vášnivostí. Já se jí však ustavičně díval do uplakané, zralé, krásné tváře a nemohl myslet na nic jiného než: "On ji tloukl!" Měl jsem dojem, že vidím jeho pěst, a hrozil jsem se jeho i Lotty, která si po ranách a pohrdání a odmítání zřejmě nepřála nic jiného než najít cestu zpátky k němu a dřívějšímu ponižování.
Konečně záplava vyschla. Lotta mluvila pomaleji, zdálo se, že je na rozpacích, že si uvědomila situaci, a zmlkla. Zároveň pustila mé ruce.
"Nemá žádnou jinou," řekl jsem tiše, "alespoň o tom nic nevím a nevěřím tomu."
Vděčně na mě pohlédla.
"Ale pomoci vám nemohu," pokračoval jsem. "Nikdy s ním o takových věcech nemluvím."
Oba jsme chvíli mlčeli. Musel jsem myslet na Marion, na krásnou Marion a onen večer, když jsem s ní šel, vál fén a já se opíral o její paži a ona se tak statečně přiznala ke svému milenci. Také ji tloukl? A také za ním ještě běhala?
"Proč jste ke mně přišla?" zeptal jsem se.
"Nevím, musela jsem přece něco udělat. Nevěříte, že na mě ještě myslí? Vy jste dobrý člověk, vy mi pomůžete! Mohl byste to přece zkusit, jednou se ho zeptat, jednou se o mně zmínit..."
"Ne, to nemohu. Jestli vás ještě miluje, sám za vámi přijde. A když ne, pak - -"
"Co pak?"
"Pak byste ho měla prostě nechat jít, nezaslouží si, abyste se tak pokořovala."
Najednou se usmála.
"Ach vy! Co vy víte o lásce!"
Má pravdu, pomyslel jsem si, ale stejně mě to zabolelo. Když už

ke mně láska nechtěla přijít, když už jsem stál mimo, proč bych měl druhým dělat důvěrníka a pomocníka? Cítil jsem s tou ženou soucit, ale ještě více jsem jí pohrdal. Jestli láska znamená tu krutost a tam ponížení, pak se bez lásky dá žít lépe.
"Nechci se hádat," řekl jsem chladně. "Takové lásce nerozumím.
Lotta si opět uvázala závoj.
"Ano, už jdu."
Teď mi jí zase přišlo líto, nechtěl jsem však dopustit, aby ta pošetilá scéna začala znovu od začátku, proto jsem mlčel a otevřel jí dveře, k nimž zamířila. Doprovodil jsem ji kolem zvědavé domácí až ke schodišti; tam jsem se uklonil a ona šla, aniž by mi cokoli řekla nebo se na mě podívala.
Smutně jsem se za ní díval a dlouho jsem se toho pohledu nemohl zbavit. Byl jsem skutečně úplně jiný člověk než oni všichni, než Marion, Lotta, Muoth? Byla to opravdu láska? Viděl jsem je všechny, ty lidi plné vášně, jak se potácejí, hnáni bouří a odvanutí do nejistoty, muže sužovaného dnes touhou a zítra přesyceností, temně milujícího a brutálně zapuzujícího, žádnou náklonností jistého a ze žádné lásky blaženého, a ženy uchvácené, snášející urážky a rány, nakonec zapuzené, a přece na něm lpějící, žárlivostí a zhrzenou láskou zbavené důstojnosti, psovsky věrné. Onoho dne jsem poprvé po velmi dlouhé době plakal. Proléval jsem rozhořčené, zlostné slzy za tyto lidi, za svého přítele Muotha, za život a lásku, a tišší, utajené slzy za sebe, žijícího uprostřed toho všeho jako na jiné planetě, nechápajícího život, prahnoucího po lásce, a přece nuceného se jí bát.
K Heinrichu Muothovi jsem pak dlouho nešel. Slavil v té době úspěchy jako wagnerovský zpěvák a stávala se z něj "hvězda". Současně jsem skromně vystoupil na veřejnost i já. Mé písně vyšly tiskem a byly vlídně přijaty a dvě mé skladby pro komorní orchestr byly uváděny na koncertech. Dostalo se mi zatím jen tichého, povzbuzujícího uznání přátel, kritika zachovávala vyčkávavé mlčení, nebo mě zatím šetřila a nechávala jako začátečníka na pokoji.
Hodně času jsem trávil s houslistou Teiserem, měl mě rád a chválil mé práce s kamarádskou radostí, předpovídal mi velké úspěchy a byl vždycky ochoten se mnou hrát. Přesto mi něco chybělo. Táhlo mě to k Muothovi, ale ještě stále jsem se mu vyhýbal. O Lottě jsem už nic neslyšel. Proč jsem nebyl spokojený? Spílal jsem sám sobě, že jsem u věrného, báječného Teisera nenacházel uspokojení.

Ale i u něj mi něco chybělo. Na mě byl příliš veselý, příliš radostný, příliš spokojený, zdálo se, že nezná žádné propasti. O Muothovi nesmýšlel nijak lichotivě. Mnohdy se na mě v divadle podíval, když Muoth zpíval, a zašeptal: "No, jak ten to zase hudlaří! Ten už je úplně rozmazleny'. Mozarta nezpívá žádného, on ví proč." Musel jsem mu dát za pravdu, a přece jsem to nečinil ze srdce, lpěl jsem na Mu-othovi, a přesto jsem se ho nechtěl zastávat. Muoth měl něco, co Teiser neměl a neznal a co mě s ním spojovalo. Byla to věčná chtivost, touha, neuspokojenost. Ty mě hnaly ke studiu a práci, ty mě pudily, abych sahal po lidech, kteří mi unikali, zrovna jako Muoth, kterého stejná neuspokojenost poháněla a mučila jiným způsobem. Hudbu budu dělat vždycky, to jsem věděl, ale toužil jsem, abych jednou mohl tvořit ze štěstí a nadbytku a nerušené radosti, místo vždy z touhy a strádání srdce. Ach, proč jsem nebyl šťastný z toho, co jsem měl, z hudby? A proč ne Muoth z toho, co vlastnil, ze své divoké životní síly a svých žen? Teiser byl šťastný, netrápila ho žádná touha po nedosažitelném. Měl svou jemnou, nesobeckou radost z umění, od něhož nežádal více, než mu dalo, a mimo umění byl ještě skromnější, to potřeboval jen několik laskavých lidí, příležitostně sklenku dobrého vína a o volných dnech výlet do přírody, protože měl rád chůzi na čerstvém vzduchu. Pokud na učení teosofů něco bylo, musel být tento muž už téměř dokonalý, tak dobrý byl ve své podstatě a tak málo dovolil vášni a nespokojenosti vstoupit do svého srdce. Přesto jsem si nepřál být takový jako on, i když jsem si to možná jen namlouval. Nechtěl jsem být jiný, chtěl jsem zůstat ve své kůži, třebaže mi často byla příliš těsná. Od okamžiku, kdy mé Práce začaly tiše působit, jsem v sobě pociťoval moc a už už se mě zmocňovala pýcha. Musel jsem najít nějaký most k lidem, musel jsem být schopen nějak s nimi žít, aniž bych neustále byl ten poražený. Jestliže neexistuje jiná cesta, tak snad mě k nim dovede alespoň moje hudba. Když nechtěli milovat mě, budou muset milovat mé dílo.
Takových pošetilých myšlenek jsem se nedokázal zbavit. A přesto jsem byl ochoten se oddat a nabídnout jako oběť, jen kdyby mě někdo chtěl, jen kdyby mi někdo skutečně rozuměl. Což nebyla hudba tajným zákonem světa, nevířily Země a hvězdy v harmonickém reji? A já měl zůstat sám a nenajít lidi, jejichž podstata čistě a jasně souzní s mojí?

Tak jsem v tom cizím městě prožil rok. Kromě Muotha, Teisera a našeho dirigenta Rősslera jsem se zpočátku jen velmi málo stýkal s lidmi, v poslední době jsem však začal žít společenštěji a nebylo mi to ani milé, ani nepříjemné. Díky uvádění svých skladeb pro komorní orchestry jsem se seznámil i s místními hudebníky nepatřícími k divadlu, nesl jsem teď lehké, příjemné břímě slávy, která se pozvolna šířila v malém kruhu kolem mě, a všiml jsem si, že mě lidé znají a pozorují. Ze všech druhů slávy je nejsladší ten, který ještě nevzhlíží k velkým úspěchům, ještě ani nemůže vzbuzovat závist, ani nevylučuje ze společenství. Člověk chodí s pocitem, že je tu a tam pozorován, zmiňován, chválen, setkává se s přívětivými tvářemi, vidí, jak mu uznávané osobnosti vlídně kynou a jak ho mladší s úctou zdraví, a stále má tajemný pocit, že to nejlepší ještě přijde; tak je to u každého mladého člověka, než si povšimne, že to nejlepší už má za sebou. Můj dobrý pocit nejvíce kazilo to, že jsem v uznání vždycky tušil trochu soucitu. Často jsem měl dokonce dojem, že mě všichni šetří a jsou laskaví právě proto, že jsem chudák a mrzák, kterému každý rád dopřeje něco pro útěchu.
Po jednom koncertě, na němž se hrálo mé houslové duo, jsem se seznámil s bohatým továrníkem Imthorem, považovaným za horlivého ctitele hudby a mecenáše mladých talentů. Byl to poměrně malý, klidný muž s prošedivělými vlasy, na kterém ani bohatství, ani hluboký vztah k umění nebyly znát. Z toho, co mi řekl, jsem však mohl jasně poznat, jak mnoho rozumí hudbě: nechválil jen tak zbůhdarma, ale jeho klidný a věcný potlesk měl větší cenu. Vyprávěl mi, co jsem dávno věděl od jiných, že ve svém domě mnohdy pořádá večery staré i nové hudby. Pozval mě a nakonec řekl: "Vaše písně máme doma i my, líbí se nám. Také dcera bude mít radost."
Ještě než jsem se dostal k tomu, abych ho navštívil, obdržel jsem pozvání. Pan Imthor prosil o svolení, zda by v jeho domě smělo být uvedeno mé trio Es dur. Hrát by měli jeden houslista, jeden cellista, oba šikovní amatéři, zatímco první housle jsou prý rezervovány pro mě, pokud bych měl chuť s nimi hrát. Věděl jsem, že Imthor profesionální hudebníky, kteří u něj hrají, vždy dobře zaplatí. To bych přijímal nerad, a přece jsem nevěděl, jak bylo pozvání míněno. Nakonec jsem tedy souhlasil, oba spoluhráči se

ke mně dostavili a vyzvedli si své party, měli jsme několik zkoušek. Mezitím jsem šel Imthora navštívit, nikoho jsem však nezastihl. Tak nadešel určený

večer.
Imthor byl vdovec, bydlel v jednom z těch starých, výstavných měšťanských domů, v jednom z mála, které si uprostřed rostoucího města zachovaly svou starou zahradu v původní velikosti. Když jsem přicházel, viděl jsem ze zahrady málo, jen krátkou alej vysokých platanů, na jejichž kmenech byly v září luceren vidět světlé skvrny, a mezi tím několik starých, ztmavlých soch. Za velkými stromy stál skromně starý, široký a nízký dům. Hned od vstupních dveří visely na stěnách všech jeho chodeb, schodišť a místností těsně vedle sebe spousty starých obrazů. Byly tu rodinné podobizny a zčernalé krajinky, staromódní veduty a výjevy se zvířaty. Přišel jsem současně s dalšími hosty, přijala a uvedla nás hospodyně.
Společnost nebyla příliš velká, přesto bylo v menších místnostech trochu těsno, než se otevřely dveře do hudebního pokoje. Tady byl velký prostor a všechno vypadalo nově, křídlo, skříně s notami, lampy, židle, jen obrazy na stěnách byly i zde všechny staré.
Mí spoluhráči už tu byli, rozložili jsme pultíky, poohlédli se po svíčkách a začali ladit. Vtom se úplně vzadu v sále otevřely dveře a teprve zpola osvětlenou místností přicházela světle oděná dáma. Oba pánové ji s úctou pozdravili; poznal jsem, že je to Imthorova dcera. Na okamžik se na mě tázavě zadívala, a ještě než jsem jí byl představen, podala mi ruku a řekla: "Já vás už znám, jste pan Kuhn. Vítejte!"
Krásná dívka na mě učinila dojem hned, jakmile vešla, teď zněl její hlas tak jasně a přívětivě, že jsem nabízenou ruku upřímně stiskl a vesele se podíval do slečniných očí, které mě mile a přátelsky zdravily. "Těším se na to trio," pravila s úsměvem, jako by mě očekávala takového, jaký jsem nyní byl, a jako by ji to uspokojilo.
"Já také," odpověděl jsem, aniž bych věděl, co říkám, a opět jsem na ni pohlédl a ona přikývla. Pak šla dál a ven ze sálu a já se za ní díval. Záhy se vrátila zavěšená do otce a za nimi vešli ostatní. My tři jsme už seděli u pultíků a byli připraveni. Lidé se usazovali, několik známých mi pokynulo, pán domu mi podal ruku, a když všichni seděli, zhasla elektrická světla a hořely jen vysoké svíčky nad našimi notami.
Skoro jsem na svou hudbu zapomněl. Hledal jsem vzadu v sále slečnu Gertrudu, která seděla v šeru opřená o police s knihami. Její

tmavě plavé vlasy vypadaly téměř černě a oči jsem jí neviděl. Tiše jsem nyní odpočítal takt a širokým tahem jsme zahájili andante.
Teď, při hře, mi bylo dobře a příjemně, kolébal jsem se v taktu a volně se vznášel v souznění s proudy tónů, které se mi všechny jevily úplně nové a jakoby vytvořené právě v tomto okamžiku. Myšlenky na hudbu a myšlenky na Gertrudu Imthorovou spolu čistě a nerušeně splývaly, přejížděl jsem smyčcem po strunách a očima dával pokyny, hudba krásně a neochvějně plynula a brala mě s sebou, po zlaté cestě ke Gertrudě, kterou jsem už nemohl a teď už ani netoužil vidět. Dával jsem jí svou hudbu a svůj dech, své myšlenky a svůj tlukot srdce, jako se jitřní poutník oddává světlé modři a jasnému třpytu ranní louky, aniž by sám sebe ztrácel. Zároveň s pocitem blaženosti a rostoucím přívalem tónů mě neslo a pozvedalo užaslé štěstí, že teď tak náhle vím, co je to láska. Nebyl to nový pocit, jen vyjasnění a dozrání prastarých tušení, návrat do staré vlasti.
První věta byla u konce; nechal jsem pouze jednu minutu pauzu. Ladění strun znělo tiše v mírném chaosu, přes napjaté a přikyvující obličeje jsem na okamžik zahlédl tmavě plavou hlavu, jemné jasné čelo a světle rudá přísná ústa, pak jsem zlehka zaťukal na pultík a hráli jsme druhou větu, která se dobře poslouchá. Hráči se rozehřáli, stupňovaná touha písně rozepjala neklidné perutě, kroužila vzhůru v neuspokojeném letu, hledala a ztrácela se v žalující tesknotě. Hluboko a teple převzalo melodii cello, silně a naléhavě ji vyzvedlo, přenášelo ji doznívající do nových. temnějších tónů a zoufající ji rozpustilo v napůl zlostných basech.
Tato druhá věta byla mojí zpovědí, přiznáním mé touhy a neuspokojení. Třetí měla být vykoupením a naplněním. Od tohoto večera jsem však věděl, že nebyla vůbec ničím, a odehrál jsem ji bezstarostně jako

něco, co je za mnou. Neboť teď jsem se domníval, že přesně vím, jak by mělo osvobození znít, jak z bouřlivého hukotu hlasů musí vyrazit lesk a mír, světlo z temných mračen. To všechno v mé třetí větě nebylo, byla jen tišícím řešením narůstajících diso-nancí a pokusem trochu očistit a rozvinout starou základní melodii. Z toho, co ve mně nyní zářilo a zpívalo, v ní nebyl ani tón, ani paprsek, a já se divil, že to nikdo nepoznal.
Mé trio bylo u konce. Kývl jsem na spoluhráče a odložil housle. Světla znovu vzplála, společnost se dala do pohybu, mnozí ke mně přišli s obvyklými zdvořilostmi, pochvalami a kritikami, aby se uká-

zali jako znalci. Hlavní nedostatek práce mi nevytkl nikdo.
Lidé se rozešli do několika místností, podával se čaj, víno a pečivo, v pánském pokoji se kouřilo. Uplynula hodina a pak ještě jedna. Tu se konečně stalo, co už jsem sotva očekával - přede mnou stála Gertruda a podávala mi ruku.
"Líbilo se vám to?" zeptal jsem se.
"Ano, bylo to krásné," přikývla. Viděl jsem však, že ví víc. Proto jsem řekl: "Myslíte druhou větu. To ostatní přece není nic."
Tu se mi znovu zvědavě zadívala do očí, s vlídnou moudrostí jako zralá žena, a velmi jemně pravila: "Víte to tedy sám. První věta je dobrá hudba, že. Druhá vyroste a rozvine se a žádá od třetí příliš mnoho. Bylo to na vás také při hraní vidět, kdy jste byl opravdu stržen a kdy ne."
Bylo mi milé slyšet, že mě její jasné, přívětivé oči sledovaly, aniž jsem o tom věděl. A už onoho prvního večera naší známosti jsem si pomyslel, že musí být dobré a blahé strávit celý život pod pohledem těchto krásných a upřímných očí a pak musí být nemožné udělat kdy něco špatného či na to jen pomyslet. A od toho večera jsem věděl, že někde lze najít ukojení mé touhy po jednotě a nejjemnější harmonii a že na zemi žije někdo, na jehož pohled a hlas ve mně čistě a vroucně odpovídá každý puls a každé nadechnutí. Také ona ve mně okamžitě vycítila přátelsky čistou odezvu své bytosti a od první chvíle klidně důvěřovala, že se mi může otevřít a ukázat bez přetvářky a nemusí se obávat ani neporozumění, ani zrady své důvěry. Okamžitě se se mnou spřátelila tak blízce, jak je to v takové rychlosti a s takovou samozřejmostí možné jen u mladých a málo zkažených lidí. Do té doby jsem sice už byl několikrát zamilovaný, ale vždy - a zvláště po svém zmrzačení - s pocitem plachosti, žádostivosti a nejistoty. Teď místo zamilovanosti přišla láska a mně se zdálo, že mi z očí spadl jemný, šedý závoj a že svět tu pro mě leží v původním božském světle, jak leží před dětmi a před očima našich rajských snů.
Gertrudě bylo tehdy něco málo přes dvacet let, byla štíhlá a zdravá jako mladý ušlechtilý strom, a z potíží a podvádění obvyklých v dívčím věku vyšla nedotčená, sledujíc vlastní vzácnou podstatu stejně jistě jako bezchybně plynoucí melodie. V srdci jsem byl blažený, že o takovém stvoření žijícím v nedokonalém světě vím, a nemohl jsem pomyslet na to, že ji třeba polapím a uchvátím jen pro sebe. Byl

jsem rád, že se smím trošku podílet na jejím krásném mládí a od začátku vědět, že patřím k jejím dobrým přátelům.
V noci po tomto večeru jsem dlouho nemohl usnout. Nesoužila mě však horečka ani žádný neklid, nýbrž jsem bděl a nevyhledával spánek, protože pro mě nadešlo jaro a mé srdce vědělo, že je po dlouhém, toužebném bloudění a zimních časech na správné cestě. Do mého pokoje pronikal bledý noční přísvit; všechny cíle života a umění ležely přede mnou jasně a blízko jako světlé výšiny ve fénu, cítil jsem ten často tak úplně ztracený zvuk a tajný takt celého svého života bez přerušení až zpátky do kouzelných dětských let. A když jsem chtěl tuto snovou jasnost a zhuštěnou plnost citu zadržet a vytříbit a pojmenovat, vyslovoval jsem jméno Gertruda. S ním na rtech jsem usnul, bylo už k ránu, a za úsvitu jsem zase vstal svěží a odpočinutý jako po dlouhém, dlouhém spánku.
Tu mě napadly mrzuté myšlenky z poslední doby, a také ty do-mýšlivé, a já viděl, co mi chybělo. Dnes už mě nic netrápilo a ne rozlaďovalo a nezlobilo, měl jsem opět v uších tu velkou harmonii a zase snil svůj mladistvý sen o souhře sfér. Znovu jsem kráčel a myslel a dýchal podle tajné melodie, život měl opět smysl a dálka byla jitřně zlatá. Nikdo si té změny nevšiml, nikdo mi nebyl dostatečně blízký. Jen Teiser, to dítě, do mě při zkoušce v divadle přátelsky strčil a řekl: "Vy jste dneska v noci dobře spal, co?"
Přemýšlel jsem, čím bych ho mohl potěšit, a v příští pauze jsem se zeptal: "Teisere, kam pojedete letos v

létě?" Stydlivě se zasmál, zrudl jako nevěsta, které se někdo ptá na den svatby, a odpověděl: "Bože můj, to je ještě daleko! Ale podívejte se, tady už mám mapy" Poklepal si na náprsní kapsu. "Tentokrát vyjdu od Bodamského jezera: údolí Rýna, Lichtenštejnské knížectví, Chur, Albula, Horní Engadin, Maloja, Bergell, Comské jezero. Zpáteční cestu ještě nevím."
Opět pozvedl housle a ještě na mě rychle pohlédl se lstivostí a rozkoší v šedomodrých dětských očích, které jako by nikdy neviděly nic ze špíny a utrpení světa. A já se s ním cítil sbratřen, a jak on se těšil na své velké, mnohatýdenní pěší putování, na svobodu a bezstarostný styk se sluncem, vzduchem a zemí, tak jsem se já znovu těšil na všechny cesty svého života, jež přede mnou ležely jakoby ozářeny mladým a úplně novým sluncem, a já se po nich zamýšlel vydat vzpřímeně, s jasnýma očima a čistým srdcem.
Dnes, když na to vzpomínám, je to všechno už vzdálené a daleko

na jitřní straně, ale něco z tehdejšího světla zůstalo na mých cestách dosud, i když se to již neleskne tak mladě a rozesmátě, a dnes, stejně jako tehdy, je mou útěchou a v hodinách stísněnosti mi dělá dobře a stírá prach z mé duše, když vyslovím jméno Gertruda a myslím na ni, jak mi tenkrát v hudebním salonu svého otce šla v ústrety, lehká jako pták a důvěřivá jako přítel.
Nyní jsem také opět zašel k Muothovi, jemuž jsem se od oné trapné zpovědi krásné Lotty snažil vyhýbat. Všiml si toho, ale byl, jak jsem věděl, příliš hrdý a také příliš lhostejný, než aby usiloval o mou přízeň. Tak se stalo, že jsme už celé měsíce nebyli spolu sami. Teď, když jsem byl pln nové důvěry v život a pln dobrých úmyslů, se mi především zdálo nutné, abych se opět sblížil se zanedbávaným přítelem. Podnět mi k tomu dala nová píseň, kterou jsem složil; rozhodl jsem se, že mu ji věnuji. Podobala se písni o lavině, kterou měl rád, a text zněl:
Svíce jsem uhasil
a oknem dokořán vstoupila noc.
Být jejím přítelem!
Být jejím bratrem, k ní přejít most.
Oba jsme nemocní
stejnými stesky po starých časech
v domě svých otců.
Sny plné předtuch splétáme na rtech.
Udělal jsem opis načisto a pod něj napsal: "Věnováno mému příteli Heinrichu Muothovi".
S tím jsem se pak k němu vydal v době, kdy jsem najisto věděl, že je doma. Vstříc mi zněl jeho skvělý zpěv, Muoth přecházel po velkých pokojích svého bytu a cvičil. Přijal mě s klidem.
"Podívejme, pan Kuhn! Už jsem si myslel, že nikdy nepřijdete."
"Ale ano," odpověděl jsem, "tady jsem. Jak se vede?"
"Pořád stejně. To je milé, že jste se zase jednou ke mně odvážil."
"Ano, byl jsem v poslední době nevěrný..."
"Dokonce velmi zjevně. Také vím proč."
"Tomu moc nevěřím."
"Vím to. Lotta u vás jednou byla, ne?"

"Ano, nechtěl jsem o tom mluvit."
"To ani není nutné. Tak jste tedy zase tady."
"A něco jsem přinesl."
Dal jsem mu noty.
"Ach, nová píseň! To je dobře, už jsem měl o vás strach, že uvíznete v té nudné smyčcové hudbě. A tady je věnování! Pro mě? To myslíte vážně?"
Podivil jsem se, jak moc ho to potěšilo, spíše jsem očekával nějaký žert o dedikování.
"To mě těší," řekl upřímně. "Vždycky mě těší, když mě slušní lidé uznávají, a vy obzvlášť. Už jsem vás v tichosti zapsal na seznam mrtvých."
"Vy vedete takové seznamy?"
"No ano, když člověk má nebo měl tolik přátel jako já... Vydalo by to na pěkný katalog. Ty morální

jsem vždycky oceňoval nejvíce, a právě ti mi všichni unikají. Mezi lumpy se najdou přátelé každý den, ale mezi idealisty a normálními občany je to těžké, má-li člověk špatnou pověst. Vy jste v současné době téměř jediný. A jak to tak bývá - čeho může člověk dosáhnout jen s největšími obtížemi, to mívá nejraději. Nevede se vám také tak? Mně vždycky záleželo na přátelích, a místo toho za mnou běhají jen ženské."
"To jste si částečně zavinil sám, pane Muothe."
"Jakpak to?"
"Rád jednáte se všemi lidmi tak, jako jednáte se ženskými. Ale s přáteli to nejde, proto vám utíkají. Vy jste egoista."
"Díky bohu jsem. Ostatně vy o nic méně. Když vám ta strašná Lotta žalovala své utrpení, nijak jste jí nepomohl. Ani jste nepoužil toho podnětu, abyste mě napravoval, za což jsem vám vděčný. Vy jste před tou aférou pocítil hrůzu a zůstal jste stranou."
"Nu, teď jsem zase tady. Máte pravdu, měl jsem se Lotty ujmout. Ale já se v těchto věcech nevyznám. Sama se mi vysmála a řekla mi, že lásce vůbec nerozumím."
"Tak se tedy pěkně držte přátelství! Je to také krásné pole. A teď si tady sedněte a hrajte doprovod, nejprve tu píseň nastudujeme. Ach, vzpomínáte si ještě na tu svou první tenkrát? Zdá se mi, že se z vás pomalu stává slavný muž."
"Ujde to, vám se ale rozhodně nikdy rovnat nebudu."
"Hlouposti. Vy jste skladatel, tvůrce, malý pánbůh. Co je vám po

slávě? Našinec se musí drát, když se chce někam dostat. My zpěváci a komedianti jsme na tom jako ženské, musíme nést kůži na trh, dokud je krásně hladká. Slávy co to dá, a peněz a žen a šampaňského! Fotografie v časopisech, vavřínové věnce! Neboť věz, že když mi dneska bude špatně, nebo stačí jen malý zápal plic, jsem zítra vyřízený a se slávou a vavříny a celou tou parádou je konec."
"Pravda, toho se dočkat můžete."
"No, víte, v podstatě jsem na to stárnutí zatraceně zvědavý. S mládím je to podvod, pravý novinový a čítankový podvod! Nejkrásnější čas života! Plky, staří lidé na mě dělají dojem daleko větší spokojenosti. Mládí je nejtěžší doba v životě. Například k sebevraždám ve vyšším věku už skoro nikdy nedochází."
Začal jsem hrát a on se soustředil na píseň, rychle pochytil melodii a na jednom místě, kde se důrazně vracela z moll do dur, do mě uznale strčil loktem.
Večer, jak jsem se obával, jsem doma našel obálku od pana Im-thora a v ní několik vlídných slov a více než slušný honorář. Poslal jsem peníze zpátky a napsal k tomu, že jsem dostatečně movitý a také bych dával přednost tomu, kdybych směl jeho dům navštěvovat jako přítel. Když jsem se s ním opět setkal, pozval mě, abych zase brzy přišel, a řekl: "Myslel jsem si, že to tak dopadne. Gertruda říkala, že vám nesmím nic poslat, ale stejně jsem to chtěl zkusit."
Od té doby jsem byl v Imthorově domě častým hostem. Na mnoha domácích koncertech jsem převzal první housle, přinášel jsem tam všechnu novou hudbu, vlastní i cizí, a většina mých menších prací teď byla uváděna nejprve tam.
Jednoho odpoledne na jaře jsem Gertrudu zastihl doma samotnou, jen s přítelkyní. Pršelo a já uklouzl na venkovním schodišti, teď mě nechtěla nechat odejít. Mluvili jsme o hudbě a skoro nechtěně jsem začal vyprávět, a zejména jsem povídal o graubündenském čase, kdy jsem složil své první písně. Pak jsem zrozpačitěl a nevěděl, jestli bylo správné se před tou dívkou zpovídat. Tu mi Gertruda téměř bázlivě řekla: "Musím se vám k něčemu přiznat, ale nesmíte mi to mít za zlé. Dvě z vašich písní jsem si opsala a naučila se je."
"Vy zpíváte?" zvolal jsem překvapeně. Zároveň mě kupodivu napadl zážitek s mou první mladickou láskou, jak jsem ji slyšel tak špatně zpívat.
Gertruda se pobaveně usmála a přikývla: "Ano, zpívám, i když

jen pro sebe a pár přátel. Ráda bych vám ty písně zazpívala, jestli mě budete chtít doprovázet."
Šli jsme ke křídlu a dala mi noty, jemně přepsané něžnou ženskou rukou. Začal jsem tiše hrát, abych ji opravdu dobře slyšel. A zpívala píseň, potom druhou, a já seděl a naslouchal a slyšel svou hudbu

proměněnou a očarovanou. Zpívala vysokým, jak pták lehkým, nádherně se nesoucím hlasem a bylo to to nejkrásnější, co jsem v životě slyšel. Do mě však ten hlas vnikal jako jižní bouře do zasněženého údolí a každý tón stahoval z mého srdce jednu slupku, a zatímco jsem byl blažený a měl pocit, že se vznáším, musel jsem bojovat a dodávat si tvrdosti, neboť mi v očích stály slzy a chtěly mi zastřít noty.
Dosud jsem si myslel, že vím, co je láska, a připadal jsem si tím moudře, utěšen díval jsem se do světa novýma očima a cítil bližší a hlubší podíl na veškerém životě. Nyní bylo všechno jinak, nyní už to nebyl jas, útěcha a veselí, ale bouře a žár, nyní mé srdce se sténáním a chvěním odhodilo samo sebe a nechtělo o životě už nic vědět, chtělo jen shořet ve svých plamenech. Kdyby se mě teď někdo zeptal, co je láska, věřil bych, že to dobře vím, a mohl bych to říci a znělo by to temně a plamenně.
Mezitím se vysoko nad tím vznášel Gertrudin lehký, blažený hlas, zdálo se, že na mě vesele volá a chce jen mou radost, a přece mi odlétal do dálných výšin, nedosažitelný a téměř cizí.
Ach, teď jsem věděl, jak se věci mají. Mohla zpívat, mohla být milá, mohla to se mnou myslet dobře, to všechno nebylo, po čem jsem toužil. Jestli nebude úplně a navždycky patřit mně, pouze mně, pak byl můj život marný a všechno, co ve mně bylo dobré a jemné a pro mě nejpříznačnější, nemělo žádný smysl.
V tom okamžiku jsem na svém rameni ucítil její ruku, vyděsil jsem se, obrátil se a pohlédl jí do obličeje. Její světlé oči byly vážné a jen pomalu, protože jsem na ni upřeně hleděl, se začala něžně usmívat a červenat.
Mohl jsem pouze poděkovat. Nevěděla, co se mnou je, cítila jen a chápala, že jsem dojatý, a ohleduplně našla cestu zpět k předchozímu veselému a volnému povídání. Brzy potom jsem se rozloučil.
Nešel jsem domů a nevěděl jsem, jestli ještě prší. Šel jsem ulicemi, opíraje se o svou hůl, ale nebyla to chůze a ulice nebyly ulice, letěl jsem na bouřkových mracích rozevlátým, hučícím nebem, mlu-

vil jsem s bouří a sám bouří byl a z nekonečné dálky jsem slyšel zaznívat něco mámivého, byl to jasný, vysoký, jak pták se vznášející ženský hlas a zdálo se, že je zcela prost lidských myšlenek a bouří, a přece má v jádře všechnu divokou sladkost vášně.
Toho večera jsem seděl potmě ve svém pokoji. Když už jsem to nemohl vydržet - bylo dosti pozdě -, vydal jsem se k Muothovi, jeho okna jsem však našel temná, a zase jsem se obrátil zpátky. Dlouho jsem chodil nocí a konečně jsem zjistil, že unavený, probouzející se ze snů, stojím před Imthorovou zahradou. Z domu ukrytého mezi slavnostně šumícími stromy nepronikal ani zvuk, ani paprsek a mezi mraky se tu a tam objevovaly slabě zářící hvězdy a zase mizely.
Čekal jsem několik dní, než jsem se zase odvážil jít ke Gertrudě. V té době přišlo psaní od básníka, jehož písně jsem zhudebnil. Už dva roky jsme byli ve volném spojení, znovu a znovu od něj přicházely podivné dopisy, posílal jsem mu své práce a on mně své básně. Teď psal:
"Vážený pane! Delší čas jste o mně nic neslyšel. Pilně jsem pracoval. Od té doby, co mám Vaši hudbu a rozumím jí, stále se přede mnou v duchu vznášel text pro Vás, nechtěl však ven. Teď je tady, skoro hotový, a je to operní text a Vy ho musíte zkomponovat. - Vy asi nejste zvláště šťastný člověk, to stojí ve Vaší hudbě. O sobě nechci mluvit; ale mám tady text pro Vás. Protože nám jinak nic radostného nekvete, přehrajme lidem pár hezkých věcí, při kterých si ti s hroší kůží na několik okamžiků uvědomí, že život nemá jen povrch. Protože my sami nevíme, co pořádného se sebou počít, trápí nás, že bychom ostatní nechali pocítit tu zbytečnou sílu.
Váš Hans H."
To padlo jako jiskra do mého prachu. Napsal jsem mu o text, byl jsem však tak netrpělivý, že jsem ten dopis zase roztrhal a poslal telegram. Po týdnu přišel rukopis, drobná, žhavá milostná hra ve verších, ještě s mezerami, ale mně to zatím stačilo. Pročítal jsem verše a nosil je v hlavě a zpíval je a dnem i nocí je přehrával na housle, a brzy jsem šel za Gertrudou.
"Musíte mi pomoci!" zvolal jsem. "Dělám operu. Jsou tam tři árie složené pro váš hlas. Chtěla byste se na ně podívat? A potom mi je jednou přezpívat?"

Měla radost, nechala si vyprávět, listovala notami a slíbila, že se je brzy naučí. Nadešla žhavá, přeplněná doba; bloumal jsem opojený láskou a hudbou, neschopný čehokoli jiného, a Gertruda byla jediný člověk, který znal mé tajemství. Nosil jsem jí noty, učila se je a před-zpěvovala mi; ptal jsem se jí, všechno jsem

jí přehrával a ona planula se mnou, studovala a zpívala, radila a pomáhala a měla z tajemství a vznikajícího díla, které patřilo nám oběma, kvetoucí potěšení. Nebylo náznaku, návrhu, který by okamžitě nepochopila a nepřijala, nakonec začala sama, svým jemným rukopisem, pomáhat při opisování a přepisování. V divadle jsem se ohlásil jako nemocný.
Mezi Gertrudou a mnou se neobjevily žádné rozpaky, byli jsme unášeni stejným proudem, pracovali na stejném díle, pro ni i pro mě to byl rozkvět dozrálých mladických sil, štěstí a kouzlo, v němž neviděna plála i moje vášeň. Gertruda nerozlišovala mezi mým dílem a mnou, milovala nás a byla naše, a i pro mne už byly láska a práce, hudba a život neoddělitelné. Mnohdy jsem na tu krásnou dívku hleděl s úžasem a obdivem a ona můj pohled opětovala, a když jsem přišel či odcházel, tiskla mi ruku vřeleji a silněji, než jsem se já odvážil tisknout její. A když jsem v těch vlahých jarních dnech přicházel zahradou a vstupoval do starého domu, nevěděl jsem: žene a povznáší mě mé dílo, nebo má láska?
Takové časy netrvají dlouho. Práce se už chýlila ke konci a můj plamen opět nerozdělen planul ve slepých milostných přáních, seděl jsem tehdy u jejího křídla a ona zpívala poslední akt mé opery, jejíž sopránová role byla hotová. Zpívala tak nádherně a já myslel na ty žhavé dny, jejichž lesk už jsem viděl blednout, zatímco Gertruda se ještě vznášela na jejich výšinách, a cítil jsem neodvratně přicházet jiné, chladnější dny. Tu se na mě usmála a sklonila se ke mně kvůli notám, přitom si všimla smutku v mém pohledu a tázavě se na mě podívala. Mlčel jsem a vstal a opatrně vzal její tvář do dlaní, políbil ji na čelo a na ústa a zase jsem si sedl. Všechno to tiše a téměř slavnostně dovolila, bez podivu a nevole, a protože zahlédla v mých očích slzy, bílou rukou mě konejšivě pohladila po vlasech a čele a ramenou.
Potom jsem hrál dál a ona zpívala, a onen polibek a tato zvláštní chvíle mezi námi zůstaly nezmíněny, přece však nezapomenuty, jako naše poslední tajemství.
Neboť ono první tajemství už nemohlo mezi námi déle zůstat;

opera potřebovala další zasvěcence a pomocníky Prvním musel být Muoth, neboť na něj jsem myslel s hlavní rolí, jejíž nespoutanost a trpká vášeň plně odpovídaly jeho zpěvu a celé jeho povaze. Jen jsem ještě chvilku váhal. Ještě bylo mé dílo svazkem mezi mnou a Gertru-dou, patřilo jí a mně, dělalo nám starost i radost, bylo zahradou, o níž nikdo nevěděl, nebo lodí, na níž jsme jen my dva pluli po širém moři.
Zeptala se na to sama, když cítila a pozorovala, že už mi nemůže více pomoci.
"Kdo bude zpívat hlavní roli?" otázala se.
"Heinrich Muoth."
Zdálo se, že je překvapená. "Ach, vážně?" zeptala se. "Nemám ho ráda."
"Je to můj přítel, slečno Gertrudo. A role se na něj hodí."
"Ano."
Teď už byl mezi námi jeden cizí člověk.

Pátá kapitola

Nepomyslel jsem ale na Muothovy prázdniny a chuť cestovat. Měl z mého úmyslu napsat operu radost a přislíbil veškerou pomoc, plánoval však už cestu a mohl mi pouze slíbit, že svou roli probere do podzimu. Opsal jsem mu z ní to, co už bylo hotové. Vzal si to s sebou, a jak měl ve zvyku, nedal o sobě celé měsíce slyšet.
Tak jsme pro sebe získali čas. Gertruda a já jsme teď byli dobrými přáteli. Myslím, že od oné hodiny u klavíru přesně věděla, co se ve mně děje, nikdy však neřekla ani slovo a nechovala se ke mně ani trochu jinak než předtím. Nemilovala jen mou hudbu, měla ráda i mě, a cítila jako já, že mezi námi je přirozený souzvuk, že každý z nás povahu toho druhého citlivě chápe a uznává. Tak vedle mě kráčela ve svornosti a přátelství, avšak bez vášně. Někdy mi to stačilo a já prožíval tiché a vděčné dny v její blízkosti. Ale vždy mě brzy opět ovládla vášeň, pak mi byla každá její laskavost jen almužnou a já se trápil pocitem, že bouře lásky a žádostivosti, jež mnou otřásaly, jí jsou cizí a nemilé. Často jsem se násilím oklamával a zkoušel si namluvit, že ona je prostě vyrovnaná a vesele poklidná povaha. Můj cit mi však říkal, že to

není pravda, a znal jsem Gertrudu dost, abych věděl, že i v ní musí láska vyvolávat bouři a přinášet jí nebezpečí. Často jsem o tom přemýšlel a myslím, že kdybych na ni tehdy útočil a dotíral a všemi svými silami ji k sobě přitahoval, byla by mě následovala a šla se mnou navždy Takto jsem ale nedůvěřoval jejímu veselí a veškerou něhu a jemnou náklonnost, kterou mi projevovala, jsem přičítal fatálnímu soucitu. Nedokázal jsem se zbavit myšlenky, že by s jiným, zdravým a hezkým mužem, jehož by měla tak ráda jako mě, nemohla tak dlouho setrvávat v takovém poklidném přátelství. Tehdy zase nezřídka přicházely chvíle, kdy bych celou svou hudbu a všechno, co ve mně žilo, dal za zdravou nohu a mrštné vystupování.
V té době jsem se opět sblížil s Teiserem. Byl nepostradatelný pro mou práci, a tak byl dalším, kdo se dozvěděl mé tajemství a poznal text a osnovu mé opery. Obezřele si všechno vzal, aby to doma prostudoval. Pak ale přišel a jeho dětská tvář se světlými vousy byla zardělá potěšením a hudebnickou vášní.
"Ta vaše opera, to bude něco!" křičel vzrušeně. "Předehru k ní už cítím v prstech! Teď půjdeme a vypijeme si skleničku něčeho dobré-

ho, vy chlape jeden, a kdyby to nebylo neskromné, řekl bych, že se napijeme na bratrství. Ale nemělo by to být vnucené."
Rád jsem přijal a byl to veselý večer. Teiser mě poprvé vzal do svého bytu. Před nedávnem k sobě přijal sestru, která po matčině smrti zůstala sama, a nemohl si vynachválit, jak báječně mu je po letech staromládenectví v nové domácnosti. Sestra byla prosté, veselé, nezáludné děvče se stejně světlýma, dětskýma a radostně dobrýma očima, jako měl její bratr, a jmenovala se Brigita. Přinesla nám koláč a bílé rakouské víno, k tomu krabičku s dlouhými viržinky. Tak jsme první sklenku vypili na její zdraví a druhou na dobré bratrství, a zatímco jsme pojídali koláč, popíjeli víno a kouřili, dobrák Teiser v srdečné radosti pobíhal sem a tam po pokojíku, hned seděl u klavíru, hned na sofa s kytarou v ruce, hned na rohu stolu s houslemi a hrál, co mu hezkého procházelo hlavou, zpívala veselé oči mu zářily, a to všechno na mou počest a na počest mé opery. Ukázalo se, že sestra je stejné krve a Mozartovi neholduje o nic méně; árie z Kouzelné flétny a úryvky z Dona Giovanniho jiskřily v malém bytě přerušovány hovorem a cinkáním skleniček a provázeny houslemi, klavírem, kytarou nebo také jen dokonale čistým a bezchybným bratrovým pískáním.
Na krátkou dobu letní sezony jsem byl ještě zaměstnán jako houslista v orchestru, požádal jsem však, abych byl na podzim propuštěn, protože potom jsem zamýšlel věnovat všechen čas a chuť své práci. Dirigent, jehož můj odchod zlobil, se mnou v poslední době jednal s vybranou hrubostí, kterou mi však Teiser pomáhal vhodně odrážet a zesměšňovat.
S tímto svým věrným druhem jsem vypracovával instrumentaci operní hudby, a jak nábožně uznával mé myšlenky, tak nehezky často ho přepadl čirý vztek a peskoval mě jako nějaký hrubiánský dirigent, dokud jsem sporné místo, do něhož jsem byl zamilovaný a zakousnutý, nevyškrtl a nezměnil. A vždy měl po ruce příklady, kdykoli jsem pochyboval a byl nejistý. Kde jsem chtěl prosadit něco nepodařeného nebo se nechtěl odvážit nějaké smělosti, přišel s partiturami a dokládal mi, jak to dělali Mozart nebo Lortzing a že mé zdráhání je zbabělost nebo mé trvání na něčem "kravina". Křičeli jsme na sebe, válčili a zuřili, a když se to dělo v Teiserově bytě, Brigita nábožně naslouchala, přinášela a odnášela víno a doutníky, a leckterý zmuchlaný notový papír zase soucitně a pečlivě uhlazovala.

Její lásce k bratrovi se vyrovnal obdiv ke mně, byl jsem pro ni maestro. Každou neděli jsem musel k Teiserovým přijít na oběd a po jídle, když bylo nebe bez poskvrny modré, jsme jeli tramvají ven z města. Procházeli jsme se po pahorcích a lesích, povídali si a zpívali a sourozenci vždycky ochotně znovu zajódlovali písně svého domova.
Přitom jsme jednou zašli na občerstvení do venkovského hostince, kde nám z oken otevřených dokořán jásala vstříc venkovská taneční muzika. Pojedli jsme a pak odpočívali v zahradě u jablečného moštu, Brigita se však po chvíli vytratila k domu a pak i dovnitř, a když jsme si toho všimli a rozhlíželi se po ní, viděli jsme, jak tančí kolem okna, čerstvá a jiskřivá jako letní ráno. Když se vrátila, Teiser jí zahrozil a řekl, že ho přece mohla vyzvat k tanci. Zrudla a upadla do rozpaků, odmítavě na něj mávla rukou a pohlédla na mě.

"Copak je?" zeptal se bratr.
"Nech toho," řekla jen, ale náhodou jsem si všiml, jak ho očima na mě upozornila; a Teiser poznamenal: "Ach tak."
Já neřekl nic, ale bylo podivné vidět ji v rozpacích nad tím, že tančila v mé přítomnosti. Teprve teď mě napadlo, že i jejich procházky by jistě byly rychlejší a delší bez mé omezující společnosti, a od té doby jsem se k jejich nedělním výletům připojoval jen zřídka.
Když jsme byli téměř hotovi s nacvičováním sopránové role, Gertruda dobře zpozorovala, že je pro mě těžké vzdát se častých návštěv u ní a důvěrných setkání u klavíru, ale že se přece jen stydím vymýšlet záminky pro jejich pokračování. Tak mě překvapila návrhem, abych ji pravidelně doprovázel při zpívání, a já teď dvakrát až třikrát týdně chodil odpoledne k ní domů. Její otec viděl to přátelství se mnou rád; beztak jí, která brzy ztratila matku a stala se paní domu, nechával ve všem volnost.
Zahrada byla v plné nádheře časného léta, všude okolo tichého domu kvetly květiny a zpívali ptáci, a když jsem vešel z ulice do zahrady a blížil se alejí kolem tmavých starých soch k domu obrostlému zelení, bylo to pro mě pokaždé, jako bych vstupoval do svatyně, kam mohly hlasy a věci zvenčí proniknout jen tiše a tlumeně. V kvetoucích keřích před okny bzučely včely, slunce a lehký stín listů padaly do pokoje a já seděl u klavíru a slyšel Gertrudu zpívat, naslouchal jsem jejímu hlasu, který lehce vylétal vzhůru a bez obtíží se vznášel a pohupoval ve výšinách, a když jsme se po písni na sebe podívali a usmáli, bylo to svorné a důvěrné jako mezi sourozenci. Tu

jsem si leckdy pomyslel, že teď stačí jen natáhnout ruku a své štěstí lehce uchopit, abych je měl provždy, a přece jsem to nikdy neudělal, protože jsem chtěl vyčkat, až i ona jednou projeví žádost a touhu. Gertruda však zřejmě žila v naprosté spokojenosti a nepřála si nic jiného, dokonce mi často připadalo, jako by mě prosila, abych neotřásl tou tichou shodou a nenarušil naše jaro.
Když jsem tím byl zklamán, utěšovalo mě, že cítím, jak upřímně žije mou hudbou, jak mi rozumí a jak je na to hrdá.
To trvalo do června, potom Gertruda s otcem odcestovala do hor. Já zůstal ve městě, a když jsem šel kolem jejich domu, stál prázdný, skrytý za platany a brána byla zamčená. Tehdy začalo mé soužení znovu, rostlo a pronásledovalo mě hluboko do nocí.
Tak jsem večer, téměř vždy s notami v kapse, chodil k Teiserům, podílel se na jejich vesele skromném životě, popíjel jejich rakouské víno a hrál s nimi Mozarta. Potom jsem šel vlahou nocí domů, viděl v parcích zamilované dvojice na procházce, doma jsem únavou padl na postel, a přece ne a ne usnout. Připadalo mi teď nepochopitelné, jak jsem mohl s Gertrudou zacházet tak bratrsky, že jsem nikdy ne-prolomil kouzlo, nepřitáhl ji k sobě a nenaléhal na ni a nezmocnil se jí. Viděl jsem ji v jejích světle modrých nebo šedivých šatech, veselou nebo vážnou, slyšel jsem její hlas, a nechápal, že jsem jí kdy mohl naslouchat, a přitom nebýt spalován žárem a neucházet se o ni. V omámení a horečce jsem vstal, rozsvítil a vrhl se do práce, nechal lidské hlasy a nástroje, aby se o sebe navzájem ucházely, úpěnlivě žadonily a hrozily, opakoval jsem píseň touhy v nových, horečnatých melodiích. často mi však byla tato útěcha odepřena, potom jsem ležel rozpálený a divoký, sužován mučivou nespavostí, zmateně a nesmyslně jsem vyslovoval její jméno Gertruda, Gertruda, odhazoval útěchu a naději a zoufale se oddával strašné bezmoci žádostivosti. Volal jsem Boha a ptal se ho, proč mě tak stvořil, proč mě zmrzačil a místo štěstí, které má kdejaký chudák, mi nedal nic než krutou útěchu, že jsem se směl probírat tóny a to, co pro mě bylo nedosažitelné, zas a znovu zpodobovat v neplodných hudebních fantaziích a konejšit tak svou žádostivost.
Za dne se mi lépe dařilo ovládnout svou vášeň. Zaťal jsem zuby, seděl od časného rána nad prací, vynucoval si klid dlouhými procházkami a povzbuzení studenými sprchami a večer jsem před stínem hrozící noci prchal do veselé blízkosti sourozenců Teiserových,

kde mi byl na několik hodin dopřán klid a mnohdy téměř pohoda. Teiser si dobře všiml, že trpím a jsem nemocný, připisoval to však práci a radil mi, abych se šetřil, přestože sám se jí zapáleně účastnil a na to, jak moje opera roste, se díval stejně vzrušeně a netrpělivě jako já. Někdy jsem také pro něj zašel a vzal ho ven, abych mohl být jen s ním, a pak jsme spolu strávili večer v nějaké stinné zahradní restauraci, kde

mi však nedělaly dobře milenecké páry a noční modř, lam-piony a ohňostroje a vůně žádosti, kterou letní večery ve městě vždycky mívají.
Doopravdy zlé to bylo, když odjel i Teiser, aby s Brigitou o prázdninách putoval po horách. Zval mě, abych jel s nimi, a myslel to vážně, třebaže bych mu svou nepohyblivostí kazil radost; ale to jsem nemohl přijmout. Dva týdny jsem zůstal sám ve městě, trpěl nespavostí a vyčerpáním a práce se mi už nedařila. Tu mi Gertruda poslala z nějaké vesnice ve Wallisu malou krabičku plnou rododendronů, a když jsem viděl její rukopis a vybalil zhnědlé, zvadlé květiny, padlo to na mě jako pohled jejích milých očí a já se zastyděl za svou divokost a nedůvěru. Pochopil jsem, že bude lepší, když bude o mém stavu vědět, a příštího rána jsem jí napsal krátký dopis. Napůl žertem jsem jí líčil, že nemohu vůbec spát a že je to touhou po ní a že už nemohu přijímat její přátelství, protože u mě je to láska. Při psaní se mě to znovu zmocnilo, a dopis, který začínal klidně a skoro žertovně, byl ke konci prudký a vášnivý.
Poštou téměř každý den přicházely pozdravy a pohlednice od sourozenců Teiserových, kteří nemohli tušit, že mi tím pokaždé způsobují zklamání, neboť jsem očekával jinou poštu z jiných rukou.
A ta konečně přece jen přišla - šedá obálka nadepsaná Gertrudi-ným lehkým, hravým rukopisem a uvnitř dopis.
"Milý příteli! Váš dopis mě uvádí do rozpaků. Vidím, že trpíte a prožíváte těžké časy, jinak bych Vám musela vyhubovat, že mě tak přepadáte. Víte, jak Vás mám ráda; ale současný stav je mi příjemný a nemám ještě potřebu ho měnit. Kdybych viděla nebezpečí, že Vás ztratím, udělala bych všechno, abych si Vás udržela. Ale na Váš žhavý dopis nemohu odpovědět. Mějte trpělivost, nechte mezi námi všechno tak, jak to bylo, dokud se nesetkáme a nebudeme si moci spolu promluvit. Potom bude vše snazší.
Přátelsky
Vaše Gertruda."

Tím se změnilo málo, a přesto mi ten dopis udělal dobře. Byl to přece pozdrav od ní, strpěla a dovolila, abych se o ni ucházel, neodmítla mě. Také mi její dopis přinesl něco z její bytosti, něco z její téměř chladné čistoty, a místo obrazu, který si o ní vytvořila moje touha, stála v mých myšlenkách zase ona sama. Její pohled ode mě požadoval důvěru, cítil jsem její blízkost a zároveň se ve mně probudily stud a hrdost, pomohly mi zvítězit nad tou stravující žádostí a zkrotit palčivá přání. Nikoli ukonejšený, ale posílený a zmužilý jsem se držel zpříma. Nastěhoval jsem se i se svou prací do hostince v jedné vesnici, dvě hodiny od města. Tam jsem hodně sedával ve stinném a už odkvetlém šeříkovém loubí a přemýšlel a divil se svému životu. Jak osamělý a cizí jsem kráčel svou cestou, nejasno kam! A nikde jsem nezapustil kořeny a nezískal domovské právo. S rodiči jsem udržoval jen vnější kontakty ve zdvořilých dopisech; své povolání jsem opustil, abych se vydal za nebezpečnými tvůrčími fantaziemi, které mě však neukojily Mí přátelé mě neznali, Gertruda byla jediný člověk, s nímž jsem mohl žít v plném porozumění a dokonalém společenství. A moje práce, to, pro co jsem žil a co mělo dát mému životu smysl, to byl jen hon za stíny, stavění vzdušných zámků! Což to opravdu mohlo mít nějaký význam a ospravedlnit a vyplnit lidský život, to kupení řad tónů a vzrušené hraní s útvary, které v nejlepším případě jednou pomohou jiným lidem příjemně strávit nějakou tu hodinu?
Přesto jsem opět pracoval obstojně pilně a vnitřně jsem toho léta operu dokončil, i když navenek ještě mnoho chybělo a teprve velmi málo bylo napsáno. Občas mě opět zachvátila čirá radost a já si do-mýšlivě představoval, jak mé dílo získá moc nad lidmi, jak budou muset být zpěváci a hudebníci, dirigenti a sbory vykonavateli mé vůle a jak bude působit na tisíce. Jindy mi připadalo téměř tajuplné a strašidelné, že všechna tato hnutí a tato moc mají vycházet z bezmocných snů a fantazií ubohého, osamělého člověka, kterého všichni litují. Občas jsem také ztrácel odvahu a měl dojem, že je nemožné, aby má práce byla kdy uvedena, že je všechno špatné a přepjaté. To se však stávalo zřídka, v podstatě jsem byl o životě a síle své práce přesvědčen. Byla také poctivá a žhavá, byla prožitá a měla v žilách krev, a ačkoli ji dnes už nerad poslouchám a píši úplně jinou hudbu, přece jen je v této opeře celé mé mládí, a slyším-li z ní hrát některé

takty, je to stejné, jako by ke mně zavála vlahá jarní bouře z opuštěných údolí mládí a vášně. A když si pomyslím, že celý její žár a moc nad srdci se zrodila ze slabosti a strádání a touhy, tak už nevím, má-li mi

celý můj tehdejší život, a ještě i ten současný, být milý, nebo mám-li ho litovat.
Léto se blížilo ke svému sklonku, v jedné temné noci s divokými, vášnivě vzlykajícími lijáky jsem dopsal předehru, a ráno už byl déšť chladný a drobný, nebe průzračně šedé a zahrada podzimní. Sbalil jsem si věci a vrátil se do města.
Ze všech mých známých byl zatím zpátky jen Teiser se sestrou. Oba byli opálení z hor a vypadali skvěle, na svých túrách toho neuvěřitelně mnoho zažili, a přece projevovali živý zájem a byli zvědaví, jak to vypadá s mou operou. Probrali jsme předehru a mně samotnému bylo skoro svátečně, když mi Teiser položil ruku na rameno a řekl sestře: "Brigito, podívej se na něj, to je velký hudebník!"
Gertrudin návrat jsem přes veškerou touhu a vzrušení přece jen očekával s důvěrou. Mohl jsem jí ukázat hezký kus práce a věděl jsem, že všechno bude prožívat, chápat a vychutnávat, jako by šlo o její vlastní dílo. Nejvíce jsem byl zvědavý na Heinricha Muotha, jehož pomoc pro mě byla nepostradatelná a o němž jsem celé měsíce neslyšel ani slovo.
Konečně se objevil, ještě před Gertrudiným návratem, a jednoho rána vešel do mého pokoje. Dlouho mi hleděl do tváře.
"Vypadáte strašně," řekl a zavrtěl hlavou. "No, když člověk píše takové věci!"
"Podíval jste se na tu roli?"
"Podíval? Umím ji zpaměti a budu ji zpívat, jakmile budete chtít. To je proklatá muzika!"
"Myslíte?"
"Uvidíte! Teď jste měl svůj nejkrásnější čas, jen počkejte! Jakmile bude opera uvedena, je konec s malou, nenápadnou slávou. Konečně, to je vaše věc. Kdy budeme zpívat? Pár poznámek bych k tomu přece jen měl. Jak daleko jste s celkem?"
Ukázal jsem mu, co se ukázat dalo, a on mě hned vzal s sebou do svého bytu. Tam jsem ho poprvé slyšel zpívat tuto roli, při které jsem skrze svou vášeň stále myslel na něj, a cítil jsem moc své hudby a jeho hlasu. Teprve teď jsem v myšlenkách mohl to celé vidět před sebou na scéně, teprve teď proti mně vyšlehl můj vlastní plamen a

dal mi pocítit své teplo, už nepatřil mně a už nebyl mým dílem, ale měl svůj vlastní život a působil na mě jako cizí síla. Poprvé jsem pocítil toto odpoutávání díla od tvůrce, na které jsem dosud příliš nevěřil. Mé dílo začalo povstávat a hýbat se a projevovat život, ještě před chvílí jsem je držel v ruce, a odteď už nikdy nebude moje, bylo jako dítě, které odrostlo otci a na vlastní pěst uplatňovalo svou sílu, samostatně se na mě dívalo cizíma očima, a přece neslo mé jméno a mělo na čele napsané moje znamení. Tento dvojaký, ba mnohdy děsivý pocit jsem později míval i při představeních.
Muoth nacvičil roli dobře, a v tom, co si přál, aby bylo změněno, jsem mu mohl ustoupit. Teď se zvědavě ptal na sopránovou roli, kterou znal jen zpola, a chtěl vědět, zda už mi ji nějaká zpěvačka přezpívala.
Nyní jsem musel poprvé mluvit o Gertrudě a podařilo se mi to klidně a nenápadně. Podle jména ji samozřejmě znal, nikdy však nedocházel do Imthorova domu a byl překvapen, když slyšel, že Gertruda roli nastudovala a umí ji zpívat.
"To musí mít dobrý hlas," poznamenal uznale, "velmi vysoký a lehký. Nechtěl byste mě tam jednou uvést?"
"Stejně bych byl o to požádal. Rád bych vás několikrát slyšel zpívat se slečnou Imthorovou, bude potřeba udělat nějaké úpravy. Jakmile bude rodina opět ve městě, chtěl bych ji o to poprosit."
"Vlastně jste, Kuhne, dítě Štěstěny. A s orchestrální hudbou vám pomáhá Teiser. Uvidíte, že ten kus bude mít úspěch."
Neřekl jsem nic, nemyslel jsem ještě na to, co bude později, ani na osud své opery, nejprve musí být hotová. Avšak od chvíle, kdy jsem ho slyšel zpívat, jsem i já věřil v sílu své práce.
Teiser, kterému jsem o tom vyprávěl, vztekle poznamenal: "To bych řekl. Muoth má nekřesťanskou sílu. Jen kdyby nebyl takový fušer. Nikdy mu nejde o hudbu, vždycky jen o sebe samého. Je to hazardér, ve všem."
V den, kdy jsem se podzimní zahradou, kde zvolna začínalo opadávat listí, blížil k Imthorovu domu, abych navštívil Gertrudu, která se konečně vrátila, mi srdce sklíčeně bušilo. Ona však, krásnější, ztepilejší a lehce opálená, mi přicházela s úsměvem vstříc, podala mi ruku a milým hlasem a jasným

pohledem a celým svým ušlechtilým a nenuceným vystupováním mi okamžitě zase učarovala, a já, blažený, odložil své starosti a touhy a byl šťasten, že opět smím být v její hojivé blízkosti. Nechala na mně, jak se zachovám, a protože jsem

nenašel cestu, jak zavést řeč na svůj dopis a prosbu, mlčela o tom všem i ona a ani gestem mi nenaznačila, že by naše přátelství bylo zkaleno či ohroženo. Nepokoušela se ode mě odtáhnout, opět se mnou bývala často sama a tak projevovala důvěru, že budu ctít její vůli a nebudu se o ni opakovaně ucházet dříve, než mě k tomu sama povzbudí. Bez meškání jsme probrali všechno, co jsem v těch měsících napsal, a vyprávěl jsem jí, že Muoth už svou roli má a chválí ji. Prosil jsem o dovolení, abych ho směl přivést, protože je pro mě nezbytné projít obě hlavní role s nimi společně, a ona svolila.
"Moc ráda to nedělám," řekla, "to vy dobře víte. Jinak nikdy před cizími lidmi nezpívám, a před panem Muothem je mi to dvojnásob trapné. Nejen proto, že je to slavný zpěvák. Má v sobě něco, čeho se bojím, alespoň na scéně. No, uvidíme, nějak to půjde."
Neodvažoval jsem se přítele bránit a vychvalovat, aby se ještě víc neostýchala. Byl jsem přesvědčen, že s ním po první zkoušce bude ráda zpívat dál.
O několik dní později jsem přijel s Muothem autem, byli jsme očekáváni a přijal nás pán domu, velmi zdvořile a chladně. Proti mým častým návštěvám a důvěrnému vztahu s Gertrudou neměl to nejmenší, smál by se, kdyby ho na to někdo upozornil. Ale že nyní k tomu přibyl Muoth, to se mu nelíbilo. Ten byl dnes velmi elegantní a měl korektní vystupování a zdálo se, že oba Imthorovi jsou jím příjemně překvapeni. Zpěvák, pověstný násilník a domýšlivec, se choval velmi vybraně, dokonce ani nebyl ješitný a v rozhovoru sice projevoval rozhodnost, leč zůstával skromný.
"Půjdeme zpívat?" zeptala se Gertruda po chvíli a vstali jsme, abychom přešli do hudebního salonu. Sedl jsem si ke klavíru, naznačil předehru a scénu, podal několik vysvětlení a nakonec požádal Gertrudu, aby začala. Učinila to nerada a opatrně, s polovičním nasazením hlasu. Oproti tomu Muoth, když přišel na řadu, zpíval bez váhání naplno, aniž by si šetřil hlas, strhl nás oba s sebou a rychle nás vtáhl do víru hudby, takže se jí nyní oddala i Gertruda. Muoth, který v dobrých domácnostech jednal s dámami velmi odměřeně, k ní teprve teď obrátil pozornost, sledoval její zpěv se zájmem a srdečnými, nepřehnanými, kolegiálními slovy vyjádřil svůj obdiv.
Od té chvíle stísněnost zmizela, hudba nás spřátelila a stmelila. A mé dílo, které tu ještě stále leželo polomrtvé ve špatně pospojovaných kusech, k sobě srůstalo stále více a těsněji. Věděl jsem teď, že

to hlavní na něm bylo uděláno a nic podstatného se už nemůže zkazit, a to se mi zdálo dobré. Neskrýval jsem svou radost a s pohnutím děkoval oběma přátelům. Z domu jsme odcházeli svátečně a radostně naladění a Heinrich Muoth mě zavedl na neplánovanou hostinu do své oblíbené restaurace. U šampaňského udělal něco, co nikdy udělat nechtěl, začal mi tykat a zůstal u toho a já měl radost a nic jsem proti tomu nenamítal.
"Tak máme radost a oslavujeme," smál se, "a vlastně máme pravdu, když slavíme předem, to je vždycky nejhezčí. Potom to vypadá jinak. Ty teď, chlapče, vpluješ do divadelního lesku, a připijme si na to, aby tě nezničil jako většinu ostatních."
Ještě nějaký čas se Gertruda Muotha ostýchala a byla v jeho přítomnosti uvolněná a otevřená pouze při zpěvu. Byl velmi zdrženlivý a ohleduplný a Gertruda ho pozvolna ráda vídala přicházet a zvala ho, stejně jako mě, pokaždé s nelíčeným přátelstvím k další návštěvě. Hodiny, kdy jsme byli jen my tři sami, byly stále řidší. Role byly přezpívány a probrány a u Imthorů opět začal zimní společenský život s pravidelnými hudebními večery, na kterých se teď často objevoval i Muoth, aniž by na nich účinkoval.
Občas jsem měl dojem, že se mi Gertruda začíná odcizovat, že se ode mě trochu odtahuje; avšak vždycky jsem se za takové myšlenky trestal a styděl se za svou nedůvěru. Viděl jsem, že Gertruda má mnoho práce jako domácí paní pohostinného domu, a často jsem měl radost z toho, když jsem ji vídal tak štíhlou a vznešenou, a přece půvabnou kráčet mezi hosty a vše řídit.
Mně týdny ubíhaly rychle. Seděl jsem u práce, kterou jsem chtěl pokud možno v zimě dokončit, scházel jsem se s Teiserem, večery trávil u něj a jeho sestry, k tomu spousta korespondence a zážitků, neboť tu a tam byly mé písně zpívány a v Berlíně bylo uvedeno všechno, co jsem složil pro smyčce. Přicházely

dotazy a novinové kritiky a náhle jako by všichni věděli, že pracuji na opeře, přestože já jsem kromě Gertrudy, Teiserových a Muotha o tom nikomu neřekl slovo. Nu, teď to bylo jedno a v podstatě mě tato znamení úspěchu těšila, zdálo se, že nyní přede mnou konečně, a přece jen dostatečně brzy leží volná cesta.
Doma u rodičů jsem nebyl už celý rok. Teď jsem k nim jel na Vánoce. Matka byla milá, ale zůstala v ní stará stísněnost, která stála mezi námi a pro mě představovala obavu, že nebudu pochopen, pro

ni nevíru v mé umělecké povolání a nedůvěru k vážnosti mých snah. Nyní živě hovořila o tom, co o mně slyšela a četla, ale spíše než z přesvědčení tak činila proto, aby mi udělala radost, neboť v podstatě nedůvěřovala tomuto zdánlivému úspěchu stejně jako celému mému umění. Měla hudbu ráda, dříve také trochu zpívala, přesto byl hudebník v jejích očích něco nuzného a mé hudbě, o níž leccos slyšela, nerozuměla a nesouhlasila s ní.
Otec měl víry více. Jako obchodník myslel především na můj vnější postup, a přestože mě vždy bez reptání bohatě podporoval a od mého odchodu z orchestru dokonce opět hradil všechny mé náklady, přece jen rád viděl, že jsem začal vydělávat a měl jsem vyhlídky, že budu jednou schopen žít z vlastních peněz, což i při svém bohatství považoval za nutný základ počestné existence. Našel jsem ho ostatně ležet v posteli, protože právě den před mým příjezdem upadl a poranil si nohu.
Zastihl jsem ho naladěného k lehce filozofujícím rozhovorům, sblížil jsem se s ním více než kdykoli předtím a těšila mě jeho osvědčená praktická životní moudrost. Mohl jsem se mu svěřit s leckterým svým trápením, což bych dříve ze studu nikdy neudělal. Přitom jsem si vzpomněl najeden Muothův výrok, který jsem otci opakoval. Muoth jednou řekl, ovšem nikoli vážně, že považuje mládí za nejtěžší čas v životě a domnívá se, že staří lidé jsou většinou mnohem veselejší a spokojenější než mladí. Otec se tomu smál a potom zamyšleně pravil: "My staří samozřejmě říkáme opak. Ale tvůj přítel přece jen vycítil kus pravdy. Myslím, že můžeme v životě vést přesnou hranici mezi mládím a stářím. Mládí končí tam, kde přestává egoismus, stáří začíná s životem pro jiné. Myslím to tak: mladí lidé mají ze svého života mnoho požitků a mnoho trápení, protože ho žijí jen pro sebe. Každé přání a každý nápad jsou důležité, každá radost se musí vychutnat, ale také každé utrpení, a mnohý, kdo svá přání vidí jako nesplnitelná, hned zahazuje celý život. To je mladické. Pro většinu lidí však přijde čas, kdy se to změní, kdy žijí více pro jiné, rozhodně ne z ctnosti, nýbrž zcela přirozeně. U většiny to přinese rodina. Člověk myslí méně na sebe a svá přání, když má děti. Jiní se zbaví egoismu, když se začnou věnovat úřadu, politice, umění nebo vědě. Mládí si chce hrát, stáří pracovat. Nikdo se nežení proto, aby měl děti, ale když děti má, změní ho, a nakonec vidí, že všechno se přece jen dělalo pro ně. To souvisí s tím, že mládí sice rádo mluví

o smrti, ale stejně na ni nikdy nemyslí. U starých je tomu naopak. Mladí si myslí, že budou žít věčně, a proto mohou všechna přání a myšlenky odvíjet od sebe. Staří už zjistili, že někde je konec a že všechno, co člověk má a dělá sám pro sebe, na konci padne do díry a nebylo pro nic. Proto potřebuje jinou věčnost a taky víru, že nepracuje jen pro červy. Od toho jsou žena a dítě, obchod a úřad a vlast, aby člověk věděl, pro koho je ta každodenní dřina a soužení. A v tom má tvůj přítel úplnou pravdu: člověk je spokojenější, když žije pro jiné, než jen pro sebe sama. Jen by staří z toho stáří neměli dělat až takové hrdinství, jakým není. Také z těch nejhorlivějších mladých budou ti nejlepší staří, a nikoli z těch, kteří si už na škole počínají jako dědečkové."
Týden jsem zůstal doma a hodně proseděl u otcovy postele; nebyl to trpělivý nemocný a pravda, kromě malého zranění na noze byl při skvělé síle a zdraví. Přiznal jsem mu, jak lituji, že jsem ho už dříve neocenil a nesblížil se s ním, on však namítl, že to je oboustranné a že našemu budoucímu přátelství to poslouží lépe, než kdybychom se byli předčasně pokoušeli jeden druhému porozumět, což se podaří jen zřídka. Opatrně a vlídně se vyptal, jak se mi daří se ženami. O Gertrudě jsem nechtěl říci nic, a tak byla má zpověď velmi jednoduchá.
"Upokoj se!" usmál se otec. "Máš předpoklady stát se opravdu dobrým manželem, toho si moudré ženy brzy všimnou. Jen nějaké úplně chudé nesmíš věřit, ta by mohla chtít tvé peníze. A když nenajdeš tu, kterou si představuješ a kterou bys chtěl, také není nic ztraceno. Láska mezi mladými lidmi a láska v dlouhém manželství není totéž. V mládí myslí každý na sebe a stará se o sebe. Ale když je tu jednou

domácnost, jsou na starání jiné věci. Mně se také tak vedlo, to asi můžeš vědět. Byl jsem do tvé maminky hodně zamilovaný, byl to opravdu sňatek z lásky. To však trvalo jenom rok nebo dva, potom se zamilovanost vytratila a brzy byla spotřebovaná do posledního zbytku, a my tu stáli a nevěděli, co si jeden s druhým počít. Pak právě přišly děti, tví oba starší sourozenci, kteří záhy zemřeli, a my se o ně museli starat. Proto se nároky jednoho na druhého zmenšily, ci-zota zase zmizela a najednou tady opět byla láska, samozřejmě ne ta stará, ale nějaká úplně jiná. A ta od té doby vydržela více než třicet let, aniž by potřebovala moc záplatovat. Tak dobře se všem sňatkům z lásky nevede, dokonce jen málokterým."

Mně teď sice tyto názory neposloužily, avšak nový, přátelský vztah s otcem mi dělal dobře a znovu ve mně probudil lásku k domovu, který se mi v posledních letech stal téměř lhostejným. Když jsem opět odcestoval, nelitoval jsem návštěvy a rozhodl se, že v budoucnu budu s rodiči v lepším spojení.
Práce a cesty spojené s uváděním mých houslových skladeb mě na čas zdržely od návštěvy Imthorova domu. Když jsem se vrátil, patřil Muoth, který tam dříve chodil jen v mém doprovodu, k nej-častěji zvaným hostům. Starý Imthor se k němu stále ještě choval chladně a lehce odmítavě, Gertruda se s ním však zřejmě dobře spřátelila. Mně to bylo milé, neměl jsem žádný důvod k žárlivosti a byl jsem přesvědčen, že dva tak rozdílní lidé jako Muoth a Gertruda se sice mohou jeden o druhého zajímat a navzájem se přitahovat, nemohli by se však uspokojit a milovat. Tak jsem bez nedůvěry přihlížel, když s ní zpíval a oba proplétali své krásné hlasy. Vypadali dobře, oba vysocí, vznosní lidé, on tmavý a vážný, ona světlá a veselá. V poslední době jsem si však občas všiml, že její vrozené veselí se prosazuje s určitou námahou a leckdy je unavené a zastřené. Nezřídka se na mě vážně a zkoumavě zadívala, se zvědavostí a zájmem, s jakým se dívají stísnění a znepokojení lidé; a když jsem pak na ni kývl a odpověděl radostným pohledem, stahovaly se jí rysy k úsměvu tak pomalu a s takovým úsilím, až mě to zabolelo.
Ale něco takového jsem zpozoroval jen málokdy, zpravidla mi Gertruda připadala stejně veselá a zářící jako dříve, takže jsem ony postřehy považoval za domněnky nebo je připisoval přechodné skleslosti. Jen jednou jsem se opravdu polekal. Jeden z domácích přátel právě hrál Beethovena, ona seděla opřená v položeru a musela si myslet, že ji nikdo nesleduje. Předtím, za jasného světla při vítání hostů, vypadala usměvavě a vesele. Nyní však, ponořená do sebe a zjevně hudbu nevnímající, si nekontrolovala tvář, a na ní se objevil výraz únavy, strachu a plachostí jako u štvaného, náhle bezradného dítěte. Trvalo to několik minut, a když jsem to spatřil, srdce se mi málem zastavilo. Trpěla a měla starosti, už to samo o sobě bylo zlé, ale že i přede mnou hrála veselou a všechno skrývala, to mi nahánělo strach. Jakmile koncert skončil, vyhledal jsem ji, sedl si k ní a začal nevinný rozhovor. Mluvil jsem o tom, že je to asi pro ni neklidná zima a že i já tím strádám, říkal jsem však všechno lehkým a žertovným tónem. Nakonec jsem připomněl jaro, kdy jsme spolu hráli a

zpívali a probírali mou ještě nehotovou operu.
Tu pravila: "Ano, to byla krásná doba." Víc ne, ale přece to bylo doznání, neboť to řekla s nechtěnou vážností. Já však z toho vyčetl naději pro sebe a v srdci jí byl vděčný.
Velmi rád bych jí zopakoval svou otázku z léta. Při vší skromnosti jsem se domníval, že změnu v její podstatě, stísněnost a nejistou plachost, kterou právě na chvilku přede mnou projevila, smím přijímat jako příznivé znamení pro sebe. S dojetím jsem sledoval, jak její dívčí hrdost zřejmě trpí a tvrdě se brání. Neodvážil jsem se ale nic říci, bylo mi jí v její nejistotě líto a také jsem věřil, že musím dodržet svůj tichý slib. Nikdy jsem neuměl se ženami zacházet; dělal jsem opačnou chybu než Heinrich Muoth: zacházel jsem se ženami jako s přáteli.
Protože jsem svá pozorování nemohl nadále považovat za klam a Gertrudinu změněnou povahu jsem chápal jen napůl, držel jsem se zpátky, trochu omezil své návštěvy a vyhýbal se intimním rozhovorům s ní. Chtěl jsem ji šetřit, a ne ji ještě víc poplašit a znepokojit, protože se zdálo, že trpí a je rozpolcená. Myslím, že si toho všimla a neviděla mou zdrženlivost nerada. Doufal jsem, že s koncem zimy a živého společenského života pro nás oba opět nadejde tichý, krásný čas, do té doby jsem chtěl čekat. Často mi však bylo té krásné dívky hluboce líto a proti své vůli jsem sám pozvolna začal být neklidný a cítil ve vzduchu něco zlého.

Nastal únor a já jsem toužebně vyhlížel příchod jara a trpěl stavem napětí. I Muoth se u mě ukazoval zřídka, měl ovšem namáhavou zimu v Opeře a rozmýšlel se mezi dvěma nabídkami velkých divadel, které mu v poslední době došly, a obě pro něho byly ctí. Milenku zřejmě neměl, alespoň od rozchodu s Lottou jsem u něj už žádnou ženu neviděl.
Před nedávnem jsme oslavili jeho narozeniny, od té doby jsem se s ním nesetkal.
Teď mě k němu hnala potřeba, neboť mě trápila proměna mého vztahu ke Gertrudě, a taky jsem trpěl přepracováním a zimní únavou. Tak jsem ho vyhledal, abych si s ním zase jednou popovídal. Nalil mi sherry a vyprávěl o divadle, ostatně byl unavený a rozptýlený a podivuhodně mírný. Poslouchal jsem, rozhlížel se po pokoji a právě jsem se chtěl zeptat, zda byl zase u Imthorů. Vtom jsem při lhostejném pohledu na stůl uviděl obálku s Gertrudiným rukopisem. Ještě

jsem se nad tím nestačil ani zamyslet, a už ve mně stoupaly úlek a trpkost. Třeba to bylo pozvání, prostá zdvořilost, ale já tomu nevěřil, i když bych tak rád.
Podařilo se mi zůstat klidný a brzy jsem odešel. Ač jsem se tomu vzpínal, bylo mi všechno jasné. Mohlo to být pozvání, maličkost, náhoda - věděl jsem však, že to nebylo ono. Náhle jsem si uvědomil a pochopil všechno, co se v poslední době událo a přihodilo. Sice jsem si předsevzal, že to přezkoumám a vyčkám, ale všechny tyto myšlenky byly jen záminky a vytáčky, v podstatě byl šíp zabodnutý a hnisal v krvi, a když jsem přišel domů a seděl ve svém pokoji, otu-pělost pomalu ustupovala děsivě jasnému vědomí, které mnou ledově pronikalo a dávalo mi pocítit, že můj život je nyní zmařen a má víra a naděje zničeny.
Několik dní se nedostavovaly ani slzy, ani bolest. Aniž bych to rozvážil, rozhodl jsem se, že nebudu dál žít. Správněji řečeno, moje vůle k životu ochabla a nakonec se zdálo, že docela zmizela. Pomýšlel jsem na smrt jako na záležitost, která musí být neprodleně udělána a při které člověk nepřemýšlí, jestli je to příjemné nebo ne.
K věcem, které jsem předtím musel zařídit a zařídil, patřila především návštěva u Gertrudy, abych získal - více méně pro pořádek -pro můj pocit tak jako tak postradatelné potvrzení. Mohl jsem ho dostat od Muotha; ale přestože se mi jevil méně vinným než ona, nepřemohl jsem se, abych za ním zašel. Vydal jsem se ke Gertrudě, ale nezastihl jsem ji, tak jsem druhý den přišel zase a několik minut jsem se bavil s ní a jejím otcem. Ten však záhy odešel, protože si myslel, že se chceme věnovat hudbě.
Teď proti mně stála sama a já se na ni ještě jednou zvědavě zadíval, byla lehce proměněná, přesto o nic méně krásná než kdykoli dříve.
"Promiňte, Gertrudo," řekl jsem pevně, "že vás ještě jednou musím trápit. V létě jsem vám napsal dopis - mohl bych na něj teď dostat odpověď? Musím odjet, možná na dlouho, jinak bych čekal, až vy sama..."
Protože zbledla a udiveně se na mě podívala, snažil jsem se jí pomoci: "Musíte říci ne, že? Myslel jsem si to. Chtěl bych jen mít jistotu."
Smutně přikývla.
"Je to Heinrich?" zeptal jsem se.

A ona opět přikývla a náhle se polekala a chytila mě za ruku.
"Odpusťte mi! A neudělejte mu nic!"
"To nemám v úmyslu, buďte klidná," řekl jsem a musel se usmát, neboť jsem si vzpomněl na Marion a na Lottu, které na něm také tak úzkostlivě visely a které tloukl. Možná bude tlouci i Gertrudu a zničí celou její nádhernou vznešenost a důvěřivou povahu.
"Gertrudo," začal jsem znovu, "rozmyslete si to ještě! Ne kvůli mně, já už vím, jak se věci mají! Ale Muoth vás neučiní šťastnou. Adieu, Gertrudo."
Můj chlad a jasné vědomí zůstaly neotřeseny. Teprve nyní, když ke mně Gertruda promluvila a měla onen tón, který jsem znal od Lotty, a když na mě celá rozbolavělá pohlédla a řekla: "Takhle neodcházejte, to si od vás nezasloužím!" zlomilo se mi srdce a jen s námahou jsem se opanoval.
Podal jsem jí ruku a řekl: "Nechci vám působit bolest. Nechci ani škodit Heinrichovi. Ale počkejte ještě, nedovolte mu, aby vás ovládal! Zničí všechny, které má rád."
Zavrtěla hlavou a pustila mou ruku. "Adieu!" řekla tiše. "Já nejsem vinna. Myslete v dobrém na mě i na

Heinricha!"
Tím to bylo vyřízeno. Vrátil jsem se domů a dál obstarával své věci, jako by šlo 0 obchodní záležitost. Sice mě při tom rdousila bolest a krvácelo mi srdce, přihlížel jsem však jako z dálky a nevěnoval tomu ani myšlenku. Bylo jedno, jestli se mi ve dnech a hodinách, které mi ještě zbývaly, povede dobře nebo zle. Srovnal jsem hromady notových listů, na kterých byla napsána moje napůl hotová opera, a napsal jsem k tomu dopis Teiserovi, aby dílo zůstalo pokud možno zachováno. Kromě toho jsem usilovně přemýšlel, jak mám zemřít. Rád bych ušetřil své rodiče, ale nepřišel jsem na žádný způsob smrti, který by to umožňoval. Nakonec na tom ani tolik nezáleželo; rozhodl jsem se pro revolver. Všechny tyto otázky přede mnou vyvstávaly jen matně a neskutečně. Jasné bylo jen poznání, že dál žít nesmím; neboť už jsem za ledovou slupkou svého rozhodnutí tušil děsivost života, který by mi zůstal. Strašlivě na mě hleděl z prázdných očí a byl nekonečně ošklivější a strašnější než temná, celkem lhostejná představa umírání.
Druhý den po poledni jsem měl všechno nezbytné vyřízeno. Chtěl jsem si ještě jednou projít město, musel jsem také vrátit do knihovny několik knížek. Bylo uklidňující vědět, že večer už nebudu žít. Měl

jsem pocity zraněného, který leží napůl v narkóze a necítí bolest samu, nýbrž předtuchu strašlivých muk. Nyní jen doufá, že snad upadne do úplného bezvědomí dříve, než tušená bolest opravdu propukne. Tak bylo mně. Netrpěl jsem ani tak skutečnou bolestí jako spíše trýznivým strachem, že bych mohl ještě jednou nabýt vědomí a potom musel vyprázdnit celý ten pohár, který mi měla přivolaná smrt odebrat.
Proto jsem svou pochůzku vyřizoval ve spěchu, obstaral jsem potřebné a běžel rovnou zpátky Udělal jsem jen malou okliku, abych nemusel jít kolem Gertrudina domu. Neboť jsem tušil, aniž bych to dokázal domyslet, že by mě možná při pohledu na ten dům mohla přepadnout a smést ta nesnesitelná muka, před nimiž jsem prchal.
Tak jsem došel zpátky k domu, kde jsem bydlel, oddechl jsem si, otevřel dveře a okamžitě stoupal po schodech nahoru s úlevou v duši. Kdyby se mě ještě teď snažil dostihnout žal a vztahoval po mně paráty, kdyby teď někde ve mně začala bodat strašlivá bolest, byly mezi mnou a osvobozením už jen kroky a vteřiny.
Ze schodů proti mně sestupoval nějaký muž v uniformě. Uhnul jsem a spěchal, abych se kolem něho protáhl, pln strachu, že by mě mohl zastavit. Tu se dotkl čepice a vyslovil mé jméno. Zapotácel jsem se a pohlédl na něj. Oslovení, zdržení, naplnění mé obavy mnou projelo a náhle mě zavalila smrtelná únava, jako bych musel klesnout k zemi a neměl žádnou naději udělat ještě těch pár kroků a dosáhnout svého pokoje.
Zmučeně jsem zíral na cizího muže, a protože mě zmohla slabost, sedl jsem si na schod. Zeptal se, zda jsem nemocný, zavrtěl jsem hlavou. Přitom pořád držel v ruce něco, co mi podával a já nechtěl přijmout, až mi to skoro násilím vtiskl do ruky. Odmítavě jsem mávl rukou a řekl: "Já nechci."
Volal domácí, ale nebyla tu. Chytil mě tedy pod paží, aby mi pomohl nahoru, a jakmile jsem viděl, že není úniku a že mě nenechá samotného, ovládl jsem se, vstal jsem a šel napřed do svého pokoje, kam mě následoval. Protože mě, jak se mi zdálo, pozoroval s nedůvěrou, ukázal jsem na svou chromou nohu a dělal, jako by mě bolela, a on mi uvěřil. Hledal jsem váček s penězi a dal mu marku, muž poděkoval a definitivně mi vtiskl do ruky onu věc, kterou jsem nechtěl přijmout - byl to telegram.
Vyčerpaně jsem stál u stolu a uvažoval. Tak mě přece zadrželi,

prolomili mé kouzlo. Co to tam leží? Od koho je ten telegram? To je jedno, nic mi do toho není. Byla to surovost, nosit mi teď telegramy. Už jsem měl všechno vyřízené a v posledním okamžiku mi ještě někdo pošle telegram. Rozhlédl jsem se, na stole ležel také dopis.
Dopis jsem strčil do kapsy, ten mě netrápil. Ale telegram mě týral, vetřel se do mých myšlenek a rušil mé kruhy. Seděl jsem proti němu, viděl jsem ho před sebou a rozmýšlel jsem se, zda ho mám přečíst nebo ne. Samozřejmě to byl útok na mou svobodu, o tom jsem nepochyboval. Někdo se pokusil vyrušit mě. Někdo mi nepřál únik, někdo chtěl, abych své utrpení vypil a vychutnal až do dna, abych nezůstal ušetřen ani loku, ani bodnutí, ani jediné křeči.
Proč mě telegram tak zaujal, nevím. Dlouho jsem seděl u stolu a neodvažoval se ho otevřít s pocitem, že v sobě skrývá moc stáhnout mě zpátky a nutit mě, abych snášel nesnesitelné, před kterým jsem chtěl

uprchnout. Když jsem ho konečně přece otevřel, třásla se mi ruka a jen pomalu, jako bych musel překládat z nějakého nezvyklého cizího jazyka, jsem luštil obsah. Stálo v něm: "Otec umírá. Prosím, přijeď okamžitě. Máma." Pozvolna mi došlo, co to znamená. Ještě včera jsem na rodiče myslel a litoval, že jim musím způsobit bolest, byla to však jen povrchní úvaha Teď vznesli námitku, strhli mě zpátky, uplatnili své právo. Okamžitě jsem si vzpomněl na rozhovory, které jsem s otcem vedl o Vánocích. Mladí lidé, řekl, mohou ve svém egoismu a pocitu nezávislosti dojít k tomu, že kvůli nesplněnému přání odhodí život; kdo však ví, že jeho život je spojen s životy jiných, toho nemůže vlastní žádostivost zavést tak daleko. A já jsem také visel na takovém poutu! Můj otec umíral, matka u něj byla sama, volala mě. Jeho umírání a její nesnáz mě v tomto okamžiku ještě nezasáhly u srdce, věřil jsem, že znám horší utrpení; ale že není přípustné, abych jim teď přihodil i své vlastní břemeno, nevyslyšel jejich prosbu, utekl jim, to jsem pochopil dobře.
Večer jsem stál na nádraží připraven na cestu, bez vůle, ale přece svědomitě jsem učinil všechno potřebné, koupil si jízdenku, shrábl peníze, které mi vrátili, postavil se na nástupiště a nastoupil do vago-nu. Usadil jsem se v koutě v očekávání dlouhé noční cesty. Přistoupil nějaký mladý člověk, rozhlédl se, pozdravil a sedl si proti mně. Na něco se zeptal, já na něj jen pohlédla nic jsem si nemyslel a nepřál, než aby mě nechal samotného. Zakašlal, vstal, vzal svou tašku ze žluté kůže a vyhledal si jiné místo.

Vlak jel nocí, slepý v nesmyslném úsilí, stejně tak tupý a svědomitý jako já, jako by se dalo ještě něco zmeškat nebo něco zachránit. Když jsem po několika hodinách sáhl do kapsy, nahmátl jsem dopis. Ještě ten je tady, pomyslel jsem si a otevřel ho.
Psal můj vydavatel o koncertech a honorářích a sděloval mi, že si věci stojí dobře a pokračují zdárně dál, že o mně psal jeden velký kritik v Mnichově a on mi k tomu blahopřeje. Přiložil výstřižek z jednoho časopisu, článek s mým jménem a titulem, i dlouhé povídání o stavu dnešní hudby a o Wagnerovi a Brahmsovi a potom kritiku mé smyčcové hudby a písní a bohatou chválu a přání dalších úspěchů; a zatímco jsem četl ta malá černá písmenka, pomalu mi začínalo být jasné, že to platí mně, že mi svět a sláva podávají ruku. Na okamžik jsem se musel zasmát.
Ale dopis a článek způsobily, že mi spadly šupiny z očí a nečekaně jsem hleděl zpátky do světa a sebe jsem neviděl vyhaslého a udolaného, nýbrž uprostřed dění a jako součást světa. Musím žít, musím si to nechat líbit. Jak je to možné? Ach, teď vystoupilo na povrch všechno, co jsem v sobě pět dní měl a co jsem jen tupě cítil a čemu jsem zamýšlel uniknout, a všechno to bylo hnusné, kruté a hanebné. Všechno to bylo rozsudkem smrti, a já ho nevykonal, musel jsem ho nechat nevykonaný.
Slyšel jsem rachotit vlak, otevřel jsem okno a viděl kolem ubíhat přikrčenou tmavou krajinu, smutné holé stromy s černým větvovím, statky pod velkými střechami a vzdálené kopce. To všechno vypadalo, jako by existovalo nerado, jako by dýchalo utrpením a odporem. Někdo to mohl považovat za krásné, ale mně se to zdálo jen smutné. Napadla mě píseň: "Chtěl to snad Bůh?"
Ať jsem se sebevíc snažil pozorovat stromy a pole a střechy venku za oknem, ať jsem jakkoli horlivě naslouchal rytmu kol, ať jsem se v myšlenkách jakkoli urputně držel všeho, co bylo nějak vzdálené a na co se dalo myslet bez zoufalství, dařilo se mi to jen na chvíli. I na otce jsem mohl myslet stěží. Klesal dolů a spolu se stromy a noční krajinou padal do zapomnění, a proti mé vůli a navzdory mému snažení se mi myšlenky vracely tam, kde být nesměly. Ležela tam zahrada se starými stromy a v ní dům, u vchodu palmy a na všech stěnách staré, temné obrazy, a já vešel dovnitř a stoupal po schodišti, míjel všechny staré obrazy, a nikdo mě neviděl, procházel jsem tam jako stín. Byla tam štíhlá dáma, která ke mně stála obrácená zády,

hlava s temně plavými vlasy. Viděl jsem oba, ji i jeho, jak se drží v objetí, a viděl jsem svého přítele Heinricha Muotha, jak se usmívá, tak melancholicky a krutě, jak to mnohdy dělával, jako by už věděl, že i tuto plavovlásku bude zneužívat a tlouci a že se proti tomu nedá nic dělat. Bylo to bláznivé a nesmyslné, že tomu ubožákovi a ničiteli připadaly ty nejkrásnější ženy a. že u mě zůstávala všechna láska a všechna laskavost ležet ladem. Bylo to bláznivé a nesmyslné; ale bylo to tak.
Když jsem se probral z jakéhosi zvláštního spánku nebo bezvědomí, spatřil jsem za oknem ranní úsvit a sivé světlé nebe. Protáhl jsem si ztuhlé údy, cítil jsem se vystřízlivělý a plný úzkosti a všechno se mi zdálo

zasmušilé a mrzuté. Teď jsem především musel myslet na otce a na matku.
Bylo ještě šero a časné ráno, když jsem zpozoroval, jak se přibližují mosty a domy mého rodného města. V zápachu a křiku nádraží mě přepadly únava a odpor tak silně, že jsem sotva dokázal vystoupit; pak jsem vzal své lehké zavazadlo a nastoupil do nejbližší drožky, jeli jsme po hladkém asfaltu a potom po mírně Zmrzlé zemi a přes dunící dlažbu, až jsme zastavili před širokými vraty našeho domu, která jsem nikdy neviděl zavřená.
Teď však zavřená byla, a když jsem, zmatený a vyděšený, zatahal za zvonek, nikdo mi nepřišel otevřít; ani se nikdo neozval. Pohlédl jsem nahoru na dům a připadal si jako v nějakém nepříjemném, bláznivém snu, kde je všechno zavřené a člověk musí šplhat po střechách. Kočí se udiveně díval a čekal. Sklíčeně jsem šel ke druhým dveřím, kterými jsem procházel jen zřídka, a v posledních letech vůbec ne. Byly otevřené a za nimi se nacházela otcova kancelář, a když jsem vstoupil, seděli tam jako vždycky v šedých sakách, tiší a zaprášení, pánové úředníci. Jakmile jsem vešel, povstali, protože já byl dědic. Účetní Klemm, který vypadal stejně jako před dvaceti lety, se uklonil a se smutkem v očích na mě tázavě pohlédl.
"Proč je vpředu zavřeno?" zeptal jsem se.
"Nikdo tady není."
"Kde je otec?"
"V nemocnici, a milostivá taky."
"Žije ještě?"
"Dneska ráno ještě žil, ale čeká se - -"
"Ano. A co to je?"

"Jak? Aha. Je to pořád ještě ta noha. Špatně ho léčili, říkáme to všichni. Najednou začal mít bolesti, pán strašně křičel. Pak ho odvezli do nemocnice. Má otravu krve. Ve dvě hodiny třicet jsme vám včera posílali telegram."
"Ano, děkuji. Teď mi, prosím, nechte přinést chleba s máslem a sklenici vína a objednejte drožku."
Pobíhali a šeptali a zase bylo ticho, potom mi někdo podal talíř a sklenici, jedl jsem chleba a pil víno, nastoupil jsem do vozu, kůň zafrkal a brzy jsem stál před branou nemocnice, kde po chodbách běhaly sestry v bílých čepcích a ošetřovatelé v modře pruhovaných plátěných oděvech. Někdo mě vzal za ruku a táhl do místnosti, vzhlédl jsem a uviděl plačící matku, jak v slzách pokyvuje hlavou, a v železné nízké posteli ležel otec, změněný a malý, a jeho krátká šedá bradka podivně trčela do vzduchu.
Ještě žil, otevřel oči, a třebaže měl horečku, poznal mě.
"Pořád ještě děláš hudbu?" zeptal se tiše a jeho hlas a pohled byly dobrácké i výsměšné zároveň. Zamrkal na mě s unaveně ironickou moudrostí, která už nemá co říci, a mně bylo, jako by mi hleděl do srdce a věděl všechno.
"Táto," řekl jsem. Ale jen se usmál, ještě jednou se podíval napůl výsměšně, ale už rozptýleným pohledem a znovu zavřel oči.
"Jak to vypadáš!" zděsila se matka, když mě objala. "To tě to tolik vzalo?"
Nemohl jsem nic říci, hned nato přišel mladý lékař a brzy po něm i jeden starý, umírající dostal morfium, a chytré oči, které se teď dokázaly dívat s takovou převahou a tak vševědoucně, se už neotevřely. Seděli jsme u něj a dívali se, jak leží, a viděli jsme, jak se zklidňuje a jak se jeho tvář proměňuje, a čekali jsme na jeho konec. Žil ještě několik hodin a zemřel pozdě odpoledne. Necítil jsem nic jiného než tupé utrpení a hlubokou únavu, seděl jsem s palčivýma suchýma očima a k večeru jsem u lože mrtvého usnul.

Šestá kapitola

Že se život žije těžce, to jsem občas nejasně cítil už dříve. Teď jsem měl opět o čem přemýšlet. Dodnes jsem nikdy neztratil pocit rozporu, který v onom poznání koření. Neboť můj život byl chudý a svízelný, a přece se druhým, a mnohdy i mně, zdál bohatý a krásný. Mně se lidský život jeví jako hluboká, smutná noc, kterou by nebylo možno unést, kdyby tu a tam nezaplály blesky, jejichž náhlé světlo je tak útěšné a

nádherné, že sekundy, po které trvá, dokáží vymazat a ospravedlnit léta temnoty.
Tma, bezútěšné temno, to je ten strašný koloběh každodenního života. Proč člověk ráno vstává, jí, pije, zase si lehá? Dítě, divoch, zdravý mladý člověk či zvíře tím koloběhem lhostejných věcí a činností netrpí. Kdo se netrápí myšlením, toho těší ranní vstávání a jídlo a pití, ten v tom nachází uspokojení a nechce jinak. Kdo však takovou samozřejmost ztratil, ten v běhu dní lačně a bděle hledá okamžiky skutečného života, jejichž záblesky obšťastňují a smazávají pocit času včetně všech myšlenek o smyslu a cíli celku. Tyto okamžiky lze nazývat tvůrčími, protože se zdá, že přinášejí pocit souznění se Stvořitelem, člověk v nich všechno, i to, co je jinak náhodné, pociťuje jako chtěné. Je to totéž, čemu mystikové říkají splynutí s Bohem. Možná přejasné světlo těchto okamžiků činí všechny ostatní tak pochmurnými, možná ta osvobozená, čarovná lehkost oněch okamžiků slastně se vznášejících způsobuje, že ostatní život pociťujeme jako těžký a lepkavý a stahující nás dolů. Nevím, nedotáhl jsem to v myšlení a filozofování daleko. Ale jedno vím: jestli existuje blaženost a ráj, tak to musí být nerušené trvání takových okamžiků; a jestliže člověk může této blaženosti dosáhnout utrpením a tříbením v bolesti, nejsou žádné utrpení a žádná bolest tak velké, aby před nimi musel prchat.
Několik dní po otcově pohřbu - ještě jsem chodil celý otupělý a duševně ochablý - jsem se na bezcílné procházce dostal do předměstské ulice mezi zahrádkami. Ty malé hezké domečky ve mně vzbudily matnou vzpomínku, kterou jsem zamyšleně sledoval, až jsem poznal zahradu a dům svého starého učitele, jenž mé chtěl před několika lety obrátit na víru teosofů. Vstoupil jsem dovnitř, muž mi vyšel naproti, poznal mě a vlídně mě vedl do pokoje, kde kolem knih a květináčů vanula lehká, milá vůně tabákového kouře.

"Jak se vám daří?" zeptal se pan Lohe. "Ach, ztratil jste otce! Vypadáte ustaraně. Tolik vás to zasáhlo?"
"Ne," odpověděl jsem. "Smrt otce by mě bolela víc, kdybych mu byl ještě cizí. Při své poslední návštěvě jsem se s ním však spřátelil a zbavil se trapného pocitu viny, který člověk má vůči dobrým rodičům, dokud od nich bere více lásky, než může dát."
"To mě těší."
"Jak je to s vaší teosofií? Rád bych od vás něco slyšel, protože se mi vede špatně."
"Copak vás tedy trápí?"
"Všechno. Nemohu žít a nemohu umřít. Všechno se mi to zdá špatné a hloupé."
Pan Lohe bolestně stáhl svou dobrotivou, spokojenou tvář zahradníka. Musím se přiznat, že právě ta vlídná, trochu tučná tvář mě rozladila, také jsem v žádném případě nečekal od něj a jeho moudrosti nějakou útěchu. Jen jsem ho chtěl slyšet mluvit, dokázat, že jeho moudrost je bezmocná, a potrestat ho za to, že je šťastný a má svou optimistickou víru. Nechtěl jsem být přátelský, ani k němu, ani k nikomu jinému.
Ale ten muž zdaleka nebyl tak samolibý a ponořený do svého dogmatu, jak jsem si myslel. Přívětivě a s upřímnou starostí se mi zadíval do obličeje a melancholicky zavrtěl plavou hlavou.
"Vy jste nemocný, milý pane," řekl rozhodně. "Možná se to týká jen těla, pak vám bude brzy pomoženo. Musíte jet na venkov; tvrdě pracovat a nejíst maso. Ale myslím, že to sedí jinde. Máte nemocnou mysl."
"Myslíte?"
"Ano. Máte nemoc, která je bohužel módní a se kterou se dennodenně setkáváme u inteligentnějších lidí. Lékaři o tom samozřejmě nic nevědí. Souvisí to s moral insanity a mohlo by se tomu říkat také individualismus nebo domnělá osamocenost. Moderní knihy jsou toho plné. Vloudila se vám do duše klamná představa, že jste osamělý, že na vás žádnému člověku nezáleží a žádný člověk vám nerozumí. Není to tak?"
"Přibližně ano," přiznal jsem udiveně.
"Vidíte. Tomu, kdo tu nemoc jednou má, stačí několik zklamání, aby uvěřil, že mezi ním a ostatními lidmi nejsou vůbec žádné vztahy, a když, tak nanejvýš nedorozumění, a že vlastně každý člověk putuje

v absolutní osamělosti, nikdy si nemůže s ostatními opravdu porozumět a nemůže s nimi nic sdílet a mít nic společného. Také se stává, že takoví nemocní začnou být domýšliví a všechny ostatní zdravé, kteří si ještě mohou rozumět a milovat se, považují za stádní dobytek. Kdyby se tato nemoc obecně rozšířila,

muselo by lidstvo vymřít. Ale setkáváme se s ní jenom ve střední Evropě a jenom ve vyšších vrstvách. U mladých lidí je vyléčitelná, dokonce už patří k nevyhnutelným vývojovým nemocem mládí."
Jeho lehce ironický profesorský tón mě trochu zlobil. Protože viděl, že se neusmívám a nehodlám se bránit, vrátil se mu do tváře ten ustaraně dobrácký výraz.
"Odpusťte," řekl vlídně. "Vy máte přímo tu nemoc samu, a ne její oblíbenou karikaturu. Ale skutečně existuje lék. Je to jen klamná představa, že mezi Já a Ty nejsou žádné mosty, že každý jde sám a nepochopen. Naopak, toho, co mají lidé společné, je mnohem více a je to důležitější než to, co má každý jednotlivec pro sebe a čím se od ostatních liší."
"To je možné," řekl jsem. "Ale co mi pomůže, že to vím? Nejsem filozofa mé utrpení nespočívá v tom, že nemohu najít pravdu. Nechci se stát mudrcem a myslitelem, jen bych prostě chtěl umět žít trochu spokojeněji a snáz."
"No tak to zkuste! Neměl byste studovat žádné knihy a zabývat se žádnými teoriemi. Ale dokud jste nemocný, musíte věřit lékaři. Chcete to udělat?"
"Zkusil bych to rád."
"Dobře. Kdybyste byl nemocný jen tělesně a lékař by vám radil koupele nebo pití léku či cestu k moři, možná byste nepochopil, proč má ten či onen prostředek pomoci, ale jednou byste to zkusil a poslechl. Udělejte to teď stejně s tím, co vám radím! Učte se nějaký čas myslet více na druhé než na sebe! Je to jediná cesta k uzdravení."
"Jak to ale mám udělat? Každý přece myslí nejdříve na sebe."
"To musíte překonat. Musíte dospět k určité lhostejnosti vůči vlastnímu zdaru. Musíte si vštípit myšlenku: co na mně záleží! K tomu pomůže jediný prostředek: musíte se naučit milovat někoho tak, že jeho blaho pro vás bude důležitější než vaše vlastní. Nemyslím však, že byste se měl zamilovat! To by byl pravý opak!"
"Rozumím. Ale u koho to tedy mám zkusit?"
"Začněte ve své blízkosti, u přátel, u příbuzných. Je tu vaše mat-

ka. Ztratila mnoho, teď je osamělá a potřebuje útěchu. Starejte se o ni, stůjte při ní a pokuste se jí být nějak prospěšný!"
"My si s matkou příliš dobře nerozumíme. To půjde těžko."
"Ano, jestli vaše dobrá vůle nesahá dál, samozřejmě to nepůjde! Stará písnička o neporozumění! Neměl byste pořád myslet na to, že ten či onen vám úplně nerozumí či k vám není úplně spravedlivý! Měl byste se nejprve pokusit sám porozumět druhým, druhým udělat radost, být k ostatním spravedlivý! Udělejte to, a začněte u své matky! - Vidíte, musíte si předříkávat: život mě stejně netěší, tak či onak, proč bych to tedy jednou neměl zkusit tímto způsobem! Ztratil jste lásku k vlastnímu životu, tak ho nešetřete, naložte si břemeno, vzdejte se té trošky pohodlí!"
"Pokusím se o to. Máte pravdu, je jedno, co dělám; proč bych neměl dělat to, co mi radíte?"
Na jeho slovech mě dojalo a udivilo, že byla v souladu s tím, co mi otec při posledním setkání vyložil jako životní moudrost: žít pro druhé, nebrat sám sebe tak vážně! To učení bezprostředně odporovalo mému citu, chutnalo trochu po katechismu a konfirmační výuce, na které jsem, jako každý zdravý mladý člověk, myslel s odporem a pohrdáním. Ale koneckonců nešlo o mínění a světové názory, nýbrž o úplně praktický pokus učinit těžký život snesitelným. Chtěl jsem ho podniknout.
Udiveně jsem pohlédl do očí muži, jehož jsem nikdy nebral vážně, a teď ho přijal jako rádce, dokonce jako lékaře. Ale zdálo se, že opravdu má něco z té lásky, kterou mi doporučoval. Zřejmě chápal mé utrpení a upřímně mi přál dobré. Můj cit mi již beztak napověděl, že jedině podrobím-li se tvrdé kůře, budu moci zase žít a dýchat jako ostatní. Myslel jsem, že by mi pomohl dlouhý osamělý pobyt v horách nebo usilovná práce, nyní jsem ale raději chtěl poslechnout svého rádce, neboť má zkušenost a moudrost byly u konce.
Když jsem matce sdělil, že nemám v úmyslu nechat ji samotnou, ale doufám, že se odstěhuje ke mně a bude se mnou sdílet život, smutně zavrtěla hlavou.
"Co tě napadá!" odmítla. "To nejde tak jednoduše. Mám své staré návyky a už nemohu začínat znovu, a ty potřebuješ svobodu a se mnou se nesmíš zatěžovat."

"Můžeme to alespoň zkusit," navrhl jsem. "Možná to půjde lehčeji, než si myslíš."

Prozatím jsem měl tolik práce, že na nějaké hloubání a zoufání nebyl čas. Stál tady dům a byl tu velký obchod s aktivy a dluhy, účetní knihy a účty, peníze byly půjčovány a přijímány, a byla otázka, co se s tím vším má stát. Byl jsem samozřejmě od začátku rozhodnutý všechno prodat, nešlo to však tak rychle, navíc matka na starém domě lpěla a bylo rovněž třeba splnit otcovu závěť plnou nejrůznějších háčků a obtíží. Museli pomáhat účetní a notář, dny a týdny plynuly v poradách, korespondenci o penězích a dluzích, v plánech a zklamáních. Brzy jsem se ve všech těch účtech a úředních formulářích nevyznal, přibral jsem k notáři ještě jednoho advokáta a přenechal jim, aby vše vyřešili.
Kvůli tomu matka nezřídka přicházela zkrátka. Snažil jsem se jí tento čas ulehčit, držel jsem ji stranou všech obchodních záležitostí, předčítal jsem jí a jezdil s ní na vyjížďky. Občas bych byl nejraději utekl a nechal všechno ležet, avšak stud a jistá zvědavost, jak to půjde, mě zadržely.
Matka nemyslela na nic než na zemřelého, její smutek se ale projevoval v samých drobných, ženských rysech, které mi byly cizí a často vypadaly malicherně. Zpočátku jsem musel u stolu sedět na otcově místě, potom zjistila, že se tam přece jen nehodím a místo musí zůstat prázdné. Někdy se nemohla nasytit mého vyprávění o otci, pak zase ztichla a trpitelsky se na mě podívala, jakmile jsem ho jen zmínil. Nejvíc mi chyběla hudba. Dal bych mnoho za to, kdybych si mohl jednou zahrát hodinu na housle, ale to jsem zase směl až po mnoha týdnech, a i potom matka vzdychala a cítila v tom provinění. Mé neveselé snažení přiblížit jí svou podstatu a život a získat její přátelství nepřijala.
Tehdy jsem často trpěl a chtěl to vzdát, ale vždycky znovu jsem se přemohl a zvykl si na tyto dny bez odezvy. Můj vlastní život ležel ladem a mrtvý, jen zřídka ke mně minulé časy temně zazněly, když jsem ve snu slyšel Gertrudin hlas nebo mě ve volné chvíli nechtěně napadaly melodie z mé opery. Když jsem odjel do R., abych tam vyklidil svůj byt a sbalil si věci, zdálo se mi, že všechno je tam ode mě na roky vzdáleno. Navštívil jsem jen Teisera, který při mně věrně stál. Na Gertrudu jsem se neodvážil zeptat.
Proti matčinu zdrženlivě rezignovanému chování, které mě už delší dobu velice skličovalo, jsem pozvolna musel zahájit skutečný skrytý boj. Když jsem ji otevřeně prosil, aby mi řekla, co si přeje a v

čem je snad se mnou nespokojená, se smutným úsměvem mě hladila po ruce a říkala: "Jen nech, dítě! Jsem prostě stará žena." Tak jsem začal na vlastní pěst pátrat, přičemž jsem nepohrdl ani otázkami kladenými účetnímu a služebnictvu.
Tu se objevilo leccos. To nejdůležitější bylo, že matka měla ve městě jedinou blízkou příbuznou a přítelkyni, sestřenici, která byla stará panna a s lidmi se stýkala jen málo, s matkou ale udržovala důvěrné přátelství. Tato slečna Schniebelová neměla v lásce už mého otce, vůči mně však projevovala opravdový odpor, takže v poslední době vůbec nechodila do našeho domu. Matka jí dříve slíbila, že v případě, že přežije otce, si ji vezme k sobě, a tuto naději zřejmě zmařilo to, že jsem v domě zůstal já. Když jsem to postupně vyzvěděl, navštívil jsem tu dámu a snažil jsem se, abych jí byl příjemný. Hra plná podivínství a drobných intrik pro mě byla nová a skoro mě bavila. Podařilo se mi tu slečnu znovu přivést do našeho domu a zpozoroval jsem, že matka mi za to byla vděčná. Avšak ty dvě se daly dohromady, aby překazily prodej starého domu, což se jim opravdu podařilo. Nyní slečnino úsilí směřovalo k tomu, aby zaujala mé místo v domě a dopracovala se k dlouho vytouženému teplému místečku na stáří, v tom jsem jí však já stál v cestě. Bylo by tu dost místa pro ni i pro mě, ale ona vedle sebe nechtěla mít žádného pána domu, a zdráhala se k nám nastěhovat. Oproti tomu k nám pilně docházela, v mnoha maličkostech se stávala pro svou přítelkyni nepostradatelnou, se mnou jednala diplomaticky jako s nebezpečnou velmocí a vydobyla si postavení rádkyně v domácnosti, které jsem jí nemohl upřít.
Moje ubohá matka se nepostavila ani na její, ani na moji stranu. Byla unavená a hluboce trpěla změnou svého života. Jak velmi jí otec chyběl, to jsem zjišťoval teprve postupně. Jednou když jsem procházel pokojem, kde bych ji neočekával, zastihl jsem ji, jak něco dělá u jedné skříně. Můj příchod ji vylekal a já šel rychle dál, ale dobře jsem viděl, že si prohlíží obleky zemřelého, a potom měla zarudlé oči.
Když přišlo léto, začal nový boj. Bezpodmínečně jsem chtěl s matkou odjet, oba jsme se dost potřebovali zotavit a já přitom doufal, že ji povzbudím a získám na ni větší vliv. Projevila malou chuť cestovat, ale sotva mi odporovala; o to horlivěji slečna Schniebelová prosazovala, aby matka zůstala a já

odjel sám. V tomto ohledu jsem však rozhodně nemínil ustoupit; sliboval jsem si od té cesty hodně.

Ve starém domě s ubohou, zneklidnělou a trpící matkou mi začalo být podivně; doufal jsem, že venku budu schopen matce lépe pomoci a své myšlenky a nálady lépe ovládnout.
Tak jsem prosadil, že jsme ke konci června odjeli. Cestovali jsme po krátkých jednodenních úsecích, viděli Kostnici a Curych a přes Brűning jsme směřovali k Bernským Alpám. Matka se chovala tiše a unaveně, cestu snášela trpně a vypadala nešťastně. V Interlakenu si začala stěžovat, že nemůže spát, přemluvil jsem ji však, aby jela ještě do Grindelwaldu, kde jsem doufal, že ona i já najdeme klid. Na této pošetilé, nekonečné, neradostné cestě jsem pochopil, že je nemožné uniknout a utéci vlastnímu trápení. Před námi ležela krásná, zelená jezera a v nich se odrážela stará, nádherná města, nad námi se tyčily bílé a modré hory a ve slunečním světle zářily modrozelené ledovce. My dva jsme to však všechno míjeli tiše a bez potěchy, všeho jsme se ostýchali, všechno nás jen tísnilo a unavovalo. Podnikali jsme procházky, dívali se vzhůru k horám, vdechovali lehký, sladký vzduch, slyšeli kravské zvonce na pastvinách a říkali: "To je krása!", ale přitom jsme se neodvažovali podívat se jeden druhému do očí.
V Grindelwaldu jsme vydrželi týden. Pak matka jednoho rána řekla: "Poslyš, to nemá smysl, vraťme se. Ráda bych se zase jednu noc vyspala. A jestli mám onemocnět a umřít, tak chci, aby to bylo doma."
Tak jsem mlčky sbalil kufry, v duchu jí dal za pravdu a jel s ní zase celou cestu zpátky, avšak rychleji, než když jsme jeli sem. Neměl jsem však pocit, že se vracím do vlasti, ale do vězení, a i matka projevovala jen mírnou spokojenost.
A večer v den návratu jsem se jí zeptal: "Co bys řekla tomu, kdybych odjel sám? Zase bych jel do R. Podívej, rád bych u tebe zůstal, kdybych viděl, že je to nějak užitečné. Ale oba jsme nemocní a neradostní a jen tím jeden druhého stále znovu infikujeme. Vezmi si do domu svou přítelkyni, ta tě může utěšit lépe než já."
Po svém zvyku mě vzala za ruku a tiše ji hladila. Přikývla a pohlédla na mě s úsměvem a ten úsměv jasně říkal: "Ano, jen jdi!"
Se všemi svými snahami a dobrými předsevzetími jsem nedosáhl ničeho, než že jsem ji a sebe několik měsíců soužil a ještě víc jsem si ji odcizil. I navzdory společnému životu každý z nás nesl své břímě sám a nesdílel je s druhým, a každý se jen hlouběji nořil do svého utrpení a nemoci. Mé pokusy zůstaly neplodné, a já nemohl udělat

nic lepšího než odejít a vyklidit pole slečně Schniebelové.
To jsem také záhy učinil, a protože jsem nevěděl o žádném jiném místě, vrátil jsem se do R. Když jsem odjížděl, uvědomil jsem si, že už nemám žádný domov. Město, ve kterém jsem se narodil a prožil roky dětství a pohřbil svého otce, mi už bylo lhostejné, nemohlo ode mě nic požadovat a dát mi nic než vzpomínky. Panu Lohemu jsem to při loučení neřekl, ale jeho recept nepomohl.
Náhodou byl můj byt v R. ještě volny'. Bylo to pro mě jako znamení, že nemá smysl chtít přerušit souvislost s tím, co bylo, a prchnout před vlastním osudem. Opět jsem žil ve stejném domě a pokoji, ve stejném městě, opět vybalil své housle a svou práci a shledal všechno tak, jak to bylo dříve, jen Muoth odešel do Mnichova a Gertruda se stala jeho nevěstou.
Bral jsem do ruky kusy své opery, jako by to byly trosky mého bývalého života, ze kterých jsem se teď ještě chtěl pokusit něco udělat. Hudba se však v mé strnulé duši rozhýbávala jen pomalu a probudila se, až když mi autor všech mých textů poslal novou píseň. Došla v době, kdy jsem po večerech v sobě nezřídka cítil starý neklid a se studem a tisícem bludiček v srdci se plížil kolem Imthorova domu, a zněla:
Má vlhké křídlo fén, Těžce jím každou noc mává. Váhavě proplouvají sluky. Neklidná noc, tma nespavá. Už probouzí se zem. Jaro volá.
Ach, noci nespavé, V nichž srdce znovu se rodí Z modravých hlubin vzpomínek. Horoucí štěstí, mládí květ Nahlédne zblízka do tváře. Pak lekne se a prchne zpět.
Zastav se, zastav, srdce mé! Dej volnost krvi stísněné, A vášeň svobodně ať tepe

A vede tě na staré cesty.
Ne, nevrací se k mládí.

Jde mnohem dál, až do bezcestí.
Ty verše mi pronikly do srdce a znovu ve mně probudily zvuk a život. Uvolněná a palčivě žhoucí vlévala se dlouho zadržovaná a snášená muka do taktů a tónů; píseň mi pomohla opět najít ztracenou nit opery a po tak dlouhé prázdnotě jsem se znovu nořil hluboko do horečnatého opojení vyvěrajícího proudu až ke svobodné výšině citu, kde už nelze rozeznat bolest a slast a všechen žár a síla duše se nedělitelně derou vzhůru v jediném kolmo šlehajícím plameni.
V den, kdy jsem napsal novou píseň a ukázal ji Teiserovi, vracel jsem se večer domů kaštanovou alejí, zcela naplněn vzdouvající se silou k nové práci. Ještě na mě hleděly uplynulé měsíce jako oči masky se svou bezútěšnou prázdnotou. Nyní mé srdce tlouklo žádostivě rychle a už nechápalo, proč toužilo svému utrpení uniknout. Obraz Gertrudy jasně a nádherně povstal z prachu a já se mu opět směle díval do světlých očí a otevřel své srdce všem bolestem dokořán. Ach, bylo lepší trpět jimi a zatlačit bodec ještě hlouběji do rány než daleko od ní a daleko od svého pravého života prodřímávat strašidelný čas! Mezi temnými plnými korunami rozložitých kaštanů viselo černomodré nebe a bylo plné hvězd, které se vznášely, všechny vážné a zlaté, a bezstarostně zářily do dálky. Tak to činily hvězdy, a stromy vystavovaly na odiv své pupeny a květy a jizvy, a ať to pro ně znamenalo rozkoš, či bol, oddávaly se velké vůli k životu. Jepice poletovaly a motaly se vstříc smrti, každý život měl svůj lesk a svou krásu a já do něho na okamžik nahlédl a rozuměl mu a schvaloval ho a schvaloval i svůj život a své utrpení.
Na podzim byla moje opera hotová. V té době jsem na jednom koncertě potkal pana Imthora. Pozdravil mě srdečně a trochu překvapeně, protože nevěděl, že se zdržuji ve městě. Jen slyšel, že mi zemřel otec a já od té doby žiji doma.
"A jak se vede slečně Gertrudě?" zeptal jsem se pokud možno klidně.
"Ach, měl byste přijít a sám se podívat. Začátkem listopadu má mít svatbu, to beztak s vámi počítáme."
"Děkuji, pane Imthore. A jak se má Muoth?"
"Tomu se daří dobře. Víte, nejsem s tím sňatkem úplně srozuměn.

Už dlouho jsem se vás chtěl na pana Muotha zeptat. Jak jsem ho já měl možnost poznat, nemohu si na něj stěžovat. Ale slyšel jsem o něm leccos: prý měl hodně pletek se ženami. Můžete mi o tom něco říci?"
"Ne, pane Imthore. Ani by to nemělo význam. Vaše dcera se na základě řečí těžko rozhodne jinak. Pan Muoth je můj přítel a já mu to přeji, když najde své štěstí."
"Ano, ano. Uvidíme vás zase brzy u nás?"
"Myslím, že ano. Na shledanou, pane Imthore."
Nebylo to ještě tak dlouho, co bych udělal všechno, abych zabránil spojení těch dvou, nikoli ze závisti či naděje, že Gertruda by si přece jen nakonec mohla vybrat mě, ale poněvadž jsem byl přesvědčen a domníval jsem se, že tuším, že těm dvěma se nepovede dobře, neboť jsem myslel na Muothův sebemučivý způsob melancholie, na jeho vznětlivost a Gertrudinu jemnost, a protože jsem měl Marion a Lottu dosud v živé paměti.
Teď jsem smýšlel jinak. Otřesení celého mého života, půl roku vnitřní osamělosti a vědomé rozloučení s mládím mě změnily. Teď jsem zastával názor, že je pošetilé a nebezpečné vztahovat ruku po osudu jiných lidí, a ani jsem neměl důvod považovat svou ruku za šikovnou a sebe za pomocníka a znalce lidí, poté co všechny mé pokusy v tomto směru selhaly a hořce mě zahanbily. Ještě i nyní silně pochybuji o schopnosti člověka nějak vědomě utvářet a formovat život svůj i životy druhých. Člověk může získat peníze, i pocty a řády, ale štěstí nebo neštěstí nezíská, ani pro sebe, ani pro druhé. Může jen přijímat, co přichází, a může to samozřejmě přijímat nejrůznějšími způsoby. Pokud šlo o mě, nechtěl jsem už podnikat žádné násilné pokusy přehrát svůj život na slunečnou stranu, ale přijímat, co mi bylo určeno, a nést to podle svých schopností a obrátit to k dobrému.
I když je život na takových meditacích nezávislý a pomíjí je, přesto zanechávají upřímně míněné úmysly a myšlenky v duši mír a pomáhají nést nezměnitelné. Alespoň se mnou, jak se mi dodatečně chce zdát, zacházel život šetrněji od té doby, co jsem se odevzdal osudu a poznal bezvýznamnost svého osobního zdaru.
To, že čeho člověk s veškerým chtěním a snahou nemůže dosáhnout, mnohdy přijde nečekaně samo od sebe, jsem brzy poznal na své matce. Psal jsem jí každý měsíc a už nějaký čas jsem od ní nedo-

stával odpověď. Kdyby se jí dařilo špatně, dozvěděl bych se to, proto jsem na ni myslel jen málo a dál psal své dopisy, krátké zprávy o tom, jak se mi vede, k nimž jsem pokaždé připojil přátelské pozdravy slečně Schniebelové.
Ty pozdravy už nebyly v poslední době vyřizovány. Oběma ženám se dařilo příliš dobře a neunesly splnění svých přání. Zvláště slečně stouply dobré časy do hlavy. Okamžitě po mém odchodu se triumfálně nastěhovala na místo svého vítězství a zařídila si byt v našem domě. Nyní bydlela u své staré přítelkyně a sestřenice a pociťovala jako štěstí, které si zasloužila dlouhými hubenými léty, že se smí jakožto spoluvládkyně hřát a naparovat ve velkém domě. Neosvojila si nákladné zvyky a nedala se na utrácení - na to žila příliš dlouho ve stísněných poměrech a takřka chudobně. Nenosila ani dražší šaty, ani nespala v jiných peřinách, spíše teprve začala pořádně hospodařit a šetřit, protože se to vyplatilo a bylo co šetřit. Ale moci a vlivu se vzdát nechtěla. Obě služky ji musely poslouchat stejně jako mou matku a pansky vystupovala i vůči ostatnímu personálu, řemeslníkům a listonoši. A pozvolna, protože vášně nelze utišit jejich naplněním, rozšiřovala svou panovačnost i na věci, v nichž matka mohla ustoupit méně ochotně. Návštěvy, které k matce chodily, chtěla rovněž vztahovat i na sebe a nesnášela, když matka někoho přijala, aniž by ona u toho byla. Dopisy, zejména ty ode mě, nechtěla znát jen útržkovitě, ale číst je sama. A nakonec objevila, že v matčině domě se leccos neděje a neobstarává a neřídí tak, jak ona považuje za správné. Především se jí zdálo, že dohled na služebnictvo je málo přísný. Když byla jedna služka večer mimo dům, když se druhá příliš dlouho bavila s listonošem, když kuchařka žádala o volnou neděli, přísně kárala matčinu povolnost a držela jí dlouhá kázání o správném vedení domácnosti. Dále ji krutě bolelo, když viděla, jak často a hrubě jsou porušovány zásady spořivosti. Tu už zase přiváželi do domu uhlí, tu bylo na kuchařčině vyúčtování příliš mnoho vajec! Vystupovala proti tomu se vší vážností a horlivostí, a zde vzala svůj počátek nesvornost obou přítelkyň.
Dosud si totiž matka všechno nechávala líbit, třebaže ne se vším souhlasila a v mnoha věcech ji přítelkyně, jejíž vztah k sobě si zřejmě také představovala jinak, zklamala. Teď však, když se ocitly v nebezpečí staré a úctyhodné zvyklosti domu, kdy začalo trpět její denní pohodlí a klid v domě, nemohla už své námitky déle potlačovat

a bránila se, přičemž to ovšem nedokázala tak jako její přítelkyně. Vznikly spory a drobné přátelské hádky, a když kuchařka dala výpověď a matka ji mohla udržet jen mnoha sliby, ba dokonce téměř od-prošováním, začala mocenská otázka v domě vést k opravdové válce.
Slečna Schniebelová, hrdá na své znalosti, svou zkušenost, spořivost a hospodyňské ctnosti, nedovedla pochopit, že jí nikdo neumí za všechny tyto kvality ani poděkovat, a cítila se natolik v právu, že už neskrývala kritiku dosavadního vedení domácnosti, výtky vůči matčinu hospodyňskému umění a soucitné pohrdání zvyklostmi a zvláštnostmi celého domu. Paní domu se teď začala odvolávat na mého otce, pod jehož vedením a podle jehož způsobu to v domě mnoho let dobře fungovalo. Nestrpěl malichernost a úzkostlivou šetřivost, dopřával služebnictvu svobodu a práva, nenáviděl hádky služek a mrzutosti. Když se ale matka odvolala na něj, u něhož dříve příležitostně také leccos kritizovala, jenž se však pro ni po smrti stal svatým, nemohla slečna Schniebelová mlčet a pichlavě připomněla, jak už si dávno vytvořila o zesnulém své mínění a dala ho jasně najevo, a že teď je nejvyšší čas skoncovat se šlendriánem a nastolit vládu rozumu. Z ohledu ke své přítelkyni se nechtěla dotýkat památky manžela na věčnosti; jestliže se však ona na něj sama odvolává, musí tedy přiznat, že starý pán má vinu na mnoha nešvarech v domě, že ovšem nechápe, proč teď, když mají volné ruce, by to mělo takto zůstat i nadále.
To byl pro matku políček do tváře, který sestřenici nezapomněla. Dříve měla potřebu tu a tam si v rozhovoru s touto důvěrnicí trochu postěžovat a pánovi domu něco vytknout, a působilo jí to potěšení; teď však nesnesla ani nejmenší stín na jeho vyjasněném obraze a začala počínající revoluci v domě pociťovat nejen jako rušivou, ale především jako provinění na nebožtíkovi.
Tak se věci vyvíjely, aniž jsem se to dozvěděl. Když teď poprvé matčin dopis naznačil tento neklid v ptačí kleci, třebaže ještě šetrně a opatrně, musel jsem se tomu zasmát. V příštím dopise jsem vynechal pozdrav staré panně, na náznaky jsem však nereagoval a myslel si, že bude lepší, když si to ženy vyřídí beze mě. Také se mezitím událo něco jiného, co mě zaujalo mnohem víc.

Nastal říjen a myšlenka na Gertrudinu nadcházející svatbu mě již neopustila. Její dům jsem už nenavštívil a ji už neviděl. Po svatbě, až bude pryč, jsem zamýšlel znovu navázat styky s jejím otcem. Také

jsem doufal, že mezi ní a mnou se časem vytvoří dobrý, důvěrný vztah; vždyť jsme si byli příliš blízcí, než abychom prostě mohli škrtnout všechno, co bylo. Jen jsem teď ještě neměl odvahu k setkání, jemuž by se ona, jak jsem ji znal, nevyhýbala.
Jednoho dne se ozval na mých dveřích dobře známý způsob klepání. S předtuchou a zmatený jsem vyskočil a otevřel a tam stál Heinrich Muoth a podával mi ruku.
"Muothe!" vykřikl jsem a sevřel jeho dlaň, a nemohl jsem se mu dívat do očí, aniž by se ve mně všechno hned neprobudilo a neroz-bolelo. Zase jsem viděl ležet na jeho stole ten dopis, dopis s Gertru-diným rukopisem, a zase jsem se viděl, jak se s ní loučím a volím smrt. Stál tu a zkoumavě na mě hleděl. Vypadal trochu pohuble, ale krásně a hrdě jako vždycky.
"Nečekal jsem tě," řekl jsem tiše.
"Tak? Že jsi už nepřišel ke Gertrudě, to vím. Pro mě za mě -nemluvme o tom všem! Jsem tady, abych viděl, jak žiješ a co dělá tvoje práce. Copak je s operou?"
"Je hotová. Ale nejdřív: jak se vede Gertrudě?"
"Dobře. Brzy máme svatbu."
"Já vím."
"Ano. Nenavštívíš ji někdy?"
"Později ano. Chci vidět, jestli se má s tebou dobře."
"Hm..."
"Heinrichu, odpusť, ale někdy musím myslet na Lottu, ke které ses choval špatně a bil jsi ji."
"Nech Lottu být! Dobře jí tak. Žádná ženská není bita, když to nechce."
"No dobrá. Tak tedy opera. Ještě vůbec nevím, kde ji mám nejdříve nabídnout. Měla by to být dobrá scéna, ale jestli taková tu věc vezme?"
"Ale vezme. Chtěl jsem o tom s tebou mluvit. Přivez ji do Mnichova! Pravděpodobně bude přijata, zajímají se tam o tebe a v případě nutnosti se za ni postavím. Byl bych moc rád, aby přede mnou tu roli nikdo nezpíval."
Tím mi bylo posloužено. Rád jsem souhlasil a slíbil jsem, že brzy obstarám opisy. Projednali jsme podrobnosti a hovořili rozpačitě dál, jako by to pro nás bylo životně důležité, a přece jsme nechtěli nic než ubít čas a zavřít oči před propastí, která se mezi námi rozevřela. Mu-

oth prolomil kletbu jako první.
"Ty," řekl, "víš ještě, jak jsi mě tehdy vzal s sebou k Imthorům? Je to už rok."
"Já vím," odpověděl jsem, "a ty mi to nemusíš připomínat. Raději jdi!"
"Ne, příteli. Tak ty si tedy ještě vzpomínáš. No, jestliže jsi už tehdy tu dívku miloval, proč jsi mi neřekl ani slovo? Proč jsi neřekl: nech ji na pokoji, nech ji mně! Stačilo by to, byl bych porozuměl i narážce."
"To jsem nesměl."
"Nesměl? Proč ne? Kdo ti nakázal přihlížet a držet pusu, až už bylo pozdě?"
"Nemohl jsem přece vědět, jestli mě má ráda. A pak - když jsi jí ty milejší, nemohu přece nic dělat."
"Ty jsi dítě! S tebou by možná byla šťastnější! Každý má přece právo dobýt si ženu. A kdybys mi hned na začátku řekl slovo, něco naznačil, zůstal bych stranou. Potom už samozřejmě bylo pozdě."
Ten rozhovor mi byl trapný.
"Já o tom smýšlím jinak," řekl jsem, "a ty můžeš být spokojený, ne? Tak mě nech na pokoji! Vyřiď jí pozdrav a já vás v Mnichově navštívím."
"Na svatbu přijít nechceš?"
"Ne, Muothe, to by bylo nevkusné. Ale - necháte se oddat v kostele?"
"Samozřejmě, v dómu."
"To jsem rád. Něco jsem k té příležitosti složil, varhanní předehru. Neměj obavy, je to úplně krátké."
"Ty jsi milý chlap! Vezmi to čert, že s tebou mám takovou smůlu!"
"Myslím, Muothe, že bys měl říct štěstí."

"No, nehádejme se. Musím už jít, ještě se kupují nějaké věci a bůhví co. Operu pošleš brzy, ano? Pošli ji mně, sám ji odnesu našemu starému. Jo, a než budu mít svatbu, měli bychom si my dva přece udělat ještě jeden večer pro sebe. Možná zítra? - Dobrá, tak na shledanou!"
A zase jsem se dostal do starých kolejí a strávil noc ve stokrát opakovaných myšlenkách a stokrát zakoušeném utrpení. Druhý den jsem šel za jedním svým známým varhaníkem a požádal ho, aby se

ujal mé předehry na Muothově svatbě. Odpoledne jsem s Teiserem naposledy probral svou ouverturu. A večer jsem se vypravil do Heinrichova oblíbeného hostince.
Našel jsem tam pro nás připravenou jednu místnost s hořícím krbem a rozsvícenými svíčkami, bíle prostřený stůl s květinami a stříbrnými příbory, a Muoth už na mě čekal.
"Tak, chlapče," zvolal, "teď oslavíme rozloučení, spíše moje než tvoje. Gertruda tě pozdravuje a napijeme se dnes na její zdraví."
Nalili jsme si plné sklenice a mlčky je vypili.
"Tak, a teď už budeme myslet jen na sebe. Mládí se už nachyluje, můj milý, cítíš to taky? Je to prý to nejhezčí v životě. Doufám, že je to podvod jako všechny tyhle oblíbené výroky. To nejlepší přece teprve musí přijít, jinak to celé ani nestálo za takovou námahu. Až se bude hrát tvoje opera, ještě si o tom promluvíme."
V poklidu jsme jedli a popíjeli k tomu těžké rýnské víno, potom jsme si s doutníky a šampaňským sedli do hlubokých rohových leno-šek a na chvíli před námi vyvstaly staré časy, znovu jsme pocítili povídavou chuť kout plány a rozprávět, dívali jsme se navzájem zamyšleně a bezstarostně do upřímných očí a byli spolu spokojení. Heinrich býval v takových chvílích vlídnější a jemnější než jindy, znal dobře prchavost takové chuti a opatrněji zadržoval ohleduplnýma rukama, dokud nálada přetrvávala. Tiše a s úsměvem hovořil o Mnichově, vyprávěl drobné historky z divadla a předváděl své staré jemné umění, s jakým dokázal vylíčit lidi a poměry několika jasnými slovy.
Když takto hravě a ostře, avšak beze zloby charakterizoval svého dirigenta, tchána a další, připil jsem mu a zeptal se: "No a co říkáš mně? Máš pro lidi jako já také nějakou takovou formulku?"
"Ale ano," přikývl klidně a zadíval se na mě tmavýma očima, "Ty jsi ve všem typ umělce. Umělec není, jak si myslí filistři, rozmarný pán, který ze samé bujnosti tu a tam zplodí umělecké dílo, ale bohužel většinou chudák, který se dusí neužitečným bohatstvím, a proto ze sebe musí něco vydat. Žádné báchorky o šťastných umělcích, to jsou jen žvásty filistrů. Bezstarostný Mozart se držel díky šampaňskému, a trpěl za to nedostatkem chleba, a proč si Beethoven nevzal život už v mladých letech, ale místo toho složil ty nádherné věci, to neví nikdo. Slušný umělec má být v životě nešťastný. Když má hlad a otevře svůj ranec, jsou v něm vždycky jen perly!"

"Ano, touží-li člověk po troše radosti a tepla a účasti na životě, tak mu ani tucet oper a trií a takových věcí moc nepomůže." "To věřím. Taková hodinka u vína s přítelem, pokud člověk nějakého má, a dobromyslné povídání o tomhle podivuhodném životě, to je vlastně to nejlepší, co člověk může mít. Musí to tak být a my musíme být rádi, že to máme. Jak dlouho pracuje nějaký chudák na krásné rachejtli, a radost z ní pak netrvá ani minutu! Tak si musí člověk šetřit i radost a duševní klid a dobré svědomí, aby to tu a tam stačilo na nějakou hezkou chvilku. Na zdraví, příteli!"
S jeho filozofií jsem v podstatě vůbec nesouhlasil, ale co na tom záleželo? Bylo mi dobře, že jsem mohl strávit večer s přítelem, o němž jsem si s obavami myslel, že ho brzy ztratím, a který si mnou už také nebyl jistý. A zamyšleně jsem pozdravoval uplynulý čas, který byl ještě tak blízko, a přece už uzavřel mé mládí, jehož lehkomyslnost a nevinnost se ke mně nemohla vrátit.
Zavčas jsme skončili a Muoth se nabídl, že se mnou ještě půjde až k mému domu. Ale řekl jsem mu, aby zůstal. Věděl jsem, že se mnou nechodí po ulici rád, mé pomalé kulhání mu vadilo a rozčilovalo ho. Neuměl přinášet oběti, a takové malé bývají často ty nejtěžší.
Má drobná varhanní skladba mě těšila. Byl to jakýsi druh preludia a pro mě znamenala odpoutání od starého, dík a blahopřání novomanželům a ozvěnu dobrých časů naplněných přátelstvím s ní a s ním.
V den svatby jsem přišel do kostela dřív a sledoval obřad skryt za varhanami. Když varhaník hrál mou skladbičku, Gertruda vzhlédla a kývla na ženicha. Celý ten dlouhý čas jsem ji neviděl, v bílých šatech

vypadala ještě vyšší a štíhlejší a s půvabnou vážností kráčela vyzdobenou úzkou uličkou k oltáři, po boku hrdého, vzpřímeně kráčejícího muže. Vypadalo by méně dobře a skvostně, kdybych na jeho místě šel touto slavnostní cestou já, křivý mrzák.

Sedmá kapitola

Bylo už postaráno o to, abych na svatbu svých přátel nemohl myslet dlouho a svá pozorování a přání a sebetrýznění nenechal ubírat se touto cestou.

Na matku jsem v těchto dnech vzpomínal málo. Věděl jsem sice z jejího posledního dopisu, že s pohodou a klidem to v jejím domě není zvláště slavné, neměl jsem však důvod ani chuť vměšovat se do sporu obou dam, spíše jsem ho s určitou škodolibostí nechával být jako skutečnost, která se obejde bez mého úsudku. Od té doby jsem matce psal, aniž bych dostával odpověď, a měl jsem dost práce s obstaráváním a prohlížením opisů své opery, než abych se mohl zamýšlet nad slečnou Schniebelovou.

Tu přišel od maminky dopis, který mě překvapil už svým neobvykle velkým rozsahem. Byl to zevrubný obžalovací spis proti spolubydlící, z něhož jsem se přesně dozvěděl o všech jejích přestupcích proti klidu v domě a pokoji v duši mé dobré matky. Bylo pro ni těžké psát mi to, a činila tak s důstojností a rozvážností; avšak přece tím váhavě doznávala své zklamání, které jí způsobila její stará přítelkyně a sestřenice. Matka nejen dávala plně za pravdu nechuti, kterou jsme já a zesnulý otec měli k mademoiselle Schniebel, ale byla dokonce ochotna prodat dům, pokud bych si to ještě přál, a změnit své bydliště, a všechno jen proto, aby té Schniebelové unikla.

"Možná by bylo dobré, kdybys sem osobně přijel. Lucie totiž už ví, jak smýšlím a co plánuji, je v tomto ohledu velmi vnímavá; ale vztah mezi námi je příliš napjatý, než abych jí správnou formou mohla sdělit všechno potřebné. Mým náznakům, že bych raději byla zase v domě sama a že není nepostradatelná, nechce rozumět, a otevřenou hádku nechci dopustit. Vím, že by štěkala a stavěla se na zadní, kdybych ji přímo vyzvala, aby odešla. Proto bude lepší, když přijedeš Ty a uvedeš to do pořádku. Nechci mít skandál a neměla by přijít nějak zkrátka, ale musí jí to být řečeno jasně a rozhodně."

Byl bych ochoten tu dračici i zabít, kdyby to maminka požadovala. S velkým potěšením jsem se připravil na cestu a jel domů, Tam jsem ovšem hned při vstupu do našeho starého domu zpozoroval, že v něm vládne nový duch. Zvláště velký útulný obývací pokoj získal nevlídný, neradostný, stísněný a chudobný vzhled, na všem bylo vidět, jak je to pracně hlídané a udržované, a na staré solidní podlaze

ležely takzvané "běhouny", dlouhé smutné pruhy z laciné ošklivé látky, aby byla chráněna prkna a ušetřilo se na mytí. Starý nepoužívaný spinet, který léta stál bez užitku v salonu, byl rovněž zakrytý jakýmsi ochranným potahem, a přestože matka k mému příjezdu připravila čaj a pečivo a všechno se snažila mile upravit, bylo to tu přece jen cítit staropanenskou nuzotou a naftalínem tak neodstrani-telně, že jsem se hned při uvítání na matku usmál a pokrčil nos, což okamžitě pochopila.

Jakmile jsem se usadil do křesla, přilétla dovnitř dračice, hnala se ke mně po běhounech a nechala si prokazovat čest, což jsem dělal a nešetřil tím. Podrobně jsem se vyptával, jak se cítí, a omlouval starý dům, který snad neskýtá veškeré pohodli, na něž je zvyklá. K matce se chovala velmi přezíravě, ujala se role paní domu, dohlédla na čaj, horlivě opětovala mou zdvořilost a zdálo se, že je sice polichocená, ještě více v ní ale má přehnaná laskavost vzbuzovala nedůvěru a znepokojení. Větřila zradu, byla však nucena přijmout vlídný tón a sama rozprostřít celou svou zásobu trochu zastaralých zdvořilostí. Za neustálých projevů oddanosti a úcty jsme setrvali až do příchodu noci, pak jsme si srdečně popřáli dobrý spánek a rozešli se jako diplomaté staré školy. Přesto si myslím, že té noci spal skřítek i navzdory sladké útěše málo, zatímco já spokojeně odpočíval a moje ubohá matka snad poprvé po mnoha nocích strávených ve zlobení a zármutku usnula s ničím nerušenými pocity domácí paní ve vlastním domě.

Druhého dne u snídaně začala tatáž jemná hra. Matka, která večer jen tiše a napjatě poslouchala, se jí teď s potěšením také účastnila a jednali jsme se Schniebelovou se zdvořilostí a jemností, která ji zaháněla do úzkých, ba vyvolávala v ní smutek, neboť dobře tušila, že matce takový tón nejde od srdce. Skoro mi té staré panny bylo lito, jak dostávala strach a snažila se působit sklíčeně, jak všechno chválila a

schvalovala; ale stačilo, abych pomyslel na propuštěnou pokojskou, na nespokojeně vyhlížející kuchařku, která zůstávala jen kvůli matce, abych pomyslel na zašitý spinet a celý ten trudnomyslný malicherný pach v mém kdysi tak radostném otcovském domě, a zůstal jsem tvrdý:
Po jídle jsem požádal matku, aby si šla trochu odpočinout, a zůstal se sestřenicí sám.
"Máte snad ve zvyku po jídle si zdřímnout?" zeptal jsem se zdvo-

řile. "Pak bych vás nechtěl rušit. Rád bych si s vámi o něčem promluvil, ale tolik to nespěchá."
"Ale prosím, nikdy nespím přes den. Tak stará ještě, díkybohu, nejsem. Jsem vám zcela k službám."
"Děkuji srdečně, milostivá slečno. Chtěl jsem vám poděkovat za laskavosti, které jste prokázala mé matce. Jinak by byla v prázdném domě velmi opuštěná. Nu, teď to bude jiné."
"Jak?" zvolala a vyskočila. "Co bude jiné?"
"Vy to ještě nevíte? Maminka se rozhodla, že konečně splní mé staré přání a odstěhuje se ke mně. Dům samozřejmě nemůžeme nechat prázdný. Takže ho zřejmě brzy prodáme."
Slečna na mě nechápavě hleděla.
"Ano, je mi to také líto," pokračoval jsem. "No ale pro vás byla tato doba jistě namáhavá. Celého domu jste se tak laskavě a pečlivě ujala, ani vám nemohu dost poděkovat."
"Ale já, co já---kam mám já--"
"No, něco se najde. Musíte si prostě opět hledat byt, samozřejmě to tak nespěchá. Sama budete ráda, že zase máte větší klid."
Vstala. Tón měla ještě zdvořilý, ale povážlivě ostrý.
"Nevím, co na to mám říct," zvolala roztrpčeně. "Pane, vaše matka mi slíbila, že mě tady nechá bydlet. Byla to pevná dohoda, a teď, když jsem se domu ujala a vaší matce se vším pomohla, teď mě vyženete na ulici!"
Začala vzlykat a chtěla běžet pryč. Ale chytil jsem ji za hubenou ruku a usadil znovu do křesla.
"Tak zlé to není," řekl jsem s úsměvem. "Skutečnost, že se matka chce odtud odstěhovat, prostě trochu mění poměry. Ostatně o prodeji domu nerozhodla ona, ale já, neboť já jsem majitelem. Maminka předpokládá, že se při hledání nového bytu nebudete omezovat a starost o to přenecháte jí. Budete to pak mít pohodlnější než dosud, a jste přece pořád do jisté míry jejím hostem."
Teď se dostavily očekávané námitky, hrdost, pláč, vychloubání střídané s prosbami, a nakonec rozdurděná žena pochopila, že tady bude nejmoudřejší ustoupit. Poté se ale stáhla do svého pokoje a neobjevila se ani ke kávě. Matka si myslela, že bychom jí měli kávu poslat do pokoje, avšak já si chtěl po všech těch zdvořilostech také přijít na svou pomstu a nechal slečnu Schniebelovou setrvávat v jejím vzdoru až do večera, kdy se zamlklá a mrzutá, nicméně přesně v

určenou dobu objevila u večeře.
"Bohužel musím už zítra zase odjet do R.," oznámil jsem při večeři. "Kdybys mě ale, maminko, potřebovala, vždycky sem mohu rychle přijet."
Nedíval jsem se při tom na matku, ale na její sestřenici, a ta pochopila, jak je to myšleno. Rozloučil jsem se s ní krátce a ze své strany téměř srdečně.
"Dítě," řekla matka potom, "udělal jsi to dobře, musím ti poděkovat. Nechtěl bys mi přehrát něco ze své opery?"
K tomu sice nyní nedošlo, ale hradba byla prolomena a mezi tou starou ženou a mnou začalo svítat. To bylo na celé věci nejlepší. Měla teď ke mně důvěru a já se těšil, že si s ní brzy založím malou domácnost a dostanu se z dlouhého času bezdomoví. Spokojeně jsem odjel, zanechal pěkné pozdravy staré slečně a po návratu do R. jsem už občas začal obcházet domy, kde pronajímali hezké malé byty. Pomáhal mi při tom Teiser a většinou s námi byla i jeho sestra, a oba se spolu se mnou těšili a doufali v utěšené soužití obou malých rodin.
Mezitím moje opera dorazila do Mnichova. Po dvou měsících, krátce před matčiným příjezdem, mi Muoth napsal, že je přijata; nemůže však už být v této sezoně nastudována. Bude ale uvedena na začátku příští zimy. Tak jsem měl pro matku dobrou zprávu, a Teiser skákal radostí, když se to doslechl.
Maminka při stěhování do našeho hezkého bytu se zahradou plakala a říkala, že není dobré být ve stáří

ještě přesazen do cizí půdy. Já to však považoval za velmi dobré a Teiserovi také, a Brigita matce pomáhala a byla jí k ruce jedna radost. Dívka měla ve městě málo známých a často, když byl bratr v divadle, seděla doma sama, ale nezdálo se, že by jí to vadilo. Teď chodívala hodně k nám a pomáhala nejen při uklízení a zabydlování, ale pomáhala také mně a matce vydat se na obtížnou cestu přátelsky tichého soužití. Dokázala té staré ženě vysvětlit, kdy jsem potřeboval klid a musel být sám, byla jí pak k ruce a zaskakovala za mě, a mně naopak zase naznačovala některé matčiny potřeby a přání, která bych nikdy neuhodl a která by mi matka nikdy nesdělila. Tak jsme si brzy vytvořili skrovný domov, v němž vládla pohoda. Všechno to vypadalo jinak a skromněji, než jsem si kdysi představoval, ale pro někoho, kdo to sám nedotáhl dál než já, to bylo dobré a hezké dost.
Teď se matka seznámila také s mojí hudbou. Neschvalovala

všechno a k většině mlčela, ale viděla a uvěřila, že to není ubíjení času a pouhá zábava, ale práce a vážná věc, a vůbec ke svému úžasu zjistila, že náš muzikantský život, který si představovala dost podobný komediantskému, není o nic méně měšťansky pilný než ten, jaký například vedl zesnulý tatínek. O něm jsme teď také mohli lépe rozmlouvat a postupně jsem se dozvídal tisíce historek o něm a o ní, o prarodičích a o mém vlastním dětství. Minulost a rodina mi najednou začaly být milé a zajímaly mě, už jsem neměl pocit vyděděnce. Oproti tomu se matka naučila nechat mi volnost a důvěřovat mi, i když jsem se v době práce zavíral nebo byl podrážděný Měla to s otcem velmi hezké, tím tvrdší byla její zkouška v časech Schniebelo-vé; teď zase získávala důvěru a pomalu přestávala mluvit o svém stárnutí a osamělosti.
Ve všem tom pohodlí a skromném štěstí se vytratil pocit utrpení a nedostatečnosti, ve kterém jsem dlouho žil. Nevytratil se však úplně, nýbrž spočíval hluboko a neztracený v mé duši, v některých nocích se na mě tázavě zadíval a ponechával si své právo. Čím vzdálenější se zdálo všechno uplynulé, tím jasněji přede mnou vyvstával obraz mé lásky a utrpení, zůstával ve mně a byl mým tichým upomínate-lem.
Leckdy jsem si myslel, že vím, co je láska. Už v mladických časech, kdy jsem zmámeně kroužil kolem hezké, lehkomyslné Liddy, jsem se domníval, že lásku znám. Potom znovu, když jsem poprvé uviděl Gertrudu a cítil, že je odpovědí na mé otázky a útěchou pro má temná přání. Pak opět, když začala ta muka a z přátelství a jasu se stala vášeň a temnota, a nakonec, když pro mě byla Gertruda ztracená. Ale láska zůstávala a byla se mnou pořád a já věděl, že od chvíle, kdy mi do srdce vstoupila Gertruda, už nikdy nebudu moci žádnou ženu sledovat se žádostivostí a toužit po políbení ženských úst.
Její otec, kterého jsem občas navštěvoval, teď zřejmě věděl o mém vztahu k ní. Vyžádal si preludium, které jsem složil k její svatbě, a projevoval mi tichou náklonnost. Patrně cítil, jak rád o ní slyším, a jak se přece nerad ptám, a sděloval mi mnoho z jejích dopisů. V nich byla také často řeč o mně, zejména o mé opeře. Gertruda psala, že pro sopránovou roli byla vybrána dobrá zpěvačka a jak se těší, že dílo, jí tak důvěrně známé, konečně uslyší celé. Měla radost také z toho, že u sebe mám matku. Co psala o Muothovi, nevím.
Můj život plynul klidně, proudy z hlubin se už nedraly nahoru.

Skládal jsem mši a v hlavě jsem už nosil nápad na oratorium, pro které mi ještě chyběl text. Když jsem byl nucen myslet na operu, byl to pro mě cizí svět. Má hudba se vydala novými cestami, byla jednodušší a chladnější, chtěla utěšovat, a ne vzrušovat.
V té době pro mě sourozenci Teiserovi znamenali mnoho. Vídali jsme se téměř denně, četli jsme, hráli, chodili společně na procházky, pořádali večírky a výlety. Jen v létě, protože jsem nechtěl ty zdatné turisty obtěžovat, jsme se na několik týdnů rozdělili. Teiserovi zase putovali po Tyrolsku a Vorarlbergu a posílali mi malé krabičky s protěží; já jsem zatím odvezl matku k jejím příbuzným do severního Německa, kam už byla léta zvaná, a usadil se u Severního moře. Tam jsem dnem i nocí poslouchal starou píseň moře a v ostrém, svěžím mořském vzduchu sledoval své myšlenky a melodie. Zde jsem poprvé našel odvahu napsat Gertrudě do Mnichova - nikoli paní Muotho-vé, ale své přítelkyni Gertrudě, které jsem vyprávěl o své hudbě a snech. Možná bude mít radost, pomyslel jsem si, a možná jí také útěcha a přátelský pozdrav neuškodí. Neboť navzdory vlastnímu srdci jsem musel příteli Muothovi nedůvěřovat a pořád měl o Gertru-du trochu starost. Znal jsem ho příliš dobře, toho svérázného melancholika, jenž byl zvyklý žít

svými náladami a nikde nepřinášet oběť, jehož strhávaly a vedly temné pudy a jenž v hodinách rozjímání sledoval vlastní život jako truchlohru. Jestli osamělost a pocit nepochopení ze strany druhých opravdu byla nemoc, jak mi to vyložil ten dobrácký pan Lohe, pak Muoth touto nemocí trpěl více než kdokoli jiný.
Neměl jsem však o něm žádné zprávy a dopisy nepsal. Také Ger-truda mi odpověděla jen krátkým poděkováním a výzvou, abych zkraje podzimu přijel do Mnichova, kde hned na začátku divadelní sezony bude pokračovat nastudování mé opery.
Začátkem září, když jsme zase byli všichni ve městě a vedli obvyklý život, sešli jsme se jednoho večera v mém bytě, abychom probrali mé práce z léta. Hlavní věcí byla drobná lyrická skladba pro dvoje housle a klavír. Tu jsme hráli. Brigita Teiserová seděla u klavíru, mohl jsem přes svůj list vidět její hlavu s těžkým věncem plavých copů, jejichž kraje ve světle svíček zlatě plály. Její bratr stál vedle ní a hrál první housle. Byla to jednoduchá písňová hudba, tiše žalující a doznívající jako letní večer, ani veselá, ani smutná, ale vznášející se ve ztracené večerní náladě jako dohasínající mrak po západu slunce.

Skladbička se Teiserovým, a zvláště Brigitě, líbila. Jen zřídka mi řekla něco o mé hudbě, měla ve zvyku chovat se tiše v jakési dívčí úctě a jen na mě obdivně hledět, neboť mě považovala za velkého mistra. Dnes si dodala odvahy a vyznala se, jak velmi se jí to líbilo. Zářivě a vřele se na mě dívala světle modrýma očima a přikyvovala hlavou, až jí světlo na plavých copech tančilo. Byla velmi hezká, skoro krasavice.
Abych jí udělal radost, vzal jsem její klavírní part a tužkou nadepsal nad noty věnování "Své přítelkyni Brigitě Teiserové" a noty jí vrátil.
"To teď bude vždycky nad tou drobnou písní stát," řekl jsem galantně a uklonil se. Přečetla si věnování, pomalu zčervenala, podala mi malou, silnou ruku a náhle měla oči plné slz.
"To myslíte opravdu vážně?" zeptala se tiše.
"Už ano," smál jsem se. "A myslím, že se k vám ten kousek docela hodí, slečno Brigito."
Její pohled, ještě zalitý slzami, mě překvapil, jak byl vážný a ženský. Ale hned jsem to zase pustil z hlavy, Teiser teď odložil housle a matka, která už znala jeho potřeby, nalila víno do sklenic. Rozhovor se živě rozproudil, hádali jsme se o novou operetu, která byla uvedena před několika týdny, a malá epizoda s Brigitou mě napadla až pozdě večer, když se ti dva loučili a ona mi s podivným neklidem pohlédla do očí.
V Mnichově zatím začali nastudovávat mé dílo. Protože jedna z hlavních rolí byla u Muotha v nejlepších rukou a Gertruda chválila i sopranistku, staly se pro mě orchestr a sbory hlavní věcí. Zanechal jsem matku v péči přátel a odjel do Mnichova.
Ráno po svém příjezdu jsem jel krásnými, širokými ulicemi do Schwabingu, k domu, který stál v tiché čtvrti a v němž bydlel Muoth. Na operu jsem úplně zapomněl, myslel jsem jen na něj a na Gertrudu a na to, v jakém rozpoložení je asi najdu. Auto zastavilo v jedné téměř venkovsky vyhlížející postranní ulici před malým domkem, který stál mezi podzimně zbarvenými stromy; žluté javorové listy byly shrabány na hromádky po obou stranách cesty. Se stísněným pocitem jsem vešel, dům dělal útulně panský dojem, sluha mi odebral kabát.
Ve velkém pokoji, kam jsem byl uveden, jsem poznal dva z velkých starých obrazů z Imthorova domu, které sem byly převezeny.

Na jiné stěně visel nový Muothův portrét, namalovaný v Mnichově, a zatímco jsem si ho prohlížel, vstoupila Gertruda.
Bušilo mi srdce, když jsem se jí po tak dlouhé době podíval do očí. Její tvář vypadala změněná, přísnější a zralejší, ale Gertruda se na mě usmívala stejně přátelsky jako kdysi a srdečně mi podávala ruku.
"Jak se daří?" zeptala se vlídně. "Zestárl jste, ale vypadáte dobře. Už dlouho jsme vás očekávali."
Vyptávala se na všechny přátele, na svého otce, na mou matku, a jak se rozehřívala a zapomínala na počáteční plachost, viděl jsem ji úplně jako dříve. Náhle se vytratila moje ostýchavost a mluvil jsem s ní jako s dobrou přítelkyní, vyprávěl jí o létě u moře, o své práci, o Teiserových a nakonec i o té ubohé slečně Schniebelové.
"Nu," zvolala, "a teď se bude hrát vaše opera! Budete mít radost."

"Ano," řekl jsem, "ale nejvíc se přece jen těším na to, že vás zase uslyším zpívat."
Přikývla. "Nato se těším také. Zpívám hodně, ale většinou jen sama pro sebe. Zazpíváme si všechny vaše písně, jsou tu vždycky při ruce a u mě se na ně nepráší. Zůstaňte na oběd, manžel musí brzy přijít a odpoledne vás může doprovodit k dirigentovi."
Šli jsme do hudebního salonu, sedl jsem si ke klavíru a ona zpívala mé písně z tehdejší doby tak, že jsem ztichl a jen s námahou zůstal veselý. Její hlas vyzrál a zpevněl, ale vylétal stále tak lehce a snadno jako jindy a doléhal mi k srdci se vzpomínkou na nejkrásnější dny mého života, seděl jsem nad klávesami jako očarovaný a tiše hrál staré noty, chvílemi jsem poslouchal se zavřenýma očima a nedokázal už rozlišit nyní a kdysi. Nepatřila ke mně a k mému životu? Nebyli jsme si blízcí jako sourozenci a důvěrní přátelé? Jistě, s Mu-othem zpívávala jinak!
Ještě chvíli jsme seděli a povídali, vesele a aniž bychom si měli mnoho co říci, neboť jsme cítili, že mezi námi není třeba žádných slov. Jak se jí daří a jak to je mezi ní a jejím mužem, na to jsem teď nemyslel, to budu moci později zjistit sám. Rozhodně se neodklonila ze své dráhy a nezpronevěřila své podstatě, a jestli se jí nevedlo dobře a měla co nést, pak to nesla vznešeně a bez trpkosti.
Za hodinu přišel Heinrich, který se už doslechl, že jsem tady. Hned začal mluvit o opeře, která se každému jevila důležitější než mně. Zeptal jsem se ho, jak se mu v Mnichově líbí a daří.

"Jako všude," odpověděl vážně. "Publikum mě nemá rádo, protože cítí, že já si z něho také moc nedělám. Zřídka bývám vlídně přijat hned při prvním výstupu; pokaždé musím lidi nejprve chytit a strhnout. Tak mívám úspěchy, aniž bych byl oblíbený. Někdy samozřejmě také zpívám mizerně, to musím říct sám. No, tvoje opera, to bude úspěch, s tím můžeš počítat, pro tebe i pro mě. Dnes půjdeme za dirigentem, zítra pozveme sopranistku a koho ještě budeš chtít. Zítra ráno je také zkouška orchestru. Věřím, že budeš spokojený."
U stolu jsem si všiml, že je ke Gertrudě mimořádně zdvořilý, což se mi vůbec nelíbilo. A tak to zůstalo celou dobu, co jsem byl v Mnichově a ty dva denně vídal. Byl to nádherný pár krásných lidí a dělali dojem všude, kam přišli. Ale byl mezi nimi chlad a já si pomyslel, že pouze Gertrudina síla a vnitřní převaha ho přiměla k tomu, aby tento chlad proměnil ve zdvořilost a důstojné způsoby. Zdálo se, že se teprve nedávno probrala ze své vášně pro toho krásného muže a že ještě doufá v návrat ztracené vroucnosti. Rozhodně to byla ona, kdo ho nutil ke slušnému chování. Byla příliš ušlechtilá a dobrá, aby ani před přáteli nepředváděla, jak je zklamaná a nepochopená, a aby někomu ukazovala své tajné utrpení, i když ho ani přede mnou nemohla skrýt. Ale ani ode mě by nesnesla jediný pohled a jediné gesto porozumění nebo soucitu, mluvili jsme a dělali, jako by její manželství bylo bez mráčku.
Jak dlouho se takový stav dá udržet, bylo samozřejmě nejisté a plně to záviselo na Muothovi, jehož nevypočitatelnost jsem tady poprvé viděl spoutánu nějakou ženou. Obou mi bylo líto, nebyl jsem však příliš překvapen, že věci nacházím takto. Ti dva měli a vychutnali svou vášeň, nyní se bud' mohli učit odříkání a zachovat si dobré časy v melancholické vzpomínce, nebo najít cestu k novému štěstí a nové lásce. Možná by je zase svedlo dohromady dítě, už ne do opuštěné rajské zahrady milostného žáru, ale k nové dobré vůli spolu žít a vzájemně se přizpůsobit. K tomu měla Gertruda sílu a niterný pocit radosti, to jsem věděl. Zda je najde i Heinrich, tím jsem se nechtěl trápit. I když mi jich bylo lito, že velká, krásná bouře jejich prvního vzplanutí a radosti jednoho z druhého už pominula, přece mě těšil dobrý postoj obou, kteří stále ještě nejen před lidmi, ale i jeden před druhým zachovávali svou krásu a důstojnost.
Pozvání, abych bydlel v Muothově domě, jsem zatím nechtěl přijmout a Muoth se podřídil mé vůli. Byl jsem tam denně a dělalo

mi dobře, když jsem viděl, že Gertruda má z mých návštěv radost a povídání a muzicírování se mnou ji těší, takže jsem nebyl jen já tím, kdo bere.
Opera měla být uvedena v prosinci. Zůstal jsem dva týdny, účastnil jsem se všech zkoušek orchestru, musel tu a tam škrtat a přizpůsobovat, zdálo se mi však, že dílo je v dobrých rukou. Bylo pro mě zvláštní vidět zpěváky a zpěvačky, houslisty a flétnisty, dirigenta a sbor, jak se zabývají mojí prací, která už pro mě byla cizí a dýchala životem, jenž už nebyl mým.
"Jen počkej," říkal mi občas Heinrich Muoth, "teď se brzy nadechneš prokletého vzduchu veřejnosti.

Skoro bych ti přál, abys neměl úspěch. Neboť potom za sebou budeš mít tu smečku, brzy budeš moct obchodovat s praménky vlasů a autogramy a uvidíš, jak vkusné a milé je zbožňování davu. O tvé chromé noze už teď mluví každý. Něco takového přináší popularitu."
Po nejnutnějších zkouškách jsem zase odjel a chtěl se vrátit až několik dnů před premiérou. Teiserovo vyptávání na představení nebralo konce, myslel na sto podrobností v orchestru, na které jsem si já sotva vzpomněl, a očekával celou věc s větším rozčilením a neklidem než já. Když jsem ho pozval, aby i se sestrou přijel na premiéru, radostí poskočil. Oproti tomu matka se mnou zimní cestu a vzrušení sdílet nechtěla, a mně to nebylo nemilé. Zvolna jsem přece jen začal pociťovat napětí a každý večer jsem potřeboval sklenici červeného vína, abych mohl usnout.
Nastala časná zima a náš domeček stál v zahradě zapadlý sněhem, když pro mě jednoho rána přijeli vozem sourozenci Teiserovi. Matka nám mávala z okna, náš vůz odjížděl a Teiser, zachumlaný do teplé šály, pozpěvoval vandrovní písničku. Po celou dlouhou cestu vlakem byl jako chlapec, který jede na zimní prázdniny, a hezká Brigita planula v tiché radosti spolu s ním. Byl jsem rád, že mám jejich společnost, protože s mým klidem byl teď konec a já šel vstříc událostem příštích dní jako odsouzenec. Toho si okamžitě všiml i Muoth, který nám přijel naproti na nádraží. "Chlapče, ty máš trému," smál se pobaveně. "Díkybohu! Přece jen jsi muzikant, a ne nějaký filozof."
S tím měl zřejmě pravdu, neboť moje rozrušení trvalo až do představení a v oněch nocích jsem nespal. Z nás všech byl klidný jenom Muoth. Teiser hořel neklidem, chodil na každou zkoušku a jeho kri-

tizování nemělo konce. Přikrčeně a číhavě seděl na zkouškách vedle mě, na obtížných místech hlasitě vytloukal takt pěstí, chválil nebo vrtěl hlavou.
"Tady chybí jedna flétna!" zvolal hned při první zkoušce orchestru tak hlasitě, že na nás dirigent s nevolí pohlédl.
"Tu jsme museli škrtnout," řekl jsem s úsměvem.
"Flétnu? Škrtnout? A pročpak to? Takové neřádstvo! Dej si pozor, zhudlaří ti celou předehru!"
Musel jsem se smát a násilím ho držet zpátky, tak divoce se do toho vložil. Ale při jeho oblíbeném místě v předehře, kde nasazují violy a cella, se opřel se zavřenýma očima, křečovitě mi stiskl ruku a potom zahanbeně zašeptal: "Jo, to mi vehnalo slzy do očí. To je sakra povedené."
Sopránovou roli jsem ještě zpívat neslyšel. Teď mi bylo podivně a teskno, když jsem ji poprvé poslouchal zpívanou cizím hlasem. Pěvkyně se svého partu zhostila dobře a já jí okamžitě poděkoval, ale v srdci jsem myslel na ona odpoledne, kdy ta slova zpívala Gertruda, a měl jsem pocit nepřiznané smutné nelibosti, jako když se někdo zbaví oblíbeného vlastnictví a teď je poprvé vidí v cizích rukou.
Gertrudu jsem v těchto dnech vídal málo, mé vzrušení sledovala s úsměvem a nechávala mě v klidu. Navštívil jsem ji spolu s Teisero-vými. Brigitu, která ke krásné vznešené ženě obdivně vzhlížela, přijala se srdečnou něžností. Od té doby mluvila dívka, o té krásné ženě s nadšením a pěla na ni chválu, v čemž jí přizvukoval bratr.
Na poslední dva dny před premiérou si už nedokážu přesně vzpomenout, všechno ve mně bylo vzhůru nohama. K tomu se přidala další rozrušení, jeden zpěvák ochraptěl, jiný byl dotčen, že nemá větší roli, a na posledních zkouškách se choval velmi nevhodně, dirigent byl o to odměřenější a chladnější, čím víc jsem měl ještě připomínek, Muoth mi příležitostně pomáhal, klidně se usmíval tomu chaosu a byl mi v této situaci užitečnější než dobrák Teiser, který jako ohnivý mužíček pobíhal sem a tam a na všem hledal chyby. Brigita se na mě dívala s úctou, ale také s určitou lítostí, když jsme spolu sedávali v klidných hodinách stísněně a dost mlčenlivě v hotelu.
Tak dny ubíhaly a nadešel večer premiéry. Zatímco se divadlo plnilo, stál jsem za scénou, aniž jsem už mohl cokoliv udělat nebo poradit. Nakonec jsem se přidružil k Muothovi, který už byl v kos-

týmu a v jednom koutě stranou povyku pomalu vyprazdňoval polovinu lahve šampaňského.
"Chceš skleničku?" zeptal se účastně.
"Ne," odmítl jsem, "tebe to nerozrušuje?"
"Co? Ten tyátr tam? Tak je to vždycky."
"Myslím ten sekt."

"Ale ne, ten mě uklidňuje. Jednu nebo dvě skleničky si vypiji vždycky, když chci něco dokázat. Ale teď už jdi, je na čase."
Sluha mě zavedl do lóže, kde už seděli Gertruda, oba Teiserovi a vysoce postavený pán z vedení divadla, který mě s úsměvem pozdravil.
Hned poté jsme slyšeli druhé zvonění, Gertruda se na mě vlídně podívala a kývla hlavou. Teiser, který seděl za mnou, mě chytil za paži a zoufale mě štípl. V hledišti se setmělo a z hlubiny ke mně slavnostně stoupala moje předehra. Teď se mi navracel klid.
A nyní se přede mnou pozvedalo a zaznívalo mé dílo, které mi bylo dobře známé, a přece cizí a které mě už nepotřebovalo a žilo svým vlastním životem. Radosti a svízele uplynulých dní, naděje a bezesné noci, vášeň a touha toho času stály proti mně osamostatněné a přestrojené, vzrušení tajných chvil svobodně znělo divadlem a ucházelo se o tisíc cizích srdcí. Muoth přišel a nasadil s tlumenou silou, rostl a vydával se a zpíval s temným žárem plným nevole a zpěvačka odpovídala ve vysokých, vznášejících se jasných tónech. Přišlo místo, které jsem měl ještě v uších tak, jak jsem je jednou slyšel od Gertrudy, a byla to pocta jí a tiché vyznání mé lásky. Pohlédl jsem na ni a zadíval se do klidných, jasných očí, které mi rozuměly a vlídně mě zdravily, a v tom okamžiku jsem pocítil celý smysl svého mládí, jak se mě dotýká jako jemná vůně zralého ovoce.
Od té chvíle jsem byl klidný a díval se a poslouchal jako divák. Nahoru zaznával potlesk, zpěváci a zpěvačky se objevili před oponou a klaněli se, Muoth byl mnohokrát vyvoláván a chladně se usmíval do ozářeného divadla. Naléhali i na mě, abych se ukázal; ale byl jsem příliš omámený a ani neměl chuť vykulhat ven ze svého příjemného ústraní.
Teiser se oproti tomu usmíval jako ranní sluníčko, objal mě a tomu pánovi z vedení divadla spontánně potřásal oběma rukama.
Banket byl připravený, a čekal by nás i po neúspěchu. Jeli jsme tam vozem, Gertruda se svým mužem, já s Teiserovými. Na té krátké

cestě se Brigita, která dosud neřekla ani slovo, náhle rozplakala. Zpočátku se tomu bránila a chtěla odolat, pak si ale zakryla rukama oči a nechala slzy stékat. Nechtěl jsem nic říkat a divil jsem se, že i Teiser mlčí a na nic se jí neptá. Jen ji objal kolem ramen a laskavě a útěšně něco pobrukoval, jako když se uklidňuje dítě.
Když pak nastalo potřásání rukou a gratulování a připíjení, Muoth na mě sarkasticky zamrkal. Lidé se mě horlivě vyptávali na mou další práci a byli zklamaní, když jsem řekl, že je to oratorium. Pak se připíjelo na další operu, která však není dodnes napsaná.
Teprve pozdě v noci, když jsme se vymanili a šli spát, jsem se mohl Teisera zeptat, co je s jeho sestrou a proč plakala. Ona už si šla lehnout dávno před námi. Přítel se na mě zkoumavě a trochu udiveně zadíval, zavrtěl hlavou a pískal si, dokud jsem svou otázku nezopakoval.
"Ty jsi ale slepec slepá," řekl potom vyčítavě. "To sis nikdy ničeho nevšiml?"
"Ne," řekl jsem a začal tušit pravdu.
"No, už to mohu povědět. To děvče tě mělo rádo, už dlouho. Samozřejmě mi to nikdy neřekla, stejně jako tobě, ale zpozorova1 jsem to, a abych přiznal, bylo by mě těšilo, kdyby z toho něco bylo."
"Ach jé," odpověděl jsem s upřímným smutkem. "Ale co to bylo dneska večer?"
"Že plakala? Ty jsi přece dětina! Myslíš, že jsme nic neviděli?"
"Copak?"
"Milý Bože! Nemusíš mi o tom nic povídat a je dobře, že jsi to nikdy neudělal; ale pak ses neměl na paní Muothovou tak dívat. Teď to prostě víme."
Neprosil jsem ho, aby zachoval mé tajemství, byl jsem si jím jist. Tiše mi položil ruku na rameno.
"Taky si teď, kamaráde, umím leccos představit, co jsi v těch letech spolkl a nám zamlčel. Mně se dříve také jednou stalo něco podobného. My teď budeme hezky držet spolu a dělat krásnou hudbu, ano? A dbát, aby se to děvče utěšilo. No, podej mi ruku, bylo to krásné! A na shledanou doma! Já s ní odjedu zítra hned ráno."
S tím jsme se rozloučili, ale za chvilku se ještě vrátil a naléhavě řekl: "Ty, při příštím nastudování tam ale ta flétna musí zpátky, ano?"

Tak skončil ten radostný den a každý z nás ještě dlouho bděl,

vzrušeně přemýšleje. Myslel jsem na Brigitu. Byla po celý ten čas v mé blízkosti a já k ní necítil a nechtěl cítit nic než dobré kamarádství, zrovna tak jako Gertruda ke mně, a když uhodla mou lásku k jiné, bylo to pro ni totéž jako tehdy pro mě, když jsem u Muotha objevil dopis a nabil revolver. A jakkoli jsem z toho byl smutný, přece jsem se tomu musel usmát.
Dny, po které jsem ještě zůstal v Mnichově, jsem strávil většinou u Muothů. Nebylo už to takové jako ona první odpoledne, kdy jsme my tři spolu hráli a zpívali; ale v dozvuku premiéry tu přece bylo nevyslovené společné vzpomínání na ty časy a občasný záblesk i mezi ním a Gertrudou. Když jsem se rozloučil, ještě chvíli jsem se zvenku díval na tichý dům mezi zimními stromy, doufal jsem, že se tam ještě někdy vrátím, a rád bych byl obětoval trochu své spokojenosti a štěstí, abych těm dvěma uvnitř znovu a provždy pomohl najít jeden druhého.

Osmá kapitola

Po návratu mě očekávala, jak mi Heinrich předpovídal, pověst o úspěchu, která měla mnoho nepříjemných a zčásti směšných následků. Obchodních záležitostí jsem se mohl snadno zbavit tím, že jsem operu svěřil jednomu agentovi. Ale přicházely také návštěvy, lidé od novin, nakladatelé, pošetilé dopisy a trvalo nějakou dobu, než jsem si zvykl na drobná břemena, jež s sebou rychle proslavené jméno přináší, a vzpamatoval se z prvního zklamání. Lidé si podivným způsobem činí na slavnou osobu nárok, bez rozdílu, zda jde o zázračné dítě, skladatele, básníka či loupežného vraha. Jeden chce jeho fotografii, druhý rukopis, třetí žadoní o peníze, všichni mladí kolegové posílají své práce, přehnaně lichotí a prosí o posouzení, a když jim člověk neodpoví, nebo řekne svůj názor, ctitel je náhle zatrpklý, hrubý a pomstychtivý. Časopisy chtějí otisknout podobiznu dotyčného muže, noviny vyprávějí o jeho životě, původu, zevnějšku. Připomínají se spolužáci, a vzdálení příbuzní údajně už před lety říkali, že jejich bratranec jednou bude slavný.
Mezi takovými dopisy, jež mě uváděly do rozpaků a nesnází, byl i jeden od slečny Schniebelové, který nás rozveselil, a jeden od někoho, na koho už jsem dlouho vůbec nepomyslel. Psala mi hezká Lid-dy, aniž se ovšem zmínila o naší jízdě na saních, ale zcela v tónu staré věrné přítelkyně. Provdala se u nich doma za učitele hudby a dávala mi adresu, abych jí mohl co nejdřív poslat všechny své skladby s pěkným věnováním. Přiložila svou fotografii, na které však byly dobře známé rysy zestárlé a zhrublé, a já jí co možná přátelsky odpověděl.
Ovšem tyto drobnosti patří k zapomenutému, co nezanechává stopy. Ani dobré a nádherné plody mého úspěchu, známost s krásnými a ušlechtilými lidmi, kteří mají hudbu v srdci a nejen v ústech, nepatří k mému skutečnému životu, který stejně jako dříve zůstal tichý a od té doby se změnil jen málo. Zbývá mi jen vyprávět, jaký obrat vzal osud mých nejbližších přátel.
Starý pan Imthor už nežil tolik společensky, jako když tu byla Gertruda. Ale v jeho domě uprostřed mnoha obrazů se každé tři týdny konal večer s vybranou komorní hudbou, kterého jsem se pravidelně účastnil. Občas jsem tam přivedl i Teisera. Imthor však trval na tom, abych ho navštěvoval i jindy. Tak jsem k němu občas v podve-

čer zašel - to byla jeho oblíbená doba - do pracovny, kde visel Ger-trudin obraz, a protože mezi starým pánem a mnou se vytvořil navenek chladný, avšak trvalý vztah plný porozumění a protože jsme oba cítili potřebu popovídat si, náš rozhovor nezřídka zabrousil na to, co naše srdce nejvíce zaměstnávalo. Musel jsem vyprávět o Mnichově a nezamlčel jsem, jaký dojem jsem získal ze vztahu mezi manželi. Přikyvoval. "Ještě se to může všechno urovnat," řekl s povzdechem, "ale my pro to nemůžeme udělat nic. Těším se na léto, pak budu mít své dítě dva měsíce pro sebe. V Mnichově ji navštěvuji málo a nerad, drží se také tak statečně, že ji nesmím rušit a změkčovat."
Gertrudiny dopisy nepřinesly nic nového. Když ale v době kolem Velikonoc přijela k otci na návštěvu a navštívila i nás v našem domečku, vypadala vyhuble a vyčerpaně, a jakkoli byla milá a snažila se nedat

nic najevo, přece jsme často v jejích zvážnělých očích viděli nezvyklou beznaděj. Musel jsem jí zahrát svou novou hudbu, ale když jsem ji požádal, aby nám něco zazpívala, zavrtěla hlavou a odmítavě se na mě podívala.
"Až někdy jindy," řekla nejistě.
Všichni jsme viděli, že se jí nevede dobře, a její otec mi potom přiznal, že jí navrhl, aby u něj zůstala na trvalo, ale nepřijala to.
"Ona ho miluje," řekl jsem.
Pokrčil rameny a ustaraně se na mě podíval. "No, já nevím. Kdo se v té bídě má ještě vyznat! Ale říkala, že u něj zůstává kvůli němu, že je tak zničený a nešťastný a potřebuje ji víc, než sám tuší. Jí neříká nic, máto však vepsáno ve tváři."
Potom stařec ztišil hlas a se studem zašeptal: "Myslí si, že pije."
"Trochu pil vždycky," těšil jsem ho, "ale nikdy jsem ho neviděl opilého. Dbá o sebe. 1e to nervózní člověk, který se nedokáže ovládnout, ale svou povahou způsobuje možná větší utrpení sobě než jiným."
Jak strašně ti dva krásní, nádherní lidé v tichosti trpěli, nevěděl nikdo z nás. Nevěřím, že se kdy přestali milovat. Ale svými povahami k sobě nepatřili, nacházeli jeden druhého jen ve vzrušení a lesku vyhrocených chvil. Vesele vážné pojímání života, zklidnělé dýchání v jasnosti své podstaty Muoth nikdy neznal a Gertruda mohla jeho bouření a rozjímání, jeho pády a opětná vstávání, jeho věčnou žízeň po sebezapomnění a opojení jen trpět a se soucitem jim přihlížet,

nikoli ale změnit a nikoli s ním prožívat. Tak jeden druhého milovali, a přece se k sobě nikdy úplně nedostali, a zatímco on viděl, že byla zklamána jeho naděje, že prostřednictvím Gertrudy dospěje ke klidu a spokojenosti, ona musela vidět a trpět tím, že její vůle a oběť byly marné a ze ani ona ho nemůže utěšit a zachránit před ním samým. Tak se oběma zničil tajný sen a nejtoužebnější přání, mohli spolu zůstat jen za cenu obětí a ze soucitu, a bylo statečné, že to udělali.
Heinricha jsem opět viděl až v létě, když přivezl Gertrudu k otci. Byl k ní a ke mně jemný a ohleduplný, jak jsem ho ještě nikdy nezažil, a dobře jsem si všiml, jak se bojí, že ji ztratí, a také jsem cítil, že by tu ztrátu neunesl. Ona však byla unavená a nežádala nic jiného než klid, aby se zase vzpamatovala a opět získala sílu a duševní rovnováhu. Strávili jsme vlahý večer u nás na zahradě. Gertruda tu seděla mezi mou matkou a Brigitou, kterou držela za ruku, Heinrich tiše přecházel sem a tam mezi růžemi a já jsem s Teiserem na terase hrál houslovou sonátu. Jak tu Gertruda tiše odpočívala a vdechovala mír té chvíle a jak se Brigita s úctou tiskla k té krásné trpící ženě a jak Muoth, nahrbený, tiše přecházel ve stínu a poslouchal, to je obraz, který mi zůstal v duši a nikdy se neztratí. Potom Heinrich tiše, ale se smutnýma očima zažertoval: "Jak tam ty tři ženy spolu sedí! A šťastně z těch tří vypadá jen tvoje matka. Pokusíme se, abychom také tak zestárli."
Potom jsme se rozjeli každý jinam, Muoth sám do Bayreuthu, Gertruda s otcem do hor, Teiserovi do Štýrska a já s matkou zase k Severnímu moři. Tam jsem často chodil po pláži a naslouchal moři, a stejně jako před lety v časném mládí jsem s údivem a hrůzou myslel na smutně bláznivé zmatky života, na to, že láska může být marná a že lidé, kteří to spolu myslí dobře, se přece ve svých osudech míjejí, každý žije ten svůj vlastní, nepochopitelný, a jak by každý chtěl tomu druhému pomoci a být nablízku, ale nemůže, jako v nesmyslných, špatných, úzkostlivých snech. A často jsem také myslel na Muothova slova o mládí a stáří a byl zvědavý, zda i můj život bude jednou prostý a jasný. Matka se usmívala, když jsem na to zavedl řeč, a vypadala opravdu spokojeně. A k mému zahanbení mi připomněla přítele Teisera, který ještě nebyl starý, a přece měl dost let na to, aby se už dozvěděl své, a který si bezstarostně jako dítě žil s Mozartovou melodií na rtech. Nezáleželo to na věku, to jsem viděl dobře, a možná byly naše utrpení a nevědomost jen onou nemocí, o níž

mi kdysi řekl pan Lohe. Nebo byl i tento mudrc dítětem jako Teiser?
Ať tak či onak, mé uvažování a dumání nezměnilo nic. Když mi hudba vzrušila duši, pak jsem stejně vždy beze slov všemu rozuměl, cítil v hlubinách veškerého života čistou harmonii a věřil, že vím, že ve veškerém dění jsou skryty smysl a krásný zákon. Třebaže i to byl klam, žil jsem v něm a byl v něm šťasten.

Možná by bylo bývalo lepší, kdyby se Gertruda na léto od svého muže neodloučila. Začala se sice zotavovat, a když jsem ji na podzim viděl po návratu z cesty, vypadala skutečně zdravěji a odolněji. Ale naděje, které jsme na tomto posíleni stavěli, byly klamné.
Gertruda se teď měla po několik měsíců u otce dobře, mohla vyhovět své potřebě klidu a s vydechnutím se oddat tomuto poklidnému stavu bez denních bojů, jako se oddá spánku unavený, jakmile může ulehnout. Ukázalo se však, že byla vyčerpanější, než jsme si mysleli a než ona sama tušila. Neboť nyní, když pro ni měl Muoth zase brzy přijet, propadla zoufalému strachu, nemohla spát a úpěnlivě otce prosila, aby ji ještě nějaký čas nechal u sebe.
Samozřejmě byl Imthor poněkud polekán, protože se určitě domníval, že se Gertruda těší, jak se s novou silou a novou vůlí vrátí k Muothovi; neodporoval jí však, a dokonce jí opatrně naznačil, aby uvažovala o předběžném delším odloučení jako úvodu k pozdějšímu rozvodu. Avšak proti tomu se velmi vzrušeně bránila.
"Já ho přece miluji," vykřikla prudce, "a nikdy mu nechci být nevěrná. Jenom je tak těžké s ním žít! Chci jen ještě mít trochu klidu, možná pár měsíců, než zase budu mít víc odvahy."
Starý Imthor se ji snažil uklidnit a sám neměl vůbec nic proti tomu, aby si své dítě směl ještě nějakou chvíli nechat u sebe. Napsal Muothovi, že Gertruda je dosud churavá a přeje si ještě nějaký čas zůstat doma. Ten bohužel nepřijal zprávu snadno. V době odloučení v něm nesmírně vzrostla touha po manželce, těšil se na ni a byl pln dobrých předsevzetí, že ji znovu plně získá a že mu bude náležet. Imthorův dopis mu tedy způsobil velké zklamání. Okamžitě vášnivě odepsal, pln podezřívavosti vůči tchánovi. Domníval se, že proti němu pracoval, protože si přeje rozvod manželství, a žádal okamžité setkání s Gertrudou, v jejíž znovuzískání pevně doufal. Starý muž přišel s dopisem ke mně a přemýšleli jsme, co dělat. Oběma nám připadalo, že je správné v této chvíli zabránit setkání manželů, protože Gertruda teď zřejmě nedokáže snést žádné bouře. Imthor byl vel-

mi ustaraný a prosil mě, abych zajel za Muothem a domluvil mu, aby nechal Gertrudu ještě chvíli v klidu. Ted vím, že jsem to měl udělat. Tehdy jsem byl na pochybách a považoval za nebezpečné dát příteli najevo, že jsem důvěrníkem jeho tchána a znám věci z jeho života, do kterých mě sám zasvětit nechtěl. Zdráhal jsem se tedy a zůstalo u starcova dopisu, který samozřejmě nic nezlepšil.
Naopak přijel bez ohlášení Muoth a všechny nás vyděsil stěží ovládanou vášní své lásky a svého podezření. Gertruda, která o té krátké výměně dopisů nic nevěděla, byla návštěvou zatím neočekávaného muže a jeho téměř zuřivým vzrušením zcela překvapena a zmatena. Vím jen: Muoth naléhal na Gertrudu, aby se s ním vrátila do Mnichova. Řekla, že je ochotna ho následovat, když to nemůže být jinak, prosila však, aby ji ještě nějaký čas nechal u otce, že je dosud unavená a potřebuje trochu klidu. Teď jí vyčetl, že mu chce uniknout a je podněcována otcem, po jejím mírném vysvětlování byl ještě nedůvěřivější a v návalu zuřivosti a trpkosti byl tak bláhový, že jí prostě návrat k sobě přikázal. Poté se vzbouřila její hrdost, Gertru-da sice zůstala klidná, zdráhala se však mu dál naslouchat a prohlásila nyní, že tady v každém případě zůstane. Po této scéně následovalo druhý den ráno jakési usmíření a Muoth, zahanbený a kajícný, teď se všemi jejími přáními souhlasil. Potom zase odjel, aniž se u mě zastavil.
Když jsem to slyšel, polekal jsem se a viděl blížit se zlo, jehož jsem se od samého počátku bál. Po tom ošklivém a pošetilém výstupu, myslel jsem si, může teď trvat dlouho, než Gertruda opět najde svou veselost a odvahu k návratu. A on je mezitím v nebezpečí, že zdivočí a přes veškerou touhu jí bude ještě cizejší. Sám v domě, kde byl chvíli šťastný, dlouho nevydrží, bude si zoufat, pit, možná si zase najde jiné ženy, které za ním beztak běhají.
Zatím byl klid, Muoth napsal Gertrudě a ještě jednou prosil o prominutí, odpověděla mu a plna soucitu a vlídnosti ho nabádala k trpělivosti. Já ji v té době vídal málo. Občas jsem učinil pokus přimět ji, aby zpívala, vždycky však vrtěla hlavou. Ale několikrát jsem ji zastihl u klavíru.
Bylo pro mě divné a nezvyklé nacházet tu krásnou, hrdou ženu, kterou jsem vždycky viděl plnou síly a radosti a vnitřního klidu, nyní plachou a v jádře svých citů otřesenou. Občas přišla k mé matce, laskavě se ptala, jak se nám vede, chvíli poseděla vedle té staré ženy

na šedém divanu a pokoušela se povídat, a mně pukalo srdce, když jsem ji poslouchal a viděl, jakou námahu jí činí usmát se. Bylo zachováváno zdání, že ani já, ani nikdo jiný neví o jejím utrpení nebo je považujeme za pouhou nervozitu a vnější slabost. Tak jsem se jí stěží dokázal podívat do očí, v nichž bylo tak jasně vepsané nepřiznané trápení, o němž jsem neměl nic vědět. A mluvili jsme a žili a chodili vedle sebe, jako by všechno bylo jako vždycky, a přece jsme se jeden před druhým styděli a navzájem jsme se sobě vyhýbali! A uprostřed tohoto smutného chaosu citů se mě tu a tam s náhlým horečnatým žárem zmocnila představa, že její srdce už nepatří jejímu muži a je volné a že je nyní na mně, abych si je podruhé nenechal uniknout, ale získal je pro sebe a přede všemi bouřemi a utrpením ukryl ve svém srdci. Pak jsem se zavřel, hrál jsem žhavou namlouva-vou hudbu ze své opery, kterou jsem náhle zase miloval a chápal, proležel dlouhé noci sžírán touhou a trpěl všechna ta s úsměvem překonaná muka mládí a nesplnitelných přání ještě jednou, a o nic lehčeji než tehdy, když jsem poprvé pro ni vzplanul a dal jí onen jediný, nezapomenutelný polibek. Ten mě opět pálil na rtech a v několika hodinách sežehl léta trvající klid a odříkání na popel.

Jen v Gertrudině přítomnosti můj žár pohasínal. Dokonce i kdybych byl natolik nemoudrý a nešlechetný a chtěl uspokojit svou touhu a bez ohledu na jejího muže, který byl mým přítelem, se ucházel o její srdce, pod pohledy této trpící, jemné, tvrdošíjně do své bolesti ponořené ženy bych se musel stydět, kdybych se k ní choval jinak než se soucitem a opatrnou ohleduplností. A ona, čím víc trpěla a možná i ztrácela naději, tím více byla hrdá a nepřístupná. Chodila vzpřímená a svou jemnou, tmavě plavou hlavu nosila tak vysoko a vznešeně jako nikdy předtím a nikomu z nás nedovolila, abychom se jí sebemenším gestem přiblížili a pomohli jí nést její břímě.

Tyto dlouhé mlčenlivé týdny byly možná nejtěžší v mém životě. Na jedné straně Gertruda, blízko mě, a přece nedosažitelná, a nevedla k ní, která chtěla zůstat sama, žádná cesta; na druhé straně Brigita, o jejíž lásce ke mně jsem věděl a s níž se po delším vzájemném vyhýbání pomalu znovu obnovoval přijatelný vztah; a mezi námi všemi moje stará matka, která nás viděla trpět a všechno tušila, a netroufala si nic říci, protože sám jsem zatvrzele mlčel a nedokázal se přemoci, abych se slůvkem zmínil o svém stavu. Nejhorší však bylo toto smrtící přihlížení, bezmocné přesvědčení, že mí nejbližší

přátelé se ničí, aniž jsem směl sebeméně naznačit, že o tom vím.

Zřejmě nejvíce trpěl Gertrudin otec. Od té doby, co jsem ho před lety poznal jako moudrého, rázného, pokojně veselého starého pána, zestárl, mluvil tišeji a neklidněji, už nežertoval a vypadal ustaraně a bídně. Jednoho dne v listopadu jsem k němu zašel, spíše abych se dověděl něco nového a sám načerpal naději, než abych mu poskytl utěšující společnost.

Přijal mě ve své pracovně, nabídl mi jeden ze svých drahých doutníků a začal si povídat zdvořile lehkým tónem, který ho namáhal a od kterého brzy upustil. Se zasmušilým úsměvem na mě pohlédl a řekl: "Chcete se zeptat, jak se daří? Špatně, milý pane, špatně. To dítě toho neslo víc, než my víme, jinak by si umělo lépe poradit. Rozhodně jsem pro, aby se rozvedla, ale nechce o tom slyšet. Miluje ho, alespoň to říká, a přece se ho bojí! To není dobré. To dítě je nemocné, zavírá oči, nechce už nic vidět a tvrdí, že už se to musí zlepšit, jen když počkáme a necháme ji v klidu. Je to nervozita, samozřejmě, ale zdá se, že je nemocná ještě hlouběji. Představte si, někdy se dokonce bojí, že by ji mohl její manžel tlouct, kdyby se k němu vrátila! A přesto si myslí, že ho miluje."

Zřejmě jí nerozuměl a bezmocně věcem přihlížel. Mně bylo její utrpení pochopitelné, jako boj mezi láskou a hrdostí. Nebála se, že ji bude bít; bála se, že už si ho nebude moci vážit, a doufala, že v úzkostném čekání opět najde sílu. Ovládala ho a držela v očarování, přitom se však tak vyčerpala, že už své síle nedůvěřovala; to byla její nemoc. Nyní po něm toužila, a přece se bála, že ho ztratí úplně, když se nový pokus o soužití nepodaří. Teď jsem jasně viděl, jak zbytečné a zaslepené bylo moje drzé milostné fantazírování; Gertruda milovala svého muže a nikdy by neodešla s někým jiným.

Starý Imthor se vyhýbal hovoru o Muothovi, protože věděl, že je to můj přítel. Ale nenáviděl ho a nemohl pochopit, jak mohl Gertru-du omámit, myslel na něj jako na zlého kouzelníka, který lapá nevinné a už je nikdy nevydá. Ale vášeň je vždycky záhadná a nevysvětlitelná, a bohužel je jisté, že život své nejkrásnější děti nešetří a že často ti nejskvělejší musí milovat právě to, co je ničí.

V té zasmušilosti na mě Muothův krátký dopis zapůsobil jako vykoupení. Psal:

"Milý Kuhne! Tvoje opera se teď hraje všude, možná lépe než ta-

dy. Přesto by bylo hezké, kdybys zase jednou přijel, například příští týden, kdy Tvoji roli zpívám dvakrát. Víš, že moje paní je nemocná a já jsem tady sám. Mohl bys tedy u mě bez ostychu bydlet. Nikoho ale s sebou neber!
Srdečně Tvůj Muoth."
Psával dopisy tak zřídka, a nikdy nebyly zbytečné, takže jsem se okamžitě rozhodl jet. Musel mě potřebovat. Na okamžik mě napadlo, že to sdělím Gertrudě. Možná to byla ta pravá příležitost, jak prolomit zakletí, možná by mi pro něj dala dopis nebo vzkázala něco milého, možná by ho sem pozvala, možná by dokonce jela se mnou. Byl to jen nápad, a já ho neprovedl. Jen jsem před odjezdem navštívil jejího otce.
Byl ošklivý, vlhký a bouřlivý pozdní podzim, z Mnichova bylo jen občas na chvilku vidět blízké čerstvě zasněžené hory, město bylo pošmourné a deštivé. Okamžitě jsem jel k Muothovu domu. Tam bylo vše jako před rokem, tentýž sluha, tytéž pokoje, stejně rozestavený nábytek, jen všechno vypadalo neobydleně, a také chyběly květiny, o které se jinak starala Gertruda. Muoth nebyl doma, sluha mě zavedl do mého pokoje a pomohl mi vybalit; převlékl jsem se, a protože pán domu se dosud nevrátil, sešel jsem do hudebního salonu, kde jsem za dvojitými okny slyšel šumět stromy a měl čas vzpomínat na to, co bylo. Čím déle jsem seděl a díval se na obrazy a listoval v knihách, tím smutněji mi bylo u srdce, jako by se tomuto domu už nedalo pomoci. Mimoděk jsem sedl ke klavíru, abych se zbavil neužitečných myšlenek, a hrál svatební preludium, jako bych tím mohl minulé dobro vykoupit zpátky.
Konečně jsem vedle uslyšel spěšné těžké kroky a do pokoje vešel Heinrich Muoth. Podal mi ruku a unaveně na mě pohlédl.
"Promiň," řekl, "měl jsem práci v divadle. Však víš, že dneska večer zpívám. Teď se najíme, ano?"
Šel napřed a mně se zdálo, že se změnil, byl roztržitý a lhostejný, mluvil jen o divadle a vypadalo to, že si o ničem jiném povídat nechce. Teprve po jídle, když jsme mlčky a téměř rozpačitě proti sobě seděli ve žlutých proutěných křesílkách, nečekaně začal: "Je od tebe hezké, že jsi přijel! Také si chci dneska večer dát zvlášť záležet."
"Díky," řekl jsem. "Ty nevypadáš dobře."
"Myslíš? No, my se už nějak rozveselíme. Vždyť víš, že jsem

slaměný vdovec."
"Ano." Pohledem uhnul na stranu.
"Nevíš nic o Gertrudě?"
"Nic zvláštního. Je prostě pořád ještě nervózní a nespí dobře -"
"Ano, nechme toho! Je u vás v dobrých rukou."
Vstal a procházel se místností. Zdálo se, že chce říci ještě něco, pohlédl na mě zkoumavě, a jak se mi zdálo, nedůvěřivě.
Pak se rozesmál a nechal to nevyřčené.
"Také se znova objevila Lotta."
"Lotta?"
"Ano, ta, co tenkrát byla u tebe a stěžovala si na mě. 1e tady, je vdaná a zřejmě se ještě o mě zajímá. Byla tu, přišla mě navštívit."
Znovu se na mě lstivě podíval a smál se, když viděl, že jsem se vyděsil.
"Přijal jsi ji?" zeptal jsem se zdráhavě.
"Ach, ty věříš, že bych to udělal! Ne, drahý, dal jsem ji poslat pryč. Ale odpusť, mluvím hlouposti. Jsem tak zatraceně unavený a večer musím zpívat. Jestli dovolíš, na hodinku si lehnu a zdřímnu si."
"Dobře, Heinrichu, odpočiň si, já si zajedu do města. Nechal bys mi přistavit vůz?"
Nechtěl jsem zase mlčky sedět v tom domě a naslouchat větru prohánějícímu se v korunách stromů. Jel jsem do města, bez cíle, a dostal se ke staré Pinakotéce. Tam jsem se půl hodiny díval při kalném šedivém světle na staré obrazy, potom zavřeli a já nevěděl nic lepšího než v jedné kavárně číst noviny a dívat se vysokými okny na omoklou ulici. Předsevzal jsem si, že za každou cenu tento chlad prolomím a

upřímně si s Heinrichem promluvím.
Ale když jsem se vrátil, našel jsem ho usměvavého a dobře naladěného.
"Jen mi chyběl spánek," řekl čile. "Teď jsem zase úplně svěží. Musíš mi něco zahrát, ano? Preludium, když budeš tak hodný."
Potěšen a udiven, že ho vidím tak rychle proměněného, jsem mu vyhověl a po hře mi vyprávěl se stejnou ironií a lehkou skepsí jako dříve, svou náladu nechal měňavě rozehrát a opět si zcela získal mé srdce.
Vzpomněl jsem si na počátky našeho přátelství, a když jsme večer vycházeli z domu, bezděčně jsem se rozhlédl a zeptal se: "Ty už nemáš žádné psy?"
"Ne. - Gertruda je neměla ráda."

Nyní jsme mlčky jeli k divadlu. Pozdravil jsem dirigenta a nechal se uvést na místo. Opět jsem slyšel dobře známou hudbu, ale všechno bylo jiné než minule. Seděl jsem v lóži sám, Gertruda byla pryč a ten, který tam dole hrál a zpíval, byl také někdo jiný Zpíval s vášní a naplno, publikum ho zřejmě v této roli milovalo a od začátku živě reagovalo. Mně se však zdál jeho oheň přehnaný a jeho hlas vypjatý, skoro drsný: V první pauze jsem sešel dolů a vyhledal ho. Seděl zase ve své komůrce a pil šampaňské a při těch několika slovech, která jsme prohodili, byly jeho oči nestálé, jako u podnapilého. Potom, když se Muoth převlékal, jsem zašel za dirigentem.
"Řekněte mi," požádal jsem ho, "je Muoth nemocný? Zdá se mi, že se držel na nohou jen díky šampaňskému. Víte přece, že je to můj přítel."
Muž na mě pochybovačně pohlédl.
"Jestli je nemocný, to nevím. Ale že se ničí, to je jasné. Mnohdy přichází na scénu skoro opilý, a když někdy nepije, hraje špatně a zpívá bídně. Už dříve vždycky před představením vypil skleničku sektu, ale teď nejde pod celou lahev Kdybyste mu chtěl poradit - -ale půjde s tím jen málo dělat. Muoth se ničí schválně."
Muoth pro mě přišel a v nejbližší restauraci jsme si dali večeři. Byl zase jako v poledne vyčerpaný a nepřístupný, pil bez míry tmavé červené víno, protože prý jinak nemůže spát, a vypadal, jako by chtěl za každou cenu zapomenout, že na světě jsou ještě jiné věci než jeho únava a potřeba spát.
Cestou ve voze se na okamžik probral, usmál se na mě a zvolal: "Chlapče, až tady už nebudu, můžeš si svou operu strčit za klobouk, tu roli nemůže kromě mě nikdo jiný zpívat."
Druhého dne vstal pozdě a byl pak unavený a skleslý, s nejistýma očima a šedým obličejem. Po snídani jsem se do něj pustil a domlouval mu.
"Ty se zabiješ," řekl jsem zachmuřeně a mrzutě. "Piješ šampaňské a udržuješ se tak čilý, a potom za to musíš samozřejmě platit. Mohu si domyslet, proč to děláš, a neřekl bych proti tomu nic, kdybys neměl ženu. Jí dlužíš to, abys zůstal navenek i uvnitř čistý a statečně se držel."
"Tak?" usmál se lehce a předstíral, že ho mé rozhořčení pobavilo. "A copak je dlužna ona mně? Drží se ona statečně? Sedí u tatínka a nechává mě samotného. Proč se mám vzchopit, když to nedělá ona?

Lidé už vědí, že mezi námi už nic není, a ty to víš taky. Kromě toho mám ještě také zpívat a dělat lidem kašpara, to nejde z ničeho, když se mi navíc všechno hnusí, a umění nejvíc."
"Musíš to, Muothe, přesto zkusit jinak! Kdybys byl alespoň šťastný! Ale vede se ti bídně. Když máš zpívání dost, tak si vezmi dovolenou, tu dostaneš hned; ani peníze, za které zpíváš, vůbec nepotřebuješ. Odjeď do hor nebo k moři nebo někam a zase se uzdrav! A nech toho hloupého pití! Není to jen hloupé, je to zbabělé, to víš dobře."
Jen se usmíval. "Dobrá," řekl chladně. "Tak si ty jednou běž zatančit valčík! Věř mi, udělá ti to dobře! Nemysli pořád na tu hloupou nohu, to je jen výmysl!"
"Nech toho!" zvolal jsem rozzlobeně. "Víš jasně, že to je něco jiného. Já bych tančil rád, jen kdybych mohl, ale já nemohu. Ty by ses však mohl vzchopit a být rozumnější. Toho pití musíš bezpodmínečně nechat!"
"Bezpodmínečně! Milý Kuhne, skoro bys mě rozesmál. Mohu se stejně málo změnit a přestat pít, jako ty můžeš tančit. Musím Zůstat u toho, co mě ještě jakž takž drží při životě a náladě, rozumíš? Pijáci se obyčejně napraví, když u Armády spásy nebo někde jinde najdou něco, co je uspokojí lépe a trvaleji.

Něco takového jsem měl, byly to ženy S jinými ženami si nemohu nic začít od té doby, co ta moje byla moje a opustila mě, tedy - -"
"Neopustila tě! Vrátí se. Jenom je nemocná."
"To si myslíš ty a myslí si to i ona sama, já vím. Ale nevrátí se. Když se má loď potopit, nejdřív ji opouštějí krysy. Pravděpodobně také nevědí, že s lodí je konec. Jenom cítí, že se jich zmocnil nepříjemný děs, a běží pryč, určitě s dobrým úmyslem brzy se zase vrátit."
"Ach, nemluv tak! Ty už sis často nad životem zoufal, a přece to zase šlo."
"Správně. Šlo to, protože jsem našel útěchu nebo něco, co mě otupilo. Jednou to byla žena, jednou milý přítel - ano, ty už jsi mi tu službu také prokázal! -,jindy hudba nebo potlesk v divadle. No a teď mě prostě tyto věci už netěší, a proto piju. Nemohl bych zpívat, kdybych předtím nevypil několik skleniček, ale nemohu ani myslet a mluvit a žít a cítit se snesitelně - bez několika skleniček předtím. A teď stručně - s tím kázáním musíš přestat, i když ti sluší. Už jednou to tak bylo, přibližně před dvanácti lety. To mi také jeden kázal a

nepřestával, bylo to kvůli dívce a náhodou to byl můj nejlepší přítel --"
"A potom?"
"Potom mě donutil k tomu, že jsem ho vyhodil, a potom jsem dlouho neměl žádného přítele, vlastně dokud jsi pak nepřišel ty"
"To je jednoznačně řečeno."
"Že?" řekl jemně. "Máš nyní na vybranou. Ale chci ti říct, že by to nebylo hezké, kdybys mi teď utekl i ty. Mám tě rád, víš, a vymyslel jsem si, že bys měl také mít nějakou radost."
"Tak. A co to je?"
"Podívej, ty máš rád moji ženu - nebo jsi ji alespoň rád měl, dokonce hodně. Tak dneska večer uspořádáme večírek jen pro tebe a pro mě, na její počest. Máme totiž důvod. Dal jsem ji malovat, na jaře musela pořád chodit k tomu malíři, často jsem byl při tom. Potom odjela, obraz už byl skoro hotový. Malíř chtěl, aby mu ještě jednou seděla, ale teď už jsem měl toho čekání dost a objednal obraz tak, jak je. To bylo před týdnem, a nyní už je v rámu a včera mi ho přinesli. Byl bych ti ho ukázal hned, ale bude lépe, když se to stane slavnostně. Samozřejmě bez nějakého šampaňského se to neobejde, jak bych měl mít jinak náladu! Souhlasíš?"
Cítil jsem za jeho žertováním dojetí, ba skryté slzy, a vesele jsem přisvědčil, přestože mi tak nebylo. Pustili jsme se do příprav naší slavnosti na počest ženy, o níž si myslel, že je pro něj úplně ztracená, jako byla ve skutečnosti pro mě.
"Vzpomínáš si ještě na její květiny?" zeptal se mě. "Nerozumím květinám a nevím, jak se jmenují. Měla vždycky takové bílé a žluté, a taky červené. Nevzpomínáš si?"
"Ano, některé si ještě pamatuji. Proč?"
"Musíš je koupit. Dej zavolat vůz, stejně musím do města. Uděláme to tak, jako by byla tady."
Tak ho ještě napadlo leccos, podle čeho jsem poznal, jak hluboce a neustále na Gertrudu myslí. A to mi působilo radost i bolest. Kvůli ní už neměl žádné psy a žil osaměle, on, který jindy nemohl být dlouho bez žen. Objednal její obraz, přikázal mi, abych koupil její oblíbené květiny! Bylo to, jako by sňal masku, a já spatřil, že za tvrdými sobeckými rysy se skrývá dětská tvář.
"Ale," namítl jsem ještě, "měli bychom si obraz raději prohlédnout teď nebo odpoledne. Obrazy člověk musí přece vidět za denního

světla."
"Ale co, ještě se na něj můžeš zítra dost vynadívat. Doufám, že je to malířsky dobré, ale v podstatě je nám to přece stejně jedno, my jenom chceme vidět ji."
Po jídle jsme jeli do města a nakoupili - především květiny, velkou kytici chryzantém, koš růží a pár snítek bílého bezu. Přitom ho napadlo, že dá poslat velkou zásilku květin Gertrudě do R.
"Na květinách je přece jen něco hezkého," řekl přemýšlivě. "Chápu, že je má Gertruda ráda. Také se mi líbí, jen v sobě pro něco takového nedokážu najít dostatek pečlivosti. Když na to nedohlížela žádná žena, vypadalo to u mě vždycky nepořádně a nepříliš útulně."

Večer jsem v hudebním salonu uviděl postavený a hedvábným šátkem zakrytý obraz. Slavnostně jsme pojedli a Muoth chtěl nejprve slyšet svatební preludium. Když jsem je zahrál, odhalil obraz a chvíli jsme před ním mlčky stáli. Gertruda byla namalovaná ve světlých letních šatech, v celé postavě, a důvěrně na nás shlížela jasnýma očima, a trvalo nějakou dobu, než jsme se mohli na sebe podívat a podat si ruce. Muoth nalil dvě plné sklenice rýnského vína, kývl směrem k obrazu a vypili jsme je na počest té, na niž jsme oba mysleli. Potom vzal opatrně obraz do náručí a vynesl ho ven.
Požádal jsem ho, aby něco zazpíval, ale nechtěl.
"pamatuješ si ještě," řekl s úsměvem, "jak jsme tehdy před mou svatbou spolu jeden večer seděli? Teď jsem zase starý mládenec a my se ještě jednou pokusíme rozeznít skleničky a mít veselou náladu. Měl by tady být tvůj Teiser, ten se umí radovat lépe než já a ty. Musíš ho pěkně pozdravovat, až zase přijedeš domů. Sice mě nesnáší, ale stejně - -"
S opatrným, zdrženlivým veselím, s jakým vždycky vychutnával chvíle pohody, začal povídat a připomínat mi minulé a já žasl, jak všechno, i drobnosti a nahodilosti, o kterých jsem si myslel, že je dávno zapomněl, neztraceno žije v jeho vzpomínkách. Nezapomněl ani na úplně první večer, který jsem u něj a Marion strávil s Kran-zlem a ostatními, ani na naši tehdejší hádku. Jen o Gertrudě nemluvil; čas od doby, kdy mezi nás vstoupila, nechal bez povšimnutí, a mně to bylo vhod.
Radoval jsem se z těchto nečekaně krásných hodin, také jsem ho nechal popíjet dobré víno, aniž jsem ho napomínal. Věděl jsem, jak zřídka mívá takové nálady, jak je sám střeží a hýčká, když jednou

přijdou, a ty ovšem nikdy nepřicházely bez vína. Věděl jsem také, že to nemůže dlouho trvat, že zítra zase bude nevrlý a nepřístupný, přesto se i mě zmocňovala upřímná srdečnost a téměř radostná nálada, zatímco jsem poslouchal jeho chytrá, přemýšlivá, i když rozporuplná pozorování. Přitom na mě občas vrhl jeden ze svých krásných pohledů, jaké míval jen v takových chvílích a které vypadaly jako pohledy někoho, kdo se právě probouzí z hlubokého snu.
Jednou, když mlčel a dumal, jsem mu začal vyprávět, co mi řekl můj teosof o nemoci osamělého.
"Tak?" řekl dobrosrdečně. "A ty jsi tomu samozřejmě věřil? Ty jsi vůbec měl být teolog."
"Proč? Na tom přece může něco být."
"Jistě. Moudří pánové vždycky čas od času poukazují na to, že všechno je jen vymyšlenost. Víš, dříve jsem často četl takové knihy, a mohu ti říct, že na tom není nic, absolutně nic. Všechno, co tihle filozofové píší, je jenom hra, možná se tím sami utěšují, Jeden vynalezne individualismus, protože nesnáší své současníky, a jiný socialismus, protože to sám nevydrží. Je možné, že náš pocit osamělosti je nemoc. Ale tím se nic nezmění. Náměsíčnictví je také nemoc, proto takový člověk skutečně stojí na okapu a když se na něj křikne, zlomí si vaz."
"No to je ale něco úplně jiného."
"Pro mě za mě, já nechci mít pravdu. Myslím jen, že s moudrostí se člověk k ničemu nedobere. Jsou jen dvě moudrosti a všechno mezi nimi jsou žvásty."
"Jaké dvě moudrosti myslíš?"
"Nu, bud' je svět špatný a mizerný, jak to říkají buddhisté a křesťané. Pak člověk musí žít v odříkání, všeho se vzdát, a věřím, že přitom může být docela spokojený: Asketi nemají tak těžký život, jak se míní. Anebo je svět a život dobrý a správný, pak se člověk prostě jenom může na nich podílet a poté klidně umřít, protože potom je dokonáno..."
"A čemu věříš ty?"
"Na to se nemusíš nikoho ptát. Většina lidí věří v obojí, podle toho, jaké je počasí, jestli jsou zdraví a mají v kapse peníze nebo ne. A ti, co skutečně věří, podle toho nežijí. Tak je to se mnou také. Věřím totiž jako Buddha, že život nemá žádnou cenu. Ale přece žiji tak, jak to dělá dobře mým smyslům a jako by ony byly to hlavní. Jen kdyby

to bylo zábavnější!"
Skončili jsme, ještě nebylo moc pozdě. Když jsme procházeli vedlejším pokojem, kde svítila jen osamělá elektrická lampa, Muoth mě chytil za paži, rozsvítil všechna světla a sňal přehoz z Gertrudina obrazu, který tam byl opřený. Ještě jednou jsme se zadívali do té milé, jasné tváře, potom přes ni přehodil šátek

a zhasl. Doprovázel mě do mého pokoje a položil mi na stůl ještě pár časopisů, kdybych si chtěl číst. Pak mi podal ruku a tiše řekl: "Dobrou noc, můj milý!"
Lehl jsem si do postele a ještě půl hodiny jsem bděl a přemýšlel o něm. Dojalo mě a zahanbilo, jak věrně si pamatoval všechny drobné zážitky našeho přátelství. On, jemuž bylo zatěžko projevit přátelství, lpěl na těch, které miloval, vroucněji, než jsem si myslel.
Potom jsem usnul a měl zmatené sny o Muothovi, své opeře a panu Lohe. Když jsem procitl, byla ještě noc. Probudil jsem se úlekem, který neměl nic společného s mými sny, viděl jsem matné šedivě prosvítat bledý čtyřúhelník okna a cítil mučivou tíseň, sedl jsem si v posteli a pokoušel se úplně probrat a vzpamatovat.
Vtom se ozvalo rychlé a hlasité klepání na mé dveře, vyskočil jsem a otevřel; byla zima, a ještě jsem nerozsvítil. Venku stál sluha, pouze spoře oblečený, a vyděšeně na mě zíral polekanýma, hloupýma očima.
"Pojďte!" šeptal sípavě. "Pojďte! Stalo se neštěstí."
Jen jsem si oblékl župan, který tam visel, a následoval mladíka po schodech dolů. Otevřel jedny dveře, ustoupil a nechal mě vejít. Na malém proutěném stolku stál svícen, v němž hořely tři tlusté svíčky, a vedle byla zválená postel a na ní jsem viděl svého přítele Muotha ležet tváří dolů.
"Musíme ho obrátit," řekl jsem tiše.
Sluha si moc netroufal.
"Lékař musí přijít hned," zajíkl se.
Ale přiměl jsem ho, aby mi pomohl, a obrátili jsme ležícího, a já se díval příteli do bledé a zkřivené tváře, košili měl prosáklou krví, a když jsme ho položili a opět zakryli, jeho ústa sebou zlehka cukla, avšak v očích už nebyl žádný pohled.
Sluha teď začal horlivě vyprávět, ale já nechtěl nic vědět. Když přišel lékař, byl už Muoth mrtvý. Časně ráno jsem zatelegrafoval Imthorovi, potom jsem se vrátil do tichého domu, seděl na posteli mrtvého, slyšel vítr profukovat venku mezi stromy a teprve teď přes-

ně věděl, jak rád jsem měl toho ubohého člověka. Litovat jsem ho nemohl, jeho smrt byla lehčí než jeho život.
Večer jsem stál na nádraží a viděl starého Imthora vystupovat z vlaku a za ním vysokou, černě oděnou ženu, zavezl jsem je k mrtvému, který už ležel převlečený na márách mezi květinami ze včerejška. Tu se Gertruda sehnula a políbila ho na bledá ústa.
Když jsme stáli u jeho hrobu, spatřil jsem hezkou, vysokou ženu s uplakanou tváří, která držela v ruce růže a stála sama, a když jsem se na ni zvědavě podíval, poznal jsem Lottu. Kývla na mě a já se pousmál. Gertruda však neplakala, její úzký, bledý obličej velmi bděle a přísně hleděl před sebe do tichého deště mrholícího ve větru, držela se zpříma jako mladý strom, jako by stála na neotřesených kořenech. Byla to však jen nutná obrana a o dva dny později, když doma rozbalila květiny od Muotha, které mezitím došly, se zhroutila a dlouhou dobu ji nikdo z nás neviděl.

Devátá kapitola

I mě se zármutek zmocnil až později. A jak to tak bývá, napadaly mě nespočetné okamžiky, kdy jsem svému mrtvému příteli ukřivdil. Ale to nejhorší si udělal sám, a ne teprve svou smrtí. Hodně jsem o těch věcech přemýšlel, a nemohl jsem říct, že by v tomto osudu bylo něco nejasného a nepochopitelného, všechno v něm však bylo kruté a výsměšné. S mým životem to nebylo jiné, i s životem Gertrudy a mnohých. Osud nebyl dobrý, život byl náladový a krutý, v přírodě neexistovala dobrota a rozum. Ale dobrota a rozum existují v nás, v nás lidech, s nimiž si náhoda zahrává, a my můžeme být silnější než příroda a než osud, byt jenom na chvíli. A můžeme si být blízcí, je-li to třeba, a dívat se jeden druhému do chápavých očí a můžeme se milovat a žít pro vzájemnou útěchu.
A mnohdy, když temná hlubina mlčí, můžeme ještě víc. To můžeme být na okamžiky bohy, rozpřáhnout ruce v rozkazujícím gestu a vytvořit věci, které předtím nebyly a které, jsou-li uzavřeny, žijí dále bez nás.

Dokážeme z tónů a slov a z jiných křehkých bezcenných věcí stavět hry, popěvky a písně plné smyslu a útěchy a dobroty, krásnější a méně pomíjivé než křiklavé hry náhody a osudu. Můžeme nosit v srdci Boha a občas, když jsme jím uvnitř naplněni, může se dívat z našich očí a promlouvat z našich slov a také promlouvat k jiným, kteří ho neznají nebo znát nechtějí. Nemůžeme své srdce ze života vymanit, ale můžeme ho tak utvářet a učit, že bude mít převahu nad náhodou a bude schopno nezlomeno přihlížet i bolesti.
Tak jsem v letech, která následovala po pohřbu Heinricha Muo-tha, v sobě toho muže tisíckrát znovu oživil a dokázal s ním uvit moudřeji a vlídněji než kdykoli za jeho života. A když nadešel čas, viděl jsem ulehnout a zemřít svou matku, a viděl jsem zemřít i krásnou a veselou Brigitu Teiserovou, která se po letech čekání smířená provdala za jednoho hudebníka a nepřežila první porod.
Gertruda překonala svou bolest, která ji zachvátila, když jí došly naše květiny jako pozdrav a námluvy mrtvého. Nemluvím s ní o tom často, přestože ji vídám každý den. Ale myslím, že se na své jaro dívá jako na vzdálené, během dávné cesty spatřené údolí, a nikoli jako na ztracenou zahradu Eden. Opět našla svou sílu a radost a také zase zpívá. Ale od toho ledového polibku na rty mrtvého už žádného muže nepolíbila. Jednou dvakrát za ta léta, kdy její bytost byla

uzdravená a voněla jako ve svém bývalém trpkém rozkvětu, ubíraly se za ní mé myšlenky po starých, zakázaných cestách a myslel jsem si: proč ne? Vskrytu jsem však už znal odpověď, i to, že na mém ani jejím životě už nelze nic opravit. Je mou přítelkyní, a když po neklidně osamělých časech vystoupím ze svého tichého ústraní s novou písní nebo sonátou, patří ta skladba nejprve nám dvěma. Muoth měl pravdu, člověk je ve stáří spokojenější než v mládí, které proto nechci tupit, neboť mi přesto zaznívá ve všech snech jako nádherná píseň a zní dnes čistěji a hlasitěji, než když bylo ještě skutečností.